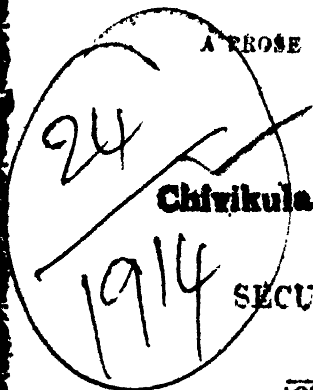
బాలశిక్ష

వేదాంత గ్రంథములు

BALA NEETHI.

A PROSE WORK ON MORALS

BY

Chivikula Appiah Sastry

SECUNDERABAD

1000 Copies.

Printed at the Soudamini Press,
TANUKU.

1914

Price { H. S. 0-9-6.
{ B. G. 0-8-0.

శ్రీ

బాలనీతి.

ఇది

చివుకుల అప్పయ్యశాస్త్రి

రచింపఁబడినది.

(రెండవకూర్పు 1000 ప్రతులు)

తణుకు

సౌదామినీ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడినది.

1914

పోస్టేజీ కాక వెల. { కంపెని రు0-8-0 / హాలి 0-2-6

శ్రీశారదాంబాయై నమః.

ఉపోద్ఘాతము.

కోవిదులారా!

ప్రస్తుతకాలమున వచనగ్రంథనికరము కించిజ్జ్ఞుల కెక్కువ యుపయోగకారియని ప్రాజ్ఞులు పలుకుచున్నారు కదా. తత్కారణముననె హైదరాబాదు గవర్నమెంటు హైస్కూలుసహాయాంధ్రోపాధ్యాయులగు మ॥ రా॥ నరసింహశాస్త్రిగారు విద్యార్థులకు నీతియుతములగు పూర్వకథలను దృష్టాంతీకరించుచు భాషాభివృద్ధిఁ గలుగఁ జేసెడి చిన్నకబ్బ మొకదానిని రచించుడని నాకుఁ బ్రోత్సాహముఁ జేసిరి. దాని నేనంగీకరించి భారత భాగవత రామాయణాదులనుండి కథలను గైకొని సంగ్రహముగా వ్రాయుచుఁ బ్రస్తుతమున ముప్పదివిషయములను వ్రాసితిని. కాన విచక్షణులగు మీరీగ్రంథమును దయతోఁ బరిశీలించి విద్యార్థులకు, మఱియు సామాన్యుల కుపయోగపడునటులఁ జేయవలయునని ప్రార్థించెద.

నేను ముద్రాక్షరశాలకు మిక్కిలి దూరగుఁడనగుటచేత దీనిని ముద్రించుటయందుఁ జాలతప్పులు దొరలినవి. వానిలో ముఖ్యములైనతప్పులను దిద్ది యింకొకచో ముద్రించి యున్నాను. ఇంకను రేఫశకటరేఫస్థాను స్వరాదివ్యత్యయము

లు మెండుగాఁ గలవు. వానినన్నిటిని దిద్దుకొనవలసిన భార ము విజ్ఞులయందె యుంచితిని. ఇందున సంస్కృతాంధ్రారోగ్యవిషయముల గుఱించి వ్రాయుచుఁ గవికోలాదులఁ దెలియఁబఱచి యున్నారు. అవియె సిద్ధాంతములని వ్రాయలేదు. నాకీగ్రంథమునురచింపుఁడని ప్రోత్సహించిన వారికి, నాకబ్బమునకుఁ దోడ్పడిన పూర్వాధునిక గ్రంథకర్తలకు, సచ్ఛ్రేయోభిలాషు లగు మిత్త్రవరులకుఁ గృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లాచరించుచు నాయుపోద్ఘాతమును ముగించు చున్నాను.

కం॥ తప్పుల నొప్పుల నెఱుఁగక
యొప్పగిడినొ చెప్పినాఁడ నిందలి తప్పుల్।
దప్పక మన్నించుచు మీ
రొప్పులె గ్రహియించవిూకు నొరిగల్ జేతుర్॥

8—1—1911
సికిందరాబాదు

బుధజన విధేయుఁడు
చివుకుల అప్పయ్యశాస్త్రి.

విషయసూచిక.

తప్పొప్పుల పట్టి

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
1	1	భగద్భ	భగవద్భ
3	18	విధవివిధ	వివిధవిధ
11	19	రాజ	రాజ్య
17	10	ఎతి్ర	ప్రతి
1?	22	బితా	బ్రితా
30	21	చుంటి	చుండి
34	8	సంత్య	సత్యాం
36	4	యేమియు	మేమియు
38	5	తాను	దాము
38	5	లును	లను
58	18	తెల	తెలి
58	19	సురలు	సురులు
59	15	రో్యము	రోగ్యము
63	8	ఏకశిలానగరము	ఏకచక్రపురము
64	16	పాటి	పాడి
64	18	మాటుని	మాటు
77	1	కవు	వవు
78	6	శైవ	శైన

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
90	1	ఆమూ	అమూ
91	4	వాతో	వానితో
96	17	బరసు	బరశు
99	7	తారతా	తారత
101	15	భాధిం	బాధిం
112	22	ఇదియు	దీనిని వినవలెను
113	6	యంత్రి	యంతి
123	1	బ్రితిజ్ఞలు	బ్రితిజ్ఞల
128	11	జిక్కించుటకై	జిక్కించుకొనుటకై
128	5	గర్హ	గర్హింవ
135	19	మంబోన	మంబోనరించు
137	16	త్రమిది	త్రమమిది
139	15	భో	భో
146	22	మూలము	మూలము
154	10	హుళక్కి	హాళక్కి
158	16	ప్రణీత	ప్రణీత

మరియు 6 పుట 13 వ పంక్తిలో "యెడల" అయిన తరువాత వానిని దొలగించవలెను. తొలగించిన అనుదానిని చేర్చుకొనవలెను. 9వ పుట 6వ పంక్తిలోనుండు "సంభవించుటయు" అను పదమైనతరువాత "గలిగినవి. ఇవియు" అను దానిని చేర్చుకొనవలెను.

ముఖ్యములగు తప్పులుమాత్రము దిద్దబడినవి. కానపాఠకులు మిగిలినతప్పుల సవరించుకొనుచు జదువ బ్రార్థితులు.

ఇచట నీగ్రంథప్రాశస్త్యమునుగురించి యొకరి యభి ప్రాయము మాత్రము ముద్రింపించుచున్నాను.

కింకవి ఘటాపంచానన నేత్యాది బిరుదాంచితులును, ఆధుని కాంధ్రలోకైకవిద్వత్కవీశ్వరులును, సద్విమర్శకులును, నిరుపమానశతావధాన చతురులునగు బ్రహ్మశ్రీ చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిల వ్రాసిక్రిందవిధమున మచిలీపట్టణమునుండి వ్రాయుచున్నారు.

అయ్యా!

„మీపుస్తకము నామూలాగ్రముగా జూచితిని. ఇప్పుడు స్కూళ్లలో „కంపోజిషన్" వ్రాయనలవాటు చేసికొను బాలుర కిది కల్పలతవంటిదని నాయభిప్రాయము. మరియు నిందున నీతులు ధర్మములులోనగునవికూడ నున్నవి. గనుక నితరులగు చదువరులుకూడ నెక్కుడుగ నాదరింతురని నానిశ్చయము.

—:o:—

శ్రీశారదాంబాయైనమః

బాలనీతి.

భగవద్భక్తి.

భగవద్భక్తియన భగవంతుని సేవించుట, లేక, యాతని నమ్మియుండుటయే. భగవంతుఁడన శ్రీ వీర్యము ఇచ్ఛ, జ్ఞానము, వైరాగ్యము, కీర్తి, యను నీమహాసుగుణములతోఁ గూడికొనినవాఁడు. ఆతనిని నమ్మియుండుటయే భగవద్భక్తి యనఁబడు.

ఈభగవద్భక్తిగలిగినవారలు భాగవతులనఁదగుదురు. వీరికిఁ గ్రమముగా నాశనములేనిపదవి లభింపఁగలదు. ముముక్షులకు భక్తిమార్గము మొదటిసాధనము. ఈభాగవతులకు సర్వకార్యములుసిద్ధియగుచుండును. కీడులుపూఁడవు, మేలుఁ బొసఁగును. సద్బుద్ధిసంభవించును. దుర్బుద్ధి యడుగంటును. మనము నిశ్చలమగుచుండును. మన మెందుల కాభగవంతునియందు భక్తికలవారముగానుండవలెనన? ఆదయామయుఁడు సర్వభూతములందును దయగలవాఁడై వానికిఁదగినటుల నాహారాదులనొసంగి సర్వకాలములందును వానిని బాధలఁ బొందకుండఁ జేయుటవలనను, మనకుఁగష్టములు సంభవించిన సమయంబునం దామహామహుని ధ్యానించినయెడలఁ దత్కా-

లమందనుభవించెడిసిలుగులఁ బాపి సుఖముఁ జేకూర్చుటను, మఱియు నాయన, మననాయనవలెఁ దినుటకన్నమును, గట్టుటకు బట్టలును నిచ్చి యల్లారుముద్దుగాఁ గాపాడుటను, మన మే పనిని బ్రారంభించినను దానికనేకవిధముల సాయముఁ జేసి సఫలముగా నొనరించుటచేతను, మనకు జగమునందుండు వస్తువుల నెల్లఁ జూచుటకుఁ గన్నులును, నడచుటకుఁ గాళ్ళును, గర్మములనారంభించుటకుఁ గరములును, విమర్శన మొనరించుటకు బుద్ధియును, గీర్తించుటకు వాక్కును, మఱియు బహువిధోపయోగంబులగు బహ్వవయవముల నిచ్చుటవలనను, నాపరమదయాళుని దప్పక సేవించవలెను.

మనమాభగవంతుని సేవించుటయెట్లన? మనము ప్రతిదినముఁ దెల్లవాఱుజామున నాలుగుగంటలకు మేల్కాంచి దంతధావనాది కృత్యంబుల నిర్వర్తించుకొని విమలజలమున స్నానమాచరించి ముఱికిలేని బట్టలఁ గట్టి శుచికలవారమై "చిత్తము శివునిమీఁద భక్తి మఱియెచ్చటనో" యన్నట్లుండక మన మనస్సును వాక్కును, శరీరమును, గర్మమును, నీనాలుగు నొకచోఁ జేర్చి సంభవస్థితిలయహేతుభూతుఁడగు నప్పరమేశుని, "నేఁ దెలియక చేసినపాపపుఁబనులను, దెలిసియుఁ జేసినపాపపుఁబనులను నామొఱనాలకించి నన్ను మన్ననతో మన్నించవలయు" నని కోరి ధ్యానించవలెను. మఱియుఁ బూజాదుల నాపరమాత్ముని సేవింపవలెను. మనము భక్తిలేక యెంతగొప్పగాఁ బూజఁ జేసినను బ్రయోజనములేదు. "భక్తి

లేనిపూజ పత్రిచేటను సామెత వినలేదా? కాబట్టి మనము చేయుపూజను నిశ్చలభక్తితోఁ జేయవలెను.

అంతట దుష్టులనుశిక్షించువాఁడును, శిష్టులరక్షించు వాఁడును నగు నాపరమేశ్వరుఁడు మనమొఱ తెలుఁగునెఱింగి మనముసేయుసేవకుమెచ్చి మనమనోభీష్టముల నెఱవేర్చి మన సుఖదుఃఖముల నారసి యొగ్గులున్నఁ దగ్గించి లగ్గులున్న నెక్కువఁజేసి మనకుఁదోడునీడై సదా తిరుగుచుఁ గాపాడుచుండును. మనము భగవద్భక్తిగలిగియున్నయెడల మనశత్రువులు మనలఁ జిక్కులఁబెట్టఁదలఁచిన నవి యెంతమాత్రమును మనలను బాధింపఁ జాలవు.

ఈభక్తివిషయమునఁ బ్రసిద్ధికెక్కినవారలు పూర్వుల లోఁ జాలమంది కలరు. వారిలో నొకనినిఁ జెప్పెదను.

హిరణ్యకశిపునకుఁ గుమారుఁడగు ప్రహ్లాదుఁడు, తన తండ్రికి మిక్కిలిశత్రువును, భగవదవతారమునగు విష్ణునందు భక్తికలవాఁడై యుండెను. ఇట్లుండుట యతనితండ్రి చూచి వింతనంది తనకొమరున కనేకవిధంబుల "నాతనియందు భక్తి మాను"మని చాలసారులు చెప్పెను. కాని యాపిల్లవాఁడు వినకపోయెను. అంతటఁ దండ్రి తనకొమరుని వివిధహింసలఁ బెట్టెను. ఇతరులచేఁ బెట్టించెను. కాని యాప్రహ్లాదుఁడు మాత్రమించుకయైన బాధనుబొందలేదు. అత్తఱి నాప్రహ్లాదుతండ్రి "ఏమిదిచోద్యము ఎన్నివిధముల వేధించినను నీతనయుఁ డాబాధలఁబొందక యున్నాఁడే వానినెక్కుడుగాస్తుతించు

చున్నాఁ" డని యదివఱకుండుకోపమును రెండు రెట్లధికముఁ జేసికొనియుఁ జేయునదేమియులేక విసివి యాబాలునిఁ జీరి "కొడుకా! నీవెప్పుడు కనులకుఁ గనుపడనివానినిఁ గొనియాడు చుందువు. వాఁడెక్కడనున్నాఁ"డని యడిగెను. అంత నా భక్త శిరోమణి "సర్వశక్తిసంపన్నుఁడగు నా దానవవైరి ప్రతిపదార్థ మునందును, ప్రతిమనుజునందును గలఁ"డని పలికెను. అంత నా హిరణ్యకశిపుఁ "డట్లైన నా చక్రిని గక్రిని నీకంబమునం దుఁజూపుము లేదా నీశిరంబిప్పుడే భూతబలిం జేసెద" నని వాకుృచ్చెను. అంతట భాగవతశిఖామణియగు ప్రహ్లాదుఁ డా పరమాత్మను నిశ్చలభక్తితో ధ్యానింప నా పరమేశ్వరుఁడు తనభక్తుని కోరికఁదీర్చుటకై తన శరీరముయొక్క క్రింది సగ మున మనుజాకారమును, పైసగమున సింహాకారమును, దా ల్చి "నృసింహమూర్తి"యను పేరునఁ గంబమునుండి బయలు వెడలి జగదేకవీరుఁడై తనభక్తునిఁ బలుతెఱఁగుల బాములఁ బెట్టినవాఁడును, లోకకంటకుఁడునునగు నా హిరణ్యకశిపుని సంహరించి దేవాదులచే సన్నుతిఁగొని భక్తునిఁగాపాడి యంత ర్థానమయ్యెను.

చూచితిరా! ఆప్రహ్లాదుఁడు భక్తివలనఁగాదె తనజ నకుఁడు పెట్టినబాధలఁ బొందకపోవుటయ కాక దుర్లభంబగు పరమాత్ముని దివ్యరూపముఁ గాంచఁగలిగెను. కాఁబట్టియె యిప్పటికిఁ బ్రహ్లాదుఁ డవిచ్ఛిన్నమగు కీర్తిఁ బడయుచున్నాఁ డుకదా!. కాన మనమందఱము భగవద్భక్తి కలిగియుండుట

కైక్కవగాఁ బ్రియత్నముఁజేసి భాగవతులని వాసిఁగాంచవలెను.

ఆ. వె. ఎన్నియెన్నిపూజ • లెన్నిజేసిన నేమి
భక్తి లేనిపూజ • ఫలము లేదు
భక్తిగలుగుపూజ • బహుళకారణముగా
విశ్వదాభిరామ • వినుర వేమ!

మాతృభక్తి.

తల్లియందు భక్తిగానుండుటయే మాతృభక్తి యనఁబడు.

మనతల్లి మనలను బదిమాసములు మోసి పలుబాధలకోర్చి వచించరానికష్టములఁబడి కనును. కనినదిమొదలు మనయొక్క మూత్రపురీషాదులను గడిగి బహుజాగ్రతతో మనలఁ గాపాడుచుండును. మనప్రాణములను దమయరచేతిలో నిడుకొనిపోషించుచుండును. మనలను గ్రిందుగ విడిచినఁ జీమ్లిమ్రింగుననియుఁ, బైనిఁబెట్టినఁ బక్షి తన్నుకొనిపోవునని యు బెంగపడుచుఁ బ్రీతితోఁ బెంచుచుండును. మనలను మనకన్నతండ్రి యసహ్యించుకొనినను గన్నతల్లిమాత్ర మటు లసహ్యించుకొనక దగ్గఱకుఁదీసికొని తనయొడిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టికొని బుజ్జగించుచు ముద్దులాడు చుండును. మనవలన నెట్టిపనులకష్టాలువచ్చినను భరించునది తల్లియే

కాని వేఱొకరుగా నరారు. మనకెట్టియిక్కట్టులు వచ్చినను నవితొలఁగు నుపాయమాలోచించి చేతనయినంతవఱకు వానినిఁదొలఁగించుచుండును. "పిల్లి తనపిల్లల నెక్కడ నెప్పుడు గండుపిల్లివచ్చి చంపునో" యనుభయముచే సందులగొందుల వానిని దాచిపెట్టుట మనము చూచుట లేదా? కాఁబట్టి తల్లి కున్నప్రేమ యితరులకు లేదని చెప్పవచ్చును. అట్టితల్లుల యందు భక్తిగానుండుట మనకు విధ్యుక్తధర్మము కాదా. అది గాక "మాతృదేవోభవ" అనఁగాఁ "దల్లియే దైవముకలవాఁ డవై కమ్ము" యని యుపనిషత్తులు చాటుచున్నవి. మఱి యు "నమాతుః పరదైవత" మ్మనఁగాఁ "దల్లికంటె నితరదై వములే"దని శాస్త్రము నుడువుచున్నది. కాన మనలను వృద్ధికిఁదీసికొనివచ్చిన తల్లులయందు భక్తిగానుండవలెను. వారి కేవిధమైన బాధలుండిన యెడల ననుకొనని ప్రయోజనములను హఠాత్తుగాఁ బొందఁగలము.

అటుల మాతృభక్తికలిగి యాకస్మికముగా లాభములఁబొందినవారును బూర్వులలోఁ గలరు. వారిలో నొకనిఁ జెప్పెద.

మున్ను కశ్యపబ్రహ్మవరమున "వినత" యను తరుణీరత్నమునకు గరుడుఁడనువాఁడొకఁడు జనించెను. ఆతఁడు మహాజవ సత్వసంపన్నుఁడు. అట్లయ్యు నాగరుత్మంతుఁడు తనతల్లియనుమతిని, దనసవతితల్లియగు కద్రువయొక్క కుమారులగు పాములను మోయుచుండెను. ఇటులుండ నాతని

వీపుననుండి యొకపరి యవి క్రిందఁబడుట కద్రువకాంచె. అంత నామె యత్యంతముగా నాగరుఁడుని దూఱెను. అంత నాతఁడు తనతల్లిని "అమ్మా! మీసవతియొక్కయు, నామె కుమారులయొక్కయుఁ బనులనెందులకుఁ జేయవలె"నని యడిగెను. అంతనావినత "నాయనా! నాసవతియు నేను నుచ్చైశ్శ్రవంబుఁ బరీక్షించునపుడు దానిపుచ్ఛంబున నలుపు లేదని నేనును, గలదని యామెయును వాదమొనరించితిమి. ఈవాదమున నెవరోటువడుదురో వారవతలివారికి దాసిగానుండవలెనని యొక పంతమేర్పఱచుకొంటిమి. మఱునాఁడు దానిఁబరిశీలింప నేనోటువడితిని. దాన నామెకు దాసిగా నింతవఱకు నుంటిని. దీనికిఁ గారణము మీయన్నగారగు నూరునిశాపమే ఇఁక నీబానిసపని నీవలనఁ బాయఁదగు" నని పలికెను. అంత నతఁడు తనతల్లియొక్క నీచపుదశఁ గనుఁగొని వంతనంది యా వరవుడముం బాపుటకై యాసవతితల్లికొమరులదరిఁ జేరెను. తరువాత, వారిని "నాతల్లిదాస్యము మీరు బాపినయెడల మీకిష్టమైనది యేదైనను దెచ్చియిచ్చెద" నని యడిగెను. అంత వారు "మాకమృతంబుఁ దెచ్చియిచ్చిన నీతల్లిదాస్యము పాయఁగల" దని యనిరి. దానికి గరుడుఁడు సమ్మతించి తన తల్లియనుమతినిఁ గైకొని మార్గమధ్యమున ననేకదుష్కరకార్యములఁ జేయుచు నాకలోకంబుఁ జేరెను. అచట నమృతమునుగాచుచుఁ గావలియున్నవారితో యుద్ధమొనరించి యాయమృతమును గైకొని తానుఁదాగకుండ నత్యంతదు

వేగముతో వచ్చుచుండెను. ఇంతలో విష్ణుమూర్తి కనుఁగొని "నీవేగసమృద్ధులకును, నీబలమునకును, నీమాతృభక్తికిని మెచ్చితిఁ గాన నీకుఁ గావలయువరములెవ్వియో కోరు" మని పలికె. అంత నావైనతేయుఁడు "భక్తవత్సలా! నేనమృతంబుఁద్రాగకపోయినను ముసలితనములేని దేవత్వమును, నీభువనముల కెల్లను నాయకుఁడవైన నిన్ను నెల్లప్పుడుఁ గొలిచియుండుటను నాకుదయచేసి యనుగ్రహించుఁ"డని ప్రార్థించెను. అంత నామహామహుఁ"డటులనె నీకోరికలిచ్చితి. మఱియు నీదినమునుండి నాకుధ్వజమును వాహనంబును, నీవె కావలయు"నని చెప్పెను. దానికాగరుత్మంతుఁ డంగీకరించి సంతసించెను. ఇంతలో దేవేంద్రుఁడు "అమృతమును వీఁడు హరించెఁగా" యని కినిసి యాగరుడునిపై వజ్రాయుధమును బ్రయోగించెను. అంత నాయాయుధము క్రమముగా నాగరుడుని ఱెక్కలను భేదించరాఁగా నాతఁ డాయాయుధముం గాంచి "వజ్రాయుధమా! గొప్పవాఁడగు దేవేంద్రునికరమునందుండుదానవు. కాన నిన్నవమానింపఁగూడ" దని పలికి తనఱెక్కయందున నొకయీకమాత్రము దానికాహారముగాఁ జూపి నీపనినిఁజేసికొనుమని పలికెను. ఇవ్విధమున నీగరుత్మంతుఁ డొనర్చుట సురేశ్వరుఁడు చూచి మెచ్చి యాతనితో స్నేహముఁజేసికొనెను. అటుపిమ్మట నావిహంగపతి కాద్రవేయుల సమీపమునకువచ్చి "ఇదిగో మీరుకోరినటుల నమృతమును దెచ్చినాను. గొనుఁడు. నాతల్లిని దాస్యంబునుండి

విడిపింపుము" డని పలికెను. అవ్విధముననే వారొనరించిరి.

చూచితిరా! ఆవిహంగేంద్రుడు మహాబలజవోపేతుం డయ్యుం దల్లిమాటనిరాకరించలేక పాములమోసెనుగదా. మఱియుం దనతల్లి బానిసపనిం బాపుటకై యెంతపనిం జేసెనో తెలిసినదిగదా. ఈసమయమున నేకదావిష్ణుమూర్తివలన వరములం బొందుటయు నింద్రునితో సఖ్యంబు సంభవించుటయు మాతృభక్తివలన నాకస్మికముగా వచ్చినలాభము లేకదా. కాం బట్టి మాతృభక్తిగలిగినవారలు మహాసంపన్నులు కాంగలరు కాన మనము మాతృభక్తికలిగియుండుదము.

ఆ. వె. వచ్చిపోయి చూచు • వాడుగాకిదుమలెం
బడునె? తల్లివోలెం • బట్టిపోడం
దండ్రి చెప్పునిట్లు • ధర్మశాస్త్రంబుల
నంబ గౌరవమున • నధికయగుట.

(భారతము)

పితృభక్తి.

తండ్రియందు భక్తిగానుండుట పితృభక్తి యనంబడు. కన్నతండ్రి మనలం బెంచి పెద్దంజేయును. మనకుం గావలసినయాహారవిహారపదార్థముల యథాశక్తిం దెచ్చియి చ్చును. మనతోంగూడ నాడుచు మాటలాడుచు మనకానం దమునుం గూర్చుచుండును. మనతోడనే స్వంతోషముగాంగాల

ముఁగడపుచుండును. మనకుఁ దండ్రియే, తపమును, విద్య యును, ధర్మమును, బరమాత్మయునుగాన గొమరులమగు మనము వారిని వివిధముల సంతోషింపఁజేయుచుండవలెను.

మనము మనతండ్రియందంతగా నెందులకుండవలెనని న? మనజనకుఁ డెల్లప్పుడు మనయభివృద్ధికై యనేకరీతులఁ బాటుపడుచుండును. విశేషలాభకారియగువిద్యనుబొందించు చుండును. "సర్వత్రజయమన్విచ్ఛేత్పుత్రాదిచ్ఛేత్పరాజయం" అనగా "దండ్రి యంతట జయముఁగోరవలయును. తనకుమా రునివలనఁ బరాజయమొందఁగోరవలయు"ననునీతివాక్యాను సారముగా మనతండ్రియుండుటను, మఱియు" గొమరులుపు ట్టి తమకేమో యట్టితరివ్వ తలకెత్తెద"రను నాశతోనుండు టను వారియందెక్కువభక్తిగా నుండవలెను.

"పితృదేవోభవ" అనఁగా "దండ్రియే దైవముకలవాఁ డనైకమూర్తి"యని యుపనిషత్తులు వచించుచున్నవి. ఎవఁడు తనతండ్రిని మంచిమాటలచేతను, మంచిపనులచేతను, సం తోషింపఁజేయుచున్నాఁడో వాఁడే సుపుత్త్రుఁడు. ఇటువంటి స ద్గుణగణఖనియగునొకపుత్త్రుడున్నఁజాలును. దుర్మార్గులు ప దిమందియున్నను నిష్ప్రయోజనము. మఱియుఁ గులనాశకు లనిచెప్పవచ్చు. వియత్పథమును బ్రకాశింపఁజేయుటకుసకల కళాపరిపూర్ణుండగు నొకచంద్రుఁడున్నఁజాలఁడా? కాంతివి హీనములగు పెక్కుచుక్కలేల? కాఁబట్టి కులమునుద్ధరించుట కొకసుపుత్త్రుఁడున్నఁ జాలు. ఈసుపుత్త్రునివలనఁదండ్రి యనిమిష

ముగా సంతోషమందుచుండును. తండ్రియందు భక్తికలవాఁడై యాతనిని సంతసమందించినవాఁడే కుమారుఁడు. తక్కినకుమారులు జనకమారకులని చెప్పవచ్చు. జనకహర్షప్రదాతయగుకుమారుఁడనేకలాభములఁ బొందఁగలఁడు.

అటుల పితృభక్తిగలిగి లాభములఁ బొందినవారలలో నొకనిని జూపెద.

భారతవీర శ్రేష్ఠుఁడని వాసిఁగాంచిన గాంగేయుఁడు తనతండ్రియందు భక్తిగలవాఁడై యుండెను. ఇట్లుండ నొకపరి తనతండ్రియగు శంతన మహారాజునకు దాశరాజ పుత్రికయగు యోజనగంధిపై మోహముజనించెను. అతఁ డామెను వివాహమాడుటకు దాని తండ్రి కడకుఁ జని తన మనోరథముఁ దెలియఁబలికెను. అంత నాదాశరా "జీపిల్లకు జనించిన పిల్లనికి నీరాష్ట్రమంతయుఁ బట్టముఁగట్టి నట్లొడంబడితివేని నొసఁగెద"నని పలికెను. అంతనామహారాజు తన పెద్దకుమారుఁదలఁచి మిన్నకుండి యింటికిఁ జేరి డెందమునఁ గుందుచుండెను. ఇవ్విధమునఁ దనతండ్రి యుండుట నొకనయమునఁ గాంచి యతని యాంతరంగికమిత్రులను విచారించి కారణము దెలిసికొనెను. అంతఁ దానాదాశరాజుదరి కరిగి "నీకోరినయట్లె యీసతికి జనించిన కుమారుఁడు రాజధురంధరుఁడు కాఁగలఁడు. ఇంచుకసందియమంద నవసరములేదు. వైశమె నాతండ్రికి నీకొమరితె నిచ్చి వివాహంబొనర్పుము. నాతండ్రి చింతవిడనాడి సుఖముగానుండుటయే నాకుఁ బ్రధానముకాన

నిమగ్నో బ్రహ్మచర్యంబుఁ బూనితి" యనిదృఢప్రతిజ్ఞఁ జేయ నాతనిపై నాకసమున నుండి దేవతలు పుష్ప వృష్టిఁ గురిపించిరి. అంతట దాశరాజు నాతని పితృభక్తికి మెచ్చుచుఁ దన కూఁతును శంతనునకిచ్చి వివాహం బొనర్చెను. అంత నా శంతన మహారాజు తనకుమారుని ప్రతిజ్ఞకును, సద్బుద్ధికిని, భక్తికిని, సంతసముగా నద్భుతమంది మదిని మెచ్చి యాతనికి స్వచ్ఛంద మరణమును బ్రసాదించెను.

చూచితిరా! ఆ భీష్మాచార్యులు పితృభక్తి కలవాఁడగుటచేతనే కదా బాణములవలనఁగాని కత్తులవలనఁగాని మఱియొక దానిచేఁగాని మృతిఁ జెందక తనయిష్టమువచ్చినపుడు విధివశమగు పదమును బొందఁగలిగెను. అట్టివరముల నితరులు పొందఁగలరా? పొందలేరు. కాఁబట్టి పితృభక్తి గలిగినవారలు పెక్కుఫలములఁ బొందఁగలరు. కాన మనము మనతండ్రి మొదలగు పూజ్యులయందు భక్తిగా నుండుదము.

క. జనకుఁడు దపమును ధర్మం
బును విద్యయుఁ బరమదైవమును గావున నా
తనికిఁ బ్రియంబగుపని సే
సిన దేవతలెల్లఁ బ్రీతిఁ జెందుట గలుగున్.

(భారతము.)

గురుభక్తి.

అజ్ఞానమునరికట్టువాఁడు. శ్రేష్ఠుఁడు, తనకువిద్యఁ జెప్పినవాఁడు, వీరలయందుభక్తిగానుండుటయే గురుభక్తియనఁబడు.

మనల ముందభివృద్ధికిఁదీసికొనివచ్చునదియు, భక్తి భుక్తి శక్తి ముక్తులనొసంగునదియు, గౌరవార్హమునునగువిద్యను నిష్కపటముగాఁ జెప్పినవారలు గురువులు. కాన వారియందు మనముభక్తిగానుండవలెను. ఆవిద్యాదాతలను మనజీవితాంతమువఱకు గౌరవించుచుండవలెను. గురువుకూడ మనతలిదండ్రులతో సమానుఁడని చెప్పనొప్పు. ఏలయన? మనజననీజనకులు శరీరపోషణాదులయందెక్కువశ్రద్ధవహించుచుందురు. ఇఁక గురువులన్ననో మనల నితరులచే గౌరవింపఁజేయువిద్య నలమటలేక యతిముదముగా నొసంగుచుందురు. అటులనుండుటవలన వారు మనకు గౌరవస్థానమేకదా. వారు మనము విద్వాంసులమగుటకుఁ గోరుచుందురు. మనకుశలమును వారభిలషించుచుందురు. కాఁబట్టి మనమారంభదశనుండి గురుశిక్షఁ బొందవలెను. దానివలన మనము విద్య లెస్సగా నేర్చి విద్వాంసులమై లోకమున నెన్నఁదగినకీర్తిఁ గడింపఁగలుగుదుము. ఈయవనియందుద్భవించిన ప్రతిమనుజుఁడును జిన్నతనముననే గురుశిక్షఁబొందినయెడల వానికనేకలాభములఁ బొందఁగలఁడు.

సద్గురుశిక్షఁబొందక చిన్నతనమును వ్యర్థముగాఁ గడపినయెడల వానికి లెక్కలేని చెడుగుగుణము లలవడును. పొట్లతీఁగలయందుఁ దగులుకొనియున్న చిన్నకాయలతుదను రాలను గట్టినయెడల నవి వంకరలు పోక యెటులుండును. కాఁపరిసుంచక గొట్టియలనుంచిన నవి వంకరత్రోవలఁబడక యెటులఁజక్కఁగాఁబోవును? కాఁబట్టి గురుశిక్షఁబొందనివారలు విశేష వక్రమార్గములఁ జొరఁబడుదురు. కానఁ బ్రతివాఁడును గురుశిక్షఁబొందవలెను. విద్యనెక్కుపగా గడించవలెను.

తాము బాల్యమున నొకగురువువద్ద విద్యనభ్యసించి క్రమక్రమముగానతనియెడ ద్వేషమువహించి "నీకు మేము శిష్యులముకాము. నీవు మాకుఁజెప్పినదేదియును లేదు" అనియా గురువుతో గ్రుద్దులాడి యాయనకుఁ బంగనామమిడి యతనిఁదిరస్కరించుట నరకహేతువు. ఇటులొనర్చువార లవినీతులు కానఁ బ్రతివాఁడును గురువునం దెక్కువభక్తి కలిగియుండవలెను. గురువే బ్రహ్మ, గురువే విష్ణువు, గురువే మహేశ్వరుఁడని మన పెద్దలు చెప్పుదురు. అటులనే "ఆచార్యదేవోభవ" అనఁగా "గురువే దైవముకలవాఁడవై కమ్ము" యని యుపనిషత్తులనుచున్నవి. కాన మనము గురుభక్తికలిగియుండినయెడల ననేక ప్రయోజనముల నందఁగలము.

అటులఁ బ్రయోజనములందినవారలలో నొకనినిఁ

ద్రోణాచార్యులను నొకసుప్రసిద్ధ ధనురాచార్యుఁడు ధృతరా ష్ట్రపాండు నందనులకుఁ జక్కఁగా ధనుర్విద్యాదులను జెప్పె ను. అంత నాధార్తరాష్ట్ర పాండవేయులు, గురువుదగ్గఱకు వచ్చి "స్వామీ! మేము మీకు గురుదక్షిణ నీఁదలఁచితిమి. కానఁ దమకేది యిష్టమో తెలియఁగోరెదము,, అని పల్కిరి అంతట నాగురువు "ధాత్రీచూడామణులారా! మీబుద్ధికి మె చ్చితి. ఇదుగో నాకోరిక వినుఁడు. పాంచాలదేశాధీశుఁడును, మిత్రపరాభవ కారియు నగు ద్రుపదునిఁ బట్టుకొని పాశ ములచేఁ గట్టి మీయరదమునఁ బెట్టికొనివచ్చి నాముందఱఁ బెట్టుటయే నాకు గురుదక్షిణ. ఇటులఁజేసినవాఁడేఁ గురుభక్తి కలవాఁ,,డని పలికెను. దానికి వారందఱు వల్లెయని మహో త్సాహంబుతో ద్రుపదుపురంబునకుఁ జనిరి. అందున మొ దట దుర్యోధనాదు లహమహమికచే నట్టిప్రయత్నముఁజేసి రి కాని వారాపాంచాలపతితనయాదులచే నోటువడి స్వగృ హాభిముఖులైరి. అంతటఁ బాండవమధ్యముండగు నర్జునుండు ధైర్యస్థైర్యములు కలవాఁడై తాఁజేయుప్రయత్నమున కడ్డు వచ్చినవారందఱినిఁ దుక్కుదూళిగఁగొట్టి యాద్రుపదుని గ ట్టిగఁగట్టి తనరథమున నిడుకొని వాయువేగమునఁ దన యొజ్జ యెదుటికిఁ దీసికొనివచ్చి " ఇదిగో యితఁడే ద్రుపదుఁ,, డని యుచట నునిచెను. అంత నాగురు వానవ్యసాచియొక్క బా హుబలమునకును, దనయందుండు భక్తికిని మెచ్చి యెక్కుడ

గా నాశీర్వదించెను. ఈకవ్వడి, గురుభక్తిఁ జూపుట యీసమ
యమునందే కాక యుత్తర గోగ్రహణమునందుఁ గూడఁ జూపె
ను. ఆయర్జునుఁ డుత్తరకుమారునికి "బృహన్నల" యనుమా
ఱుపేరితో సారథ్యంబు సల్పుచుఁ గారణాంతరమునఁ గ్రమ
ముగాఁ దాను రథికుఁడై గాండీవాదుల ధరించి యదివఱకుఁ
బ్రచ్ఛన్న వేషంబుతో విరటుని కొలువునందుండుటం బట్టి ప్ర
తి పక్షకోటిలోనున్న గురువరునకు నమస్కారంబుఁ జేయుట
కు వీలులేక నమస్కార సూచక బాణంబుల నాగురువరుని
పాదారవిందములవంకఁ బ్రయోగించెను. అందులకాగురుఁ డమి
తముగా సంతోషించెను. దాన నీకిరీటి యాయుత్తరగోగ్రహ
ణమందు జయంబత్యద్భుతంబుగా నందెను. మఱియు నీగురు
భక్తి వలనఁ గలిగిన నీధనంజయుని మహిమ మఱియొండు కల
దు. అది వినుఁడు. భారతయుద్ధావసానంబునఁ బుత్త్రఘాతి
యు, ద్రోణాచార్య తనూభవుండును, నగు నశ్వత్థామకు నీ
యర్జునునకుఁ గలహముసంభవించెను. క్రమక్రమముగ నాక
లహముప్రబలి యొక్కరిపైనొకరు బ్రహ్మశిరోనామ కాస్త్రం
బులఁ బ్రయోగించుకొనిరి. అంత నక్కడనుండు మహామును
లెల్ల సకలలోకములనుగాంచి వీరిఁజేరి "మీయస్త్రంబులు బ్ర
హ్మశిరోనామకంబులు లోకంబుల దహింపఁగలవు. కాన మీ
మీయస్త్రంబుల నుపసంహరింపుఁ"డని పలికిరి. అంత వారియా
నతిని నర్జునుఁడు మాత్రము తనయస్త్రము నుపసంహరించెను.
అట్లైన నశ్వత్థామ తనయస్త్రము నుపసంహరింపలేక తన మాట

మున "నాకవ్వశి యొక్కవ గురు భక్తి కలవాఁడగుటచేలన నాయస్త్రము నుపహరింపఁగలిగెను. నేనాధనురాచార్యుని పుత్రుఁడనయ్యు నంతగురుభక్తి లేకపోవుటవలనఁగదా యుప సంహరింపఁ జాలనైతి,, నని యుండెను.

తిలకించితిరా! ఆయర్జునుఁడు గురువువద్దవిద్యాభ్యాసించి క్రమముగానతనికన్న నెక్కుడు బలవంతుఁడయ్యె నాతని యందు భక్తికలవాఁడగుటవలనఁగదా తాను లోకవిఖ్యాతుఁ డైనది. మఱియు నతనిగురుపుత్రుఁడుకూడ నుపసంహరింప లేని యస్త్రమును గురుభక్తి కలవాఁడగుట వలనఁగదా యా యర్జునుఁడుపసంహరింపఁగలిగెను. కాఁబట్టి యట్టులనె ప్రతి వారును గురుభక్తి కలిగియుండినయెడల వారికి మేలుకలుగును. కాన మున్నెట్టులైనను మఃమీఁదినమునఁనుండి యీవిధమున నుందుదము,

క. సద్గురుకృప జ్ఞానంబున
సద్గతిదీపించుచున్నఁచాలగఁజనవుల్
సద్గతిఁగలుగంజేసెడి
సద్గురువేద్యైవమనుచుఁజాటర వేమా!

రాజభక్తి.

మనలను సుఖముగాఁ బరిపాలించు రాజులయందు భక్తిగానుండుట రాజభక్తియనఁబడు.

రాజన నెవరన? మంచికొలమునందుఁబుట్టినవాఁడును, శౌర్యముగలవాఁడును, నీతిశాస్త్రవిశారదుఁడును, ప్రభుమంత్రోత్సాహశక్తిసంపన్నుఁడును, ధీరులును, సకలశాస్త్రసంపన్నులును, ధర్మశాస్త్రజ్ఞులునగుపండితులును, ప్రభుహితాభిలాషులును, సదసద్విమర్శనజ్ఞానముకలవారును, రాజనీతిచతురులునునగుమంత్రివర్యులను నిగుపమానంబగు పరాక్రమమును, నిశ్చలమగుపట్టుదలయుఁగలిగినభటవర్యులను గలిగినవాఁడు రాజని పల్కనగు.

ఈరాజు, తనరాష్ట్రములో, గురువైనను దుర్మార్గుఁడై ముందువెనుకలువిచారించక యితరులకపకారములఁ జేయుచుండినయెడల వానినిఁబ్రకటనముగాఁ జక్కఁగాశిక్షించును. దూరాలోచనగలిగినమంచిమంత్రులతోడ నేకాంతమున మంతనంబొనరించి పనులనారంభించి యడ్డుపాట్లురాకుండఁ దనపనులఁగొనసాగించుకొనుచుండును. జనులకు, మంచికొలమును, మంచిబుద్ధియును, మొదలగుసద్గుణములకెల్ల నీరాజేకారణము. రాజు దైవముతోసమానుఁడు. కావున నేఁ, "నావిష్ణుః పృథివీపతిః" అనఁగా "రాజైనమనుజుఁడు విష్ణు"వని మనయుద్గ్రంధములన్నియు నొక్కిపెట్టునఁబల్కుచున్నవి. మన మారాజు సాహాయ్యము లేనిదే యేపనినిఁ జేయఁజాలము. మనధనముగాని ధాన్యముగాని దేనినైన నారాజుయొక్క తోడుపాటు లేనిదే నిలుపుకొనఁ జాలము. చూడుఁడు. మనము భూమిని దున్ని విత్తనములఁజల్లి నవిమొలకలెత్తి క్రమక్రమముగా

వృద్ధిఁజెంది పంటపండినతరువాత నింటికాధాన్యమును తెచ్చు కొందమనియూసచేసుండ నింతలో నాభూమినిఁ జోరులు సొచ్చి భయమువిడనాడి యాధాన్యమును హరించుచుండఁగా వారికనులకు మనమగుపడితిమేని మనలఁదన్ని యథేచ్ఛము గా నాపంటనుగోసి తీసికొనిపోవుదురు. ఇటువంటియన్యాయ ము సంభవించున దేసమయమునందు? రాజు లేనిసమయమునం దుఁగదా. కాఁబట్టి రాజులయొక్కసహాయము ముఖ్యము గాఁగావలయును.ఇంతయేల?ఆ రాజసాహాయ్యమువలననే మన ము బ్రతుకుచున్నామని చెప్పనొప్పు.

రాజు, విద్యలు నాశనములగుచున్నటులఁ గానుపించిన తక్షణమే యవి యభివృద్ధికివచ్చుమార్గము లాలోచించి యభి వృద్ధికిఁదీసికొనివచ్చును. జనులసుఖదుఃఖముల నారయుచుం డును. "వర్ణాశ్రమాచారధర్మంబుల నడువుఁ"డనిబోధించును. బీదలను, సాదలను బోషించుచుండును. దిక్కులేనివారి కెల్ల దిక్కై పోషణఁజేయుచుండును."దుర్బలస్యబలంరాజా" యన వినవే? ప్రజలను రక్షించుటవలనను, శిక్షించి సన్మార్గమునఁ జొన్పుటవలనను, దనకొమరులవలె భరించుటవలనను బ్రసిద్ధిఁ జెందినరాజులే రాజులు. తక్కినరాజులు తరాజులని వచింప వచ్చును.

మున్ను శ్రీరాముఁడు బాల్యముననే విశ్వామిత్రాజ్ఞాను సారముగాఁ జెడ్డవారలగుతాటకామారీచుల దర్పమడఁగించె ను.యూవనమునఁ గారణాంతరమునఁ బితాజ్ఞాపరిపాలననిమి

త్తమై యుతవ్రులకుఁజని ఖరదూషణ రావణాద్యసురులఁ జీత్తె ను. తదుపరి మగుడ నయోధ్యకుపురమునకువచ్చి యనుజాదులు పరివేష్టించియుండ రాజ్యమభిషేకించి జనులకుఁ దగినస్వాతంత్ర్యము సంగి రాజ్యముఁ బరిపాలించి వాసిఁగాంచెను. కాబట్టియే యిప్పటికి మనవారలు “రామరాజ్యము సుగ్రీవాజ్ఞ వానికేమి రా” యనిపలుకుచుందురు.

ఇటులఁ దగినస్వాతంత్ర్యమునొసంగి సుఖముగాఁ బరిపాలించిన రాజులయందు మనము భక్తిగానుండక పోతిమేని దైవమునకు ద్రోహముఁ జేసినవారమగుదుము. మఱియు నిహలోకమునఁ గష్టములఁ బొందఁగలము. కావునఁ బ్రతివారును రాజభక్తి కలిగియుండవలెను. రాజభక్తి కలిగినవారలు రాజానుగ్రహపాత్రులు కాఁగలరు. దాన విశేషఫలములఁ బొందఁగలరు.

పైనఁ దెలిపినవిధమున రాజభక్తిగలిగి ఫలములఁ బొందినవారిత:పూర్వమే చాలమందికలరు. వారిలో నొకనిని జెప్పెద.

ధృతరాష్ట్రమహారాజపుత్రుండగు దుర్యోధనుఁడు కర్ణుఁడనునొకనినిఁ జేరఁదీసి సంభావించుచుండెను. ఆకర్ణుఁ డారాజునందతిశయభక్తికలవాఁడై యుండెను. దానినారాజరాజు కాంచి సంతుష్టిఁ జెంది యంగరాజ్యమునకు రాజుగా నభిషేకింపఁజేసెను. తదుపరి తనపినతండ్రికొమరులగు పాండవులకుఁ దమకుఁ గయ్యము రాజ్యవిషయమునఁ గలిగెను. అప్పుడ్కి నారా

జీకర్ణునే నమ్ముకొని యుండెను. ఇటులుండఁ గలహముమాపి పాండవులకు వీరికి సంధిఁజేయుటకై శ్రీకృష్ణమూర్తి దౌత్యమువహించి వచ్చి ధృతరాష్ట్రాదులతో సంభాషించెను. కాని యాయనవచ్చినదానికి వీరువిముఖముగా మాటలాడ మొదలిడిరి. అంత దీనినిఁ గృష్ణుఁడు కాంచి సంధికుదురక పోయెఁగదా యని డెందమున విచారించుచు మరలుసమయమునఁ గర్ణుని మాత్రముఁబిలిచి రహస్యముగా నిటులఁబలికెను. "కర్ణా! నీవు గురువరాదులందెక్కువ భక్తికలవాఁడవు. ధర్మజ్ఞుఁడవు. కాన నామాటవినుము. గొంతి కన్యాత్వమున నదీసమీపమున దుర్వాసదత్తమంత్రపరీక్షార్థమై భాస్కరునిఁగోరి యాతనియనుగ్రహమున నిన్నుఁగనినది. కాఁబట్టి పాండురాజాగ్రసూతివైన నిన్ను, నావలన ధర్మరాజాదులు తెలిసికొని సేవించఁగలరు. నిన్నే ప్రాజ్యంబగు రాజ్యంబునకు నాయకునిగాఁ జేయఁగలరు. నీకుఁ బురవీధుల నుత్సవంబొనర్తురు. నీకు ధర్మరాజు యువరాజై నీపక్కనుండి ధవళచామరంబుల విసరఁగలఁడు. భీముఁడు తెల్లనిగొడుగును బట్టఁగలఁడు. అర్జునుఁడు సారథ్యంబు సేయఁగలఁడు. పాంచాలాది సేనా సమన్వితంబుగా నకులసహదేవులు నిన్నుఁగొలువఁగలరు. మఱియుఁ ద్రిలోకసుందరి యగుద్రౌపదికూడ నిన్నువరించఁగలదు. కానఁ బాండవులఁ గలసి సైలాభములఁబొందు"మని బోధఁజేసెను. అంతట రాజభక్తిరతుఁడగుకర్ణుఁడా కృష్ణుఁడు సల్పినస్తుతికిని, వచించిన లాభములకు నుబ్బక యిట్లుత్తరమొసఁగెను. "స్వామీ! మీరు

చెప్పినదంతయు సత్యమేకాని నన్ను "సూతపుత్రుఁ"డని నిర్ల క్ష్యముచేయక చేరఁదీసి తనయనుజులకన్న నెక్కుడుప్రేమ తోఁగారవించి నేఁగోరినవానినన్నిఁటినిఁదెచ్చియిచ్చి, మనఃప్ర మోదంబొనరించుచు నన్నుఁ దనయంతవానినిగాఁ జేసినయా రాజరాజును విడిచివచ్చుట నీతిబాహ్యమని నీవెఱుఁగనిదే? నే నాలాంభములకై యాసపడను. తుదకు నాప్రాణములనైనఁగో ల్పోవుదుఁగాని రాజద్రోహినిమాత్రము కాఁజాల"నని చెప్పి యారాయబారినిఁ బంపివేసెను. అటుతరువాతఁ గుంతి, "రాధాపుత్రుఁ"డనియనుపించుకొనుచున్నతనపుత్రుఁడేకాం తముగా భాగీరథీతీరముననుండుటఁగనుగొని యించుకంతభేద ముగాఁ బైవిధముననే బోధఁజేసెను. అంతటఁగర్ణుఁడు "అమ్మా! నీకొమరుఁడనైనను జిన్ననాఁటనుండి వారియన్నముఁదిని వృద్ధికివచ్చిననేను వారినివిడువఁజాలను. మిమ్ములచేర"నని దృఢ ముగాఁజెప్పెను. అంతఁ గుంతీదేవి కొన్నివిషయములాకర్ణున డిగెను. వానికిఁ గర్ణుఁడుత్తరములనొసఁగి యామెనువీడ్కొలి పెను.

కనుగొంటిరా? పాండవులఁగలసిన ననేకలాభములఁబొం దఁగలనని యాకర్ణుఁడు తెలిసికొనియు రాజభక్తిరతుఁడై యా లాభములఁ దృణములుగా భావించి కలియక యుండెను. అది యెంతనిశ్చలమైనరాజభక్తియో కంటిరికదా. కావుననే యా కర్ణుఁడు రాజరాజుచే ననేకఫలముల నందఁగలిగెను. కానఁబ్ర

స్తుతము మనలను సుఖముగాఁ బరిపాలించెడి రాజులయందు భక్తిగానుండి ఫలములఁబొందుటకుఁబ్రయత్నముచేయుదము.

క. జనులకు నెల్లను బూజ్యుఁడు
జననాయకుఁడత నివమహిత శాసనమున స
జ్జనులును మునులును సద్విధి
జను వారలు కాని కడవఁ జనఁగా దెప్పుడున్.

(భారతము.)

విద్య.

విద్యయనలోకములోనిసమస్తవస్తుగుణస్వభావాదులఁ దెలిసికొనుట.

ఈవిద్యయనునది లేనిదే మనుజుఁ డభివృద్ధికి రానేరఁడు. ఇది కాఱు క్రమ్ముకొన్న చీఁకటుల ధ్వంసముఁ జేయు సూర్యునివగిది విరాజిల్లుచుండును. విజ్ఞానమొదవించుచుండును. అపకీర్తి హరించుచుండును. సత్కీర్తి వృద్ధిఁ జెందించుచుండును. ఇది మంచి, యిది చెడ్డ, యిది న్యాయ, మిదియన్యాయమను సంగతుల నీవిద్యవలనఁ దెలిసికొనవచ్చును. పరోపకారాది బుద్ధులలవడును. నిరామయసౌఖ్యములు చేకూరుచుండును. ఇంకను నీవిద్యను ధనముతోఁ బోల్పఁదగును. కొన్ని కొన్ని కారణములచే సాధనముకన్న నీవిద్యాధనమే యధికమని చెప్ప

వచ్చును. ఏలయన? ఆధనమువలె నీవిద్యాధనము దొంగల చేతులఁ జిక్కదు. భోగాదులచే హరించదు. అన్నలు,దమ్ము లు మొదలగుబంధుగులు మోసపురీతినైనను హరించనేరరు. దిక్కులేనిధనము రాజుస్వీకరించినటుల నీవిద్యాధనము స్వీకరింపనేరఁడు. మఱియు నీవిద్యాధన మితరుల కెంతయెక్కువగా దానముఁజేయు చుండిన నదితఱుగక యంతయెక్కువ వృద్ధిఁ జెందుచుండును. కాబట్టి యాధనముకన్న నీవిద్యాధనమే మిగుల గొప్పదియని చెప్పనగు.

ఈవిద్యయే, మన జునకు ననువగునందము. స్వదేశము నందుమిత్రము. పరదేశమునందుఁజుట్టము. ఇదియే సకల సుఖదాయిని.ఇదియే రాజవశ్యముఁగలిగించును.ఇదియే దైవము.ఇదియే తల్లివలెఁ దన్నురక్షించుచున్నది.

తండ్రివలె శిక్షించి సన్మార్గమునఁ జొన్పుచున్నది. అనుకూలవతియగుభార్యవలె మనమునురంజింపఁజేయుచున్నది. వేయేల? సర్వకాలమందుఁ గల్పతరువుమాడ్కి నన్నికోరికల నిచ్చుచుండెడి దీవిద్యయే!దీనినివర్ణించుటకు నలువకైనను దర ముగాదు. కాబట్టి యిట్టి విద్యను మనమభ్యసించిన గౌరవించుటకుఁదగినవారలము కాఁగలము.

ఈవిద్య యఱువదినాలుగు తెఱఁగులై భాసిల్లుచున్నది.వానినామధేయము లెవ్వియనిన?.

(1) ఋగ్వేదము (2) యజుర్వేదము (3) సామవేదము (4) అథర్వణవేదము (5) శిక్ష (6) వ్యాకరణము (7) ఛంద

ము (8) నిరుక్తము (9) జ్యోతిషము (10) కల్పము (11) పూర్వమీమాంసము (12) ఉత్తరమీమాంసము (13)పురాణము (14) ధర్మశాస్త్రము (15) గానము (16) కవిత్వము (17) దేవభాష (18) వ్రాతవ్రాయుట (19) చేతనాచేతనవిభాగము (20) జూదము (21) కళాశాస్త్రములేకకోకశాస్త్రము (22) ధనుర్విద్య (23) శకునము (24)సాముద్రికము (25) రత్నములఁ బరిశీలించుట (26) తేరునడపుట (27) నేర్పుగావండుట (28)గుఱ్ఱములనెక్కుట (29) మల్లశాస్త్రము (30) ధాతుగంధరసవాదములు (31) కాలముకానికాలమునందుఁబువ్వులు మొదలగువానినిఁబుట్టించుట (32) మొనకట్టు (పెట్టుదు వండు) (33)వాక్కట్టు(వాక్కునుమాటలాడకుండఁజేయుట) (34) ఉదకాగ్నులశక్తినిసణఁగఁజేయుట (35) ఏరివాహమునాగించుట (36) రహస్యపుఁబనులందుఁ జమత్కారము(37)మహేంద్రజాలము(38)ఇతరులనుస్వాధీనముఁజేసికొనుటకై మూర్ఛఁబొందించుట. (39) ఘుటికలచేఁగోరికఁబొందుట (40) మోసములు (41)ఉండికమపడకుండ నుండుట (42) దొంగతనము (43) దూతకృత్యము (44) వేటాడుట (45) విహంగగమనభేదజ్ఞానము (46) చిత్తరువులవ్రాయుట (47) మణిమంత్రికౌషధములు (48) లోహకారకత్వము (49)సాలెపని (50) రజకకారకర్మము (51) చర్మకారకత్వము (52) బొమ్మలనుబగులఁగొట్టుట. (53)కుటకారకర్మము (54) చోరము (55) జ్ఞానసామర్థ్యములు (56) అంజనభేదములు. (57) తేనెపని (58) వ్యవసాయము (59) రాజమో

గామలతో వాదమునల్పుట. (60) లావుకకూరమ్రకుక్కుటమే షము మొదలగు పక్షిమృగములకుఁ దగవులాటఁ బెట్టుట. (61) వాక్యములచే సిద్ధిఁబొందుట. (62) విరోధముచేఁజేయునుచ్చాటనోపసంహారంబులు. (63) పాశుపల్యము (64) స్వరముచేత వంచనముఁజేయుట. అనునివి.

ఈవిద్యలనన్నిఁటినిఁ దెలిసికొని యుండవలెను. ఈయఱువదినాలుగువిద్దియలలో జూదము, దొంగతనము, మోసము, మొదలగు చెడుగుల నాచరణమందువిడిచి మిగిలిన మంచి పనులను నాచరించుచుండవలెను.

మన మీ యఱువది నాలుగింటిని నభ్యసించుటకు వీలులేక పోయినను దుదకొకసర్వజనసమ్మతమైన మంచివిద్యనైన నభ్యసించి యందున విద్వాంసులముకావలయు. మనమటులయినయెడల గురువరాదిజనులామోదమునుఁ బొందెదరు. మనతలిదండ్రులు మొదలగుచుట్టములానందించుదురు. విద్యావిశారదుఁడు దరిద్రుఁడైనను గౌరవమునకర్హుఁడు. విద్వాంసుఁడు కుంటివాఁడైనను గ్రుడ్డివాఁడైనను సుందరరూపవిహీనుఁడైనను బూజ్యుఁడు. ఎటులనఁ? చెఱుకు, ఎన్నివంకలఁబోయినను మాధుర్యముండుటంబట్టి దానినిగ్రహించుచున్నాముకదా. విద్యనుసేర్వనివాఁడు నరసుఁడు కానేరఁడు. నరసుఁడుకానివాఁడు బ్రాహ్మణ్యుఁడు కాఁడుకదా. చక్కఁగా విద్యనేర్చినవానివచనమొక్కటియైనను వినుటకు జనులుత్సహింతురు. కాని విద్యావిహీనునివచనమొకటిగాని పదిగాని వినుటకు

జనులుత్సహించరు. కారణమేమన? లోకమునఁ గాకులవాకులవినుటకుజనులుత్సహించెదరా? ఉత్సహించరు.కతమేమన? కాకరవములు కర్ణకఠోరము లగుటయే. మఱియుఁ గోకిలస్వనములనాలకించుటకు జనులిష్టపడుచున్నారా ? ఇష్టపడుచున్నారు. కారణమేమన? పరభృతనినాదములు కమ్మనినాదములగుటయే! కాఁబట్టి వివేకులగుపండితులవచనములుసమాదరణీయములు.కుపండితాపండితవచనములు త్యాజ్యములు. కొన్నివేళలయందపండితులు మంచిమాటల వచించిన నవి గ్రహింపఁదగినవని తెలిసికొనునది. భార్యయు, భర్తయుఁజక్కఁగా విద్యనేర్చి నీతియుతులై కలిసిమెలసి కాఁపురముఁజేయుచుండినపుడు వారికిఁగలయానందము మఱియొకరికిఁగలుగనేరదు.

ఇఁక విద్యనేర్వనివారికి, నాలుగుకాళ్ళులేని కొఱంతయొకటితక్క మెకములకును వీరికిని నంతరం బింతయును గాన్పింపదు. ఈవిద్యావిహీనులు మంచిచెడ్డలెఱుంగరు. లాభాలాభముల గుర్తెఱుంగరు. పెద్దలు చెప్పినబుద్ధినివిని తమతప్పులను దిద్దుకొనరు. విద్యావిహీనుఁడు మదనసమానసౌందర్యముకలవాఁడైనను యౌవనమధ్యస్థుఁడైనను మంచివంశమునందుఁ బుట్టినవాఁడైనను విద్యలేనికతన గ్రుడ్డిగవ్వకైనను గొఱగాక యుండును. మోదుగపువ్వు, ఎంతసుందరముగానున్నను సువాసనలేనికతనఁగదా జనులు దానినిఁగనులఁ గనుగొనరు. ఫలపుష్పసూవనాదులీవిద్యాతిశయమువలననే

భాసిల్లుచున్నవి. కాని వేఱొకదానిచేఁ బ్రకాశించుటలేదు. చీఁకటిలోఁ గనఁబడనిపదార్థములు దీపమువలనఁగదా కనఁబడుచున్నవి. అటులనే యీవిద్యవలన మనకుఁ దెలియనిసంగతులఁ గ్రమముగాఁ దెలిసికొనవచ్చును. సర్వవిధములను సద్యశమొసంగు నీవిద్యను జదివికాదె శంకరాచార్యులు ప్రసిద్ధికెక్కినది. ఆ మన చరిత్రమించుకఁ దెలియఁబఱచెద.

శ్రీశంకరాచార్యులు చిఱుతప్రాయముకలవారైనను మంచిబుద్ధి నలవరించుకొని తల్లియందు భక్తికలవారై గోవిందపాదాచార్యులకడ విద్యాభ్యాసమొనరించి గొప్పపండితుఁడాయెను. అంతట వ్యాసరచితబ్రహ్మసూత్రములకు భాష్యమొనరించి 'భాష్యకారు"లని వాసిఁ గాంచెను. అంతట లోకమున వక్తృశిఖామణియై కవివరుఁడై యోగీశ్వరుఁడై యిప్పటికిని జగద్గురువని వన్నెకెక్కుచుండెను. వారిగ్రంధములు నీతిదాయకములు. వారివేదాంతమార్గ మనన్యసామాన్యము. వారెన్నఁడో విధివశులైనను నేఁటివఱకు వారిపావనజీవితము జనులకుఁ దెలియుటయెటుల? విద్యవలన నేకదా. కాఁబట్టి ప్రతివారును విద్యనేర్చి ధనముసంపాదించి వివేకముకలిగి సుఖముగా నుండవలెను. ఈవిద్య [illegible] దేసమయమందనిన? ఏడేడులువచ్చినదిమొదలు [illegible] సంవత్సరములవఱకు విద్యనభ్యసించవలెను [illegible] సకలజనసమ్మతమగుమంచివిద్యనేర్చి [illegible] మానముగౌరవభాజనులమగుదుము [illegible]

తే. గీ. "విద్యయొసఁగును వినయంబు వినయమునను
బడయుఁ బాత్రత పాత్రతవలన ధనము
ధనమువలనను ధర్మంబు దానివలన
నైహికాముష్మికసుఖంబు లందు నరుఁడు."

సత్యము.

సత్యమనఁగా నితరులచేఁ జెప్పబడినదికాని వినినదికాని తాను జూచినదికాని యున్నదానిని నుడువుటయే.

ఇటులఁ జెప్పఁబడినవిషయమందును, వినినవిషయమందును, గనినవిషయమందును, బుద్ధిపూర్వకముగాఁ దాఱుమాఱుగా లేనిపోనివి కల్పి చెప్పుట యసత్యమనబడు.

ఈయసత్యముఁ బలుకువా రవినీతులు. వీరు చెప్పు వాక్యముల నెవరును విశ్వసింపరు. విశ్వసింపకపోవుటవలనఁ దమ కావశ్యకములైన పనులన్నియుఁ జెడిపోవును. చెడినతోడనే యలజడులఁ జెందుదురు. చెందినవెంటనే డెందమునం దనేకవిధములఁ గుందుచు దరిఁగానక యుందురు. దీనివలనఁ గ్రమముగా మనోవ్యాధి జనించఁగలదు. ఈమనోరోగమువలన మృతిఁ జెందినఁ జెందవచ్చు. ఈయసత్యమాడువారు ఘోరనరకవాసులై యుందురు. "అసత్యమాడుట బ్రహ్మహత్యతో సమాన"మని పండితప్రకాండులు నుడివిరి. తన్నెవ్వరైన నొకధర్మవిషయమును గూర్చి [illegible]

గతి తనకుఁ దెలిసియు నూరకుండువాఁ డసత్యదోషమునం దర్ధ భాగఫలముఁ బొందఁగలఁడు. వీఁడును గౌరవార్హుఁడు కాఁడు. అసత్యమనిత్యముకాన మనమెట్టిసమయమునం దసత్యమాడ కూడదునరిగదా మనము వీక్షించుచుండఁగాఁ బరులు కల్ల లాడుచుండినయెడల నాపాడుబాటనుండి వారినిఁ దప్పించుట కు యత్నించుచుండవలెను. ఒక్కొక్కసారి యసత్యవాదిత్వ మువలన లాభముఁబొందిననుదుదకది యశ్రేయస్సునకు కారం బగు. "ఆడి తప్ప రాదు, పలికి బొంక రాదు." సత్యమాడినందువల న లాభమువచ్చినను నష్టమువచ్చినను సంతోషించుటయె సత్తముని లక్షణము. కాన నసత్యమాడుట యేరికైనను నెప్పుడైనను మంచిదికాదు.

సుజనుఁడొకఁడు ధర్మసందేహముకలిగి దానినిదీర్చు కొనుటకై పండితమండితంబగుసభకువచ్చి తనమదినున్నసం దేహముఁ దీర్పుఁడని యాకోవిదుల నడిగెను. అంతట నావిప శ్చితుఁడాతఁడడిగినదానికు త్తరమొసఁగఁబూనియు లాభము కలుగుననికాని, పిసినితనమువలనఁగాని, పక్షపాతముచేఁగాని ధర్మవిరుద్ధముగాఁబలికినయెడల వారనృతదోషఫలమునుబొం దుదురు. కాన నున్నసంగతి చెప్పితీరవలయును. ఇదియేసమంజ సము.

సత్యమునకుసాటియైనధర్మము వేఱొకటిమంచిదొకానంబడ దు. సత్యమాడుచుంటిన మనమున భీతియుండదు. రమణీయము గనుచును. వివేకులు సంతోషించక యుండరు. కాశి మొదలగు

పుణ్యతీర్థముల సేవించిన నెంతఫలముకలదో యంతఫలముకల దు. నాలుగు వేదములను, వానియంగములను బఠించిన నెంత పుణ్యముకలదో యంతపుణ్యము కలదు. సత్యసంథత వలనఁ గోపము, కామము, లోభము. మదము, మాత్సర్యమనునీయరిషడ్వర్గము నడఁగుచుండును. ఓర్పు, వినయము, శమము, మొదలగుసుగుణములు చేకూరుచుండును.

ఇదిగాక మన యార్యులీసత్యమునునొకతపస్సుగా గణనఁజేసిరి. ఈతపమునాచరించినవారికిహలోకమునే సమస్తైశ్వర్యములు కలుగుననియుఁ బరమున స్వర్లోకము నివాసము కాఁగలదనియు వచించిరి. "సత్యమేవజయతి, నానృతం" అనఁగా "సత్యమేజయించుచున్నది, అనృతముజయించుటలే"దని యుపనిషత్తులు పలుకుచున్నవి. ఒకపరి మన మనములకు సత్యమాడుటవలనలాభము లేక నష్టమున్నటులఁదోచినను దుదకది శ్రేయస్సునకు మూలకంబుగాఁ బరిణమించును. నిత్యము సత్యమును బలుకువారు మృతజీవులు కాఁగలరు.

అటులమృతజీవులై వాసిఁగన్నవారిలో నొకనిఁజెప్పెద.

మున్నాహరిశ్చంద్రమహారాజు సత్యమాటయందుని రుపమానుఁడని భూతలమున వాసిఁగాంచియుండెను. అంత నింద్రలోకమున, మునులు సింహాసనాసీనులై యుండ నాయింద్రుచే, భూతలమున నెల్లప్పుడు సత్యమాడు వారెవరని వ్రశ్న వచ్చెను. దానికి వసిష్ఠుఁడను నొకముని హరిశ్చంద్రుఁడని యుత్తరమొసఁగెను. అంతట విశ్వామిత్రుఁడు క్రోధోల్లసితమూ

గ్రియై యతఁడు కాఁడని దృఢముగాఁ జెప్పెను. అంతట నా షిమునులిద్దఱికిఁ గలహము క్రమముగాఁ బెరిగెను. అంత నిద్దఱు కొన్ని పంతముల నేర్పఱచుకొనిరి. విశ్వామిత్రుఁడు తన పంతము గెలువవలయునని యనేకోపాయములాలోచించి యింద్రుని వీడ్కొని యాహరిశ్చంద్రమహారాజుదరికివచ్చి "నేయజ్ఞముచేయఁదలచితిఁగాన నీవు నా కేనుఁగుపై నెక్కి గవ్వఁబై కెగరవేసిన నెంతయెత్తుంచునో యంత యున్నతము గల ధనరాశినిప్పింపవలయు"నని కోరెను. దానికా రాజంగీకరించి ధనము నిచ్చివేసెను. అంత నాగాధేయుఁడు తిరిగి యారాజుసమీపముననే యాయర్ధము నుంచెను. అంత నారాజువిశ్వామిత్రుని సంభావించి పంపించెను. తరువాత నీముని తనయాశ్రమమున కరిగి దుష్టమృగములను సృజించి యారాజును దనసమీపమునకు రప్పించుకొనెను. మాతంగకన్యలసృష్టించి యధర్మంబునకుఁ బాల్పడి మమ్ము వివాహమాడుమని కోరుండని చెప్పి యారాజు సమీపమునకు వారినిఁబంపించెను. వారామునివచించినటులనే యారాజును వివాహమాడఁగోరిరి. అంత నారా జధర్మంబని తఱిమివేసెను. ఆసంగతి నీముని విని, కినిసి, యుదలించి, మాయోపాయమున నాతనిచే రాజ్యము దానముగాఁ గైకొని యారాజును సకుటుంబముగాఁ గానవమునకంపెను. మఱియుఁ దానిదివఱకు దాఁచికొనియున్న ధనమును దీసికొనివచ్చుటకై వారివెంట "నక్షత్రకుఁడను తనశిష్యునిఁ బంపెను. ఆనక్షత్రకుఁ డనేకవిధంబుల వారినిఁ గష్టపెట్టెను. దాని కీరా

జు సహించెను. అంతనానక్షత్రికుఁ డారాజుయొక్క భార్య నమ్మించెను. అతనికుమారునిఁ జంపించెను. మఱియు నారాజు నుకూడ నమ్మెను. చక్రవర్తియగుసీహరిశ్చంద్రుని కాటికా వలివానికిఁ గొలువుగానిగాఁ జేసెను. అనక్షత్రకుఁ డనేకవిధ ముల నీరాజున కసత్యమాడుమనిబోధించెను. అది నిష్ఫల మాయెను. తుదకా రాజుచేత నే యతనిభార్యను లేనిపోని నెప ములఁబెట్టి చంపింప సమకట్టెను. అతఁడు తన యజమాను ని యాజ్ఞానుసారముగాఁ దనభార్యయని తలఁచక ఖడ్గము చేఁ గొని యావధకార్యము నెఱవేర్పఁబోవుతఱి విశ్వామిత్రుఁడు వచ్చి "హరిశ్చంద్రా! ఊరుకొనుము. నీవొక యసత్యమాడిన నీకష్టములన్నియు నీక్షణముననే పాపఁగల"నని చెప్పెను. దాని కారాజు "స్వామీ! సంతసించితి. మీరనిన పగిది నేనసత్యమా డఁదలంచిన యెడల నిన్నికష్టముల ననుభవించ కుండెడివాఁ డను. నే నాయసత్యదోషమున కొడిగట్ట లేకయే యిట్టి యి క్కట్టులఁ బొందుచుంటిని. కాన దయచేసి యిచటనుండి వెడ లుఁ"డని చెప్పి తిరిగి తత్ప్రయత్నమాచరించుచుండ బ్రహ్మ విష్ణుమహేశ్వరులు వచ్చి యావనినాపి "నీసత్య వ్రతమునకు మెచ్చితిమిగాన వరములఁ గోరు" మని పలికిరి. అంతట నా మూగురుమూర్తులు వారుకోరినవరములిచ్చి కుమారునిబ్రతి కించి తిరోధానమైరి. అంత విశ్వామిత్రుఁడు కూడ నాతనిదృ ఢసత్యవ్రతమునకు మెచ్చుకొని యిదివఱకుఁ బంతమున వ చించినపగిది తనతపమునం దర్ధభాగము ధారవోసి యా

తనిని గ్రిహస్థుని సార్వభౌమునిఁజేసి చక్కఁగా నాశీర్వదించి చనెను.

పఠించితిరా? ఎన్నికష్టము లనుభవించినను సత్యము మాత్రము విడనాడక పోవుటవలనఁగదా యాగాథేయుని శాపము నందరభాగ్యఫలముఁ బొందఁగలిగెను. ఋషిశ్రేష్ఠుల వరములనా సత్యముచేతనేకదా యారాజు పొందినది. అదిగాక యామహారాజు "సత్యహరిశ్చంద్రుఁ"డని యిప్పటికిని బ్రసిద్ధిఁ జెందియున్నాఁడు "సంత్యవద సత్యాన్న ప్రమదితవ్యం" అనఁగా "సత్యము చెప్పవలెను, సత్యమును మఱువకు" మని ప్రాఁబలుకులు పలుకుచున్నవి. తనయుడమాయకునికి నిష్టమైనను, సత్యమునే చెప్పవలయునుగాని యిష్టముకునని యెంచి యసత్యముఁ జెప్పకూడదు. సాధుస్త్రీల యందును, బీదవారల వివాహములయందును, మొదలగుసమయములందసత్యమాడినను దోషములే,, దని కొందఱు పెద్దలు వక్కాణించిరి. ఈ యాధారమువలనఁ జీటికి మాటికి నసత్యమాడుట శ్రేయమో దాయుకమని తలఁచెదరేమో? అట్లుఁ దలఁచుటతప్పని ముమ్మాటిని నమ్ముఁడు. ఈసత్యమువలన సమస్తసత్కర్మములు కరతలామలకములుగా నుండఁగలవు. కాన మనమందఱము సర్వజన సన్నుతమగు సత్యమును బల్కుచుండదము. ఆపదలకాకరంబగు నసత్యమును విడనాడుదము.

క. నడవడియను మున్నీటిం
గడకుం బెట్టంగనోడ కరణిం దగి తా

నోడఁగూడునని సత్యము
గడచినగుణమింక నొండుగలదే? యరయన్॥

(భారతము)

శాంతము.

శాంతమన నోర్పుగానుండుట.

శాంతమనునది సర్వోత్తమమైనది శాంతముఁదాల్చిన వాఁడు కోటి సహస్రంబుల నోడించినవానికంటె నధికుఁడని చెప్పనగు. ఇతరులు తనపయి నలిగినను మగుడ నలుగకయుఁ దిట్టులఁదిట్టినను విని విననియట్లుపేక్షించి యెదురు మాటలాడకయుఁ, బరిభవకరములగుఁ బనులఁ జేసిన నవి డెందమందు విచారింపకయు నుండువాఁడు శాంతుఁడనఁబరగు. పాపము మనమునముల శమము విడనాడిన విపత్తులఁబొందఁగలరు. నీతిభగ్న రహితంబగు రాజ్యంబును, నిర్లక్ష్యంబగు సంపదయు, శమము లేని తపసియొక్క తపమును, భిన్నమైన కుంభయుం దుదకమిడుటకే యగును. ఓర్పులేక పనులనారంభించిన మొదల నవి నిష్ఫలములగును. అదిగాక హానియుఁగూడ సంప్రాప్తించును. మనుజుఁడు శాంతము వీడిన కొలఁది కోపముధికమగుచుండును. కోపము హెచ్చుచున్న కొలఁది వానికి వాక్పారుష్య మెక్కువయగుచుండును. క్రియాపారుష్యము సంప్రాప్తించును. అల్పములగు కుక్కలు క్రోధవశులగు నే

నుఁగును జూచి మొఱఁగుచుండ నాద్వీప మాయలవులు విని యు విననియట్లునటించి తనత్రోవను జనుటలేదా? మొఱుగుచుండుకుక్కలాకరిని నిందకరమైన బాధించినవియై లాభమేమైనఁబొందినవా? నోరునొచ్చుటతప్ప లాభమేమియుఁ బొందలేదనికదా చెప్పవలెను.

కాన శాంతుఁడు సహించుచుండవలెను. ఈయోర్పుఁగలిగినవాఁడు సకలజనులఁ జక్కఁగాఁ బరిపాలించు ప్రభువుతో సమానుఁడని చెప్పవచ్చు. వీఁడే క్రియావంతుఁడు. ఎవరయినను మంచినిఁగోరెదరేని వారీశాంతమును దాల్చియుండవలెను. ఈశాంతము వహించుటవలన సౌఖ్యములఁబొందఁగలరు. "శమస్తపః" యని వేదములు వాకొనుచున్నవి. కాఁబట్టి ప్రతిమనుజునకిది యాచరణీయంబు.

ఈశాంతమువలన వృద్ధికివచ్చినవారలు చాలమంది కలరు. వారిలో నొకనిఁజెప్పెద.

సకలజనానందకరుఁడును, ధర్మమార్గ తత్పరుఁడును, సత్యవాదియు నగుధర్మరాజు తనపెదతండ్రి కుమారులగు దుర్యోధనాదులప్రోత్సాహమున ధృతరాష్ట్రునిచేఁ జక్కఁగాఁ జూడఁబడకపోయినను గినియఁడాయె. వారు తనతమ్ముఁడగు భీమునికి విషాన్నముఁ బెట్టించినను శాంతమును విడనాడలేదు. మఱియు నతనిని బాశములచేఁ గట్టించి గంగలోఁ బాఱవేయించినను గినుకఁజెందఁడాయె. తమ్మునాధార్తరాష్ట్రులు రాజ్యమునుండి వెడలఁగొట్టించినను నిదానము మానలేదు. మధ్య

వర్తుల ప్రోత్సాహమునఁ దనకువచ్చిన యర్ధరాజ్యమును శకుని మొదలగువారిచే జూదమాడించి యన్యాయముగాఁ గైకొనినను నోర్పును విడనాడలేదు. తుదకుఁ దమకు ధర్మపత్నియగు ద్రౌపదీదేవినిఁ గుత్సితులగుదుశ్శాసనాదులు కొప్పుపట్టికొని బటబటనీడ్చుకొంచు గురువరులచేతను, గురువృద్ధులచేతను రాజులచేతను నిండియున్నసభకుఁ దీసికొనివచ్చినను శాంతమునువిడనాడలేదు. అంత నాదుర్యోధనాదు లామానినీమణినిఁ దుచ్ఛమగుసంభాషణ నాడుటవినియుఁ గూడ నాధర్మరాజు శాంతమును వీడలేదు. మఱియు నాదుర్యోధనాదులామెయడిగిన ప్రశ్నలకుత్తరమియ్యక వస్త్రాపహరణముఁ గావించుచు "నీమగలిక్కడనేయున్నారు. వారు పౌరుషహీనులుగాఁ గనుపడుచుండిరి. అట్టివారల నీవుచేపట్టఁదగ"దని చెప్పుచు మానభంగమొనరించుచుండిరి. దానిని విని యతనియనుజులగు భీమాదు లాగ్రహావేశపరవశులయి "యిప్పుడే యీదుర్మదాంధులఁజంపి విడిచెద"మని దిక్కులుపిక్కటిల్లు ఘోరరవముతోఁ బలికిరి. అంత నాధర్మరాజు తానుకినియక వారికిఁ "దమ్ములారా! ఇది సమయముకాదు. ధర్మవిరుద్ధముగా నొనరించకుఁ"డని సామవాక్యములఁ జెప్పి వారినిఁగ్రోధరహితులనుగాఁ జేసి శాసనములకు సతీభ్రాతృసమేతముగాఁ జనెను.

విలోకించితిరా! అట్టిమహాపత్సమయములం దోర్పును వీడక యాధర్మరాజుండెను. కాని ఘోరములును బాధాకర

ములు నొసఁగు పనులఁ దాను పొందినను ధర్మరాజువలె శాంత
ముఁదాల్చి యున్నకుండినవారలు కలరా? లేరు. లేరని నొక్కి వ
క్కాణించవలయును. ఇట్టియసాధ్యమగు నోర్పు నవలంబించుట
వలననే యాధర్మరాజు కాలక్రమమున శత్రువులనందఱఁ జంపి
సార్వభౌముఁడై సకలసామంతులును, జనసంచయమును, ధర్మ
ముగాఁ బరిపాలింపఁ గలిగెను. మఱియు నాయమనందనుఁడు
శాంతము వహించుట వలనఁగాదె "యజాతశత్రుఁ" డని
యన్వర్థనామమును బడసెను. అతనికిఁ గల్గు శాంతమునందిప్పటికి
దశదిక్కులఁ దేజరిల్లుచున్నదికదా. కాఁబట్టి మనము, కష్ట
ములఁబొందినను నోర్పును విడనాడక యుండుదము. మఱియు
దీనిచే మానవులఁ గొనసాగించుకొను చుందుము.

క. ఓరుపు లేమేని రోసిన్చిన
పరుసర! యప్రియము [illegible] కగుఁదా
నోరుము నపి సేయకునికి
పరాయణము పరమధర్మపథముల కెల్లన్.

—•—

వినయము.

వినయము గాఁ బెద్దలసన్నిధి నెణకువగా నుండుట.

[illegible] వినయము వలన మంచిగుణములు కలుగునని
చదివి [illegible] దా. దానివలన సకలసుజనమనోరథము విన
యము [illegible]. ఈవినయమువలన నేజనుఁడు తాఁ దలఁచినపని

నినేలువేళ్ళుకొనఁగలఁడు. వినయములేనివాఁడు పలువెంజిలులకు నోటిఁగట్టవలసివచ్చును. మంచి కొలకునందుఁబుట్టినానని గర్వమునొందక యణఁకువ కలిగి యుండవలెను. విద్యావంతులలోఁ దాను మొదటివాఁడై వాసిఁగాంచినను నడఁకువవిడిచి మితిమీఱి యుండుట మంచిది కాదు. అడఁకువగలిగినవాఁడు విద్యావిహీనుఁడైనను గౌరవార్హుఁడు కాఁగలఁడు. కురువేరుమాచుటకు సొబగుగానుండక పోయినను సువాసనముండుకతన గౌరవభాజనమగుచున్నది కదా. అడఁకువ గలిగిన నెట్టివంటి పనులైనను సాధింపవచ్చు. వినయముగలవాఁడు శత్రువుచేతను గీడుఁబొంద నేరఁడు. గొప్పవారలయనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడు కాగలఁడు. విద్యతోఁ బాటు వినయముగలిగిన నెక్కువ ప్రకాశమానుఁడై భూజనులచే భూరిగఁ బొగడ్తఁగాంచుచుండును. సహజసౌందర్యమునకుఁ దగినట్టి తళతళయును మంచివస్త్రములనుధరించిన నదియెక్కువ ప్రకాశించుట మనమీక్షింపుట లేదా? ఈసుగుణగణములనొసఁగు వినయము నుత్తముఁడవలంబించును. కొందఱు విద్యాసామర్థ్యములు లేకపోయినను పెద్దలసన్నిధినైన నణఁకువగానుండిన నిక్కుచుందురు. రత్నాకరుఁడగు సముద్రుఁడు జలమెంతయధికముగాఁ గలిగినను మితి(చెలియలికట్ట)మీఱక మరల వెనుకకుఁబోవుచుండుటయు, వాగు కొంచెమునీరెక్కువకాఁగానే మితిమీఱి నాశనమవుటయు మనముచూచుచున్నాముకదా. అట్లుఁ పెద్దలదగ్గఱనిక్కుచుండుటగాదని యవినయ దోషితులు

తలఁచుదురు. కాని యదివట్టిభ్రమయని నమ్మరు. దుర్జనుఁడు వినయవిరహితుఁడై కన్నులఁ బైకిజూచుచుండును. సజ్జనుఁడు సుగుణములచే నిండుకొనియున్నను దలనువాంచి వినయముగాఁ జూచుచుండును. లోకమునఁ గొమ్మలులేనిమ్రోడు నభమువంకఁజూచుటయు, సుమనోమనోజ్ఞంబులగు ఫలసుమాదులనిండుకొనియున్నతరువు తమశాఖల నొంచికొనియుండుటయు మనమీక్షించుటలేదా? కాఁబట్టి యటులనుండుట స్వాభావికమే. తాను ధనవంతుఁడైనను విద్యావంతుఁడైనను దరిద్రునిఁగాని విద్యావిహీనునిఁగాని చూచి నవ్వకూడదు. నవ్వినయెడల వారునింకొకపరి మనలఁజూచి రెట్టింపుగా నవ్వఁగలరని తెలుసుకొనుఁడు. మూరెఁడు పెరిఁగి బారెఁడు కుంగుటయేల? మిత్రులారా! "అత్యుచ్ఛ్రియః పతనహేతుః" అనఁగా "నెక్కువ పెఱుగుట విఱుగుటకొఱకె" యనివినలేదా? కావునెవ్వరైన నెప్పటికైనను నిక్కియుండుట మంచిదికాదు. లోకమున మానవులు వినయమునఁ జెప్పుమాటలవినుచుందురుకాని భయమున వచించుమాటలు వినుచుందురా? వినరు. ఆవు యొక్క పొదుగును దిన్నగాఁబితికినయెడలఁ బాలిచ్చునుకాని దానినిఁ గోసివేసినఁ బాలివ్వఁగలదా? ఈయదు. కాన వినయపూర్వకవచనములు విరోధి సాధనభూతములు ఈవినయమే సర్వత్రసాధకము. వినయములేక పెద్దల నవమానించినవారలు కష్టములఁబొందఁగలరు. తనకిదివఱకున్న కీర్తియుఁ గూడఁ బోవును.

ఇట్టుల వినయము లేక పెద్దలనవమానించి చెడిపోయిన వారలు కొందఱు కలరు. వారిలో నొకనిం జెప్పెద.

యయాతియను నొక మహారాజుండెను. ఆయన, దేవయానిశర్మిష్ఠలను వివాహమాడియుండెను. ఆతఁడు జనులను జక్కఁగాఁబరిపాలించె. అనేకయాగము లొనరించెను. లెక్కలేనిదానములఁ గావించెను. అంత గుమారునిబట్టాభిషిక్తునిఁ జేసి వనమున కేగి నిరాహారుఁడై చాలఁగాలము తపమాచరించెను. ఈతఁడు చేయని సత్కార్యమింకొకటిలేదని చెప్పవచ్చు. ఇటుల మంచిపనులఁజేయుటవలన నీమహారాజునకు స్వర్గలోకము నివాసముగా లభించెను. అచ్చట నింద్రునిచే సత్కారముల నీమహారాజు పొందుచుండెను. అంత నాస్వర్గలోకమున కధిపతియగు దేవేంద్రునకు, నీమహారాజునకు, నీక్రిందివిధముగా సంవాదమాయెను.

ఇంద్రుఁడు—రాజా! నీవెట్టివిధమున రాజ్యంబుఁ బరిపాలించితివి?

యయాతి—సుఖంబుగా ధర్మ్యముగా రాజ్యంబుఁ బరిపాలించితిని.

ఇం—ఓ రాజా! ఏమి తపస్సుఁ జేసితివి? నీవిదివఱకే బ్రహ్మలోకసుఖంబనుభవించి యిచటికివచ్చినాఁడవు. సామాన్యమా? నీతపస్సుఁజూడ దుష్కరమైనదిగానున్నదే!

య—అవును. ఇంద్రా! దేవతలలోఁగాని మహామునులలోఁగాని యక్షులలోఁగాని రాక్షసులలోఁగాని నాతోస

మానముగాఁ దపమొనరించినవారు కానరారు. వారినందఱిని మించినదుష్కరతపము నేనాచరించి యుంటిని. నాకు నేనే యుపమానము.

ఇం—చాలుఁజాలు. నీగ్రంథమిఁకఁగట్టిపెట్టుము. నీతో సమానముగాఁ దపమొనరించినవారు మహామునులుగూడఁ గారుఁగా? ఏమినీతపోభిమానము!. ఈయభిమానమువలన గొప్పవారల నవమానపఱచితివికదా. సరిసరి. నీవిఁకఁబుణ్యలోకంబున నుండఁదగినవాఁడవుకావు. సత్వరమే మనుష్యలోకమునకరుగుమని తఱిమివేసెను.

ఆలోకించితిరా! ఆయయాతిమహారాజు తానే మంచి రాజనియుఁ దానాచరించినతపమే మిన్నయనియుఁ దలఁచి దేవేంద్రునితో వినయములేక యహంకారముగా మునులుమొదలగుగొప్పవారల నవమానపఱచుచుఁ బలికినందునకదా సకలసుఖములకుఁ దల్లియిల్లగు స్వర్లోకంబునుండి దుఃఖముల కునికిపట్టగుమనుష్యలోకంబునకు వచ్చినది. కాన నెవఁడైనఁ దానెంతగొప్పవాఁడైనను జననీజనకులసమక్షమునఁగాని గురువరాదిశ్రేష్ఠులయెదుటఁగాని ప్రభువులదరియందుఁగాని నిక్కచు మాటలాడఁగూడదు. మఱియు వారిసమీపమున మిక్కిలి వినయముకలిగి యుండవలెను. కపటవినయమున నటించఁ గూడదు. ఒకవేళ నటులనటించినను వివేకవంతులు తెలిసికొనఁగలరు. అత్తెఱఁగీడులు మూడఁగలవు. కాన మనము పిన్ననాఁటనుండి యీకపటము లేని యడఁకువ నభ్యసించుచుం

డినఁ గ్రమక్రమముగాఁ జక్కఁగాఁ బట్టుఁబడును. కాని పెద్దవారమైనతరువాత వినయమభ్యసింపవలయునని నంతగాఁ బట్టుపడదు. "చెట్టైయొంగనిది మ్రానైయొంగునా?" కాన మనమీబాల్యదశనుండియే వినయమభ్యసించుదము. అట్టుల నభ్యాసమొనర్చినయెడల సకలసంపదలు మనలఁజేరనపేక్షించుచుండును.

క. వినయమె కీర్తినిచ్చును
వినయమె పృథులాభములను వేగమె కూర్చున్
వినయమెజగమున నన్నుతిఁ
గనుఁగొనఁగాఁ జేయుఁగానఁ గ.

సహవాసము

సహవాసమనఁగాఁ గూడియుండుట. అనఁగా నొకనితో నొకఁడు కలిసియుండుటయే.

ఈసహవాసమువలనఁ గీర్తియు, నపకీర్తియు, లాభము, నష్టము, మంచి, చెడ్డ, కష్టము, సుఖము, గౌరవము, పరిభవము. మొదలగునవియన్నియు సంప్రాప్తించు. మనమెట్టువంటివారలతో సహవాసముఁజేసిన నట్టిగుణము లలవడును. అనఁగా మనము దుర్జనులతో సహవాసముఁజేసినయెడల నపకీర్తియు, నష్టముఁ, గష్టము, నవమానములోనగు చెడుగుణములుకలుగును. ఇఁకసజ్జనులతో సహవాసమొనర్చినఁ గీర్తియు

లాభము, సుఖము, గౌరవము, మున్నగువానినిఁ బొరయఁగ లము. మనమితరునితో స్నేహమొనరించఁ దలఁచిన యెడల ముందుగా వానినడవడి, బుద్ధి, వీనినిగమనించి యవి మంచివై మనకన్న నెక్కువసుగుణములున్న, వానితోడఁ దప్పక చెలిమి చేయఁదగును. సమానముగానున్నను జేయవచ్చు. తక్కువ వానితోమాత్రము స్నేహము సేయఁగూడదు. జలము చవిటినేలలోఁబడిన నుప్పనీరగునటులఁ జెలిమిదుష్టులతోఁ జేసిన దుర్గుణములు కలుగును. ఉదకము మంచిరేవడినేలలోఁబడిన మంచినీరగునట్లు చెలిమిశిష్టులతోఁ జేసిన సద్గుణములు కలుగును.

మిక్కిలి బొక్కసము కలవాఁడు బీదవానితోఁ జెలిమిఁ జేయఁడు. అటులనె విద్యావంతుఁడు విద్యావిహీనునితో, రణశూరుఁడు భీరువుతో, నుదారుఁడు లుబ్ధునితో సహవాసముఁ జేయఁడు. ఇది లోకస్వాభావికము. మంచినీరుగలిగిన మహానదులు నిందార్హమగుక్షారజలమునుగలిగిన సముద్రమునఁ గలియుటవలనఁ గదా యవికూడ క్షారజలముకలవియైనవి. అటులనే సత్పురుషులు దుర్జనులతో సహవాసముఁ జేసినకొలఁది దినముల కాకుమాలినగుణములు వీరికిఁగూడఁ బట్టువడును. కాన దుర్జనసహవాసము గర్హ్యము.

ఇఁక మనుజునకు సజ్జనమిత్రత్వముతో సమానమైనది వేఱొకటిమంచిది కానంబడదు. మఱియు దానితో సాటిగా సహవాసముఁ జేయునదియు లేదు. పూరుషుఁడు మనసు పాప

కర్మముల నెక్కువగాఁజేయుచుండిన నాసమయమునం దీసజ్జనమిత్రుఁడు వారిదరిఁజేరి వారిమనమునకుఁ బలుతెఱఁగుల బోధఁజేసి యాపాపపుఁబనుల నుండివిముఖులనుగాఁ జేయుచుండును. పుణ్యకార్యములఁజేయఁ బ్రోత్సాహమొదవించుచుండును. వారిక్షేమమునకై యనేకవిధముల నాలోచించుచుండును. తప్పులనుదాఁచి యొప్పులను బ్రకటించుచుండును. వారెక్కువగా నుత్తలపాటుపొందుచున్నప్పుడీసన్మిత్రుఁడు తన మిత్రులతోవచ్చి తనకుఁజేతనైనంతసహాయముఁజేసి మిత్రులచేఁ జేయించి వారిని సుఖభాగులుగాఁ జేయుచుండును.తమ మిత్రులకెట్టివిపత్తులువచ్చినను వానికిభయపడి సహవాసముఁ జాలించుకొనక సహాయముఁజేయువాఁడే సన్మిత్రుఁడు. సుజనమైత్రి మొదటఁ గొంచెముగానుండి క్రమముగావృద్ధిఁజెందును. సుజనులుతాము ధనవంతులైనను విద్యావంతులైనను సుగుణములనేపరిధానములుగాఁ జేసికొని బీదవారలతోనైనను సహవాసమొనర్పఁగలరు. వీరుసహవాసమొనరించినపిదప క్షీరనీరన్యాయముగాఁ గలిసియుందురు. సుజనులు తమమిత్రులు మొదట నుచ్ఛదశలోనుండి దైవవశమున నైచ్యపుదశకు వచ్చినను దానిని సరకుసేయక వారినిగౌరవించుచుందురు. కాఁబట్టియొఁచెడి స్నేహితునింటికిఁ బోవ్వమ్మను లోకోక్తి నేఁడు పుట్టినదికాదు.

ఇట్టులఁ దమమిత్రులు తక్కువవారని తలఁచక వారి సుగుణములనే ముఖ్యములుగాఁ జేకొని గౌరవించినవారు

పూర్వులలోఁ గొందఱు సుజనులుకలరు. వారిలో నొకనిఁ జెప్పెద.

కుచేలుఁడనునొకబ్రాహ్మణుఁ డుండెను. ఈతఁడు బాల్యమునఁ గాశిలో సాందీపులవారివద్ద శ్రీబలరామకృష్ణుల తోడ విద్యాభ్యాసమొనరించెను. తదుపరి గొప్పవిద్వాంసుఁ డాయెను. ఆసాందీపులవారిసమీపమునఁ జదివికొనినదినముల నీబలరామకృష్ణకుచేలు రన్యోన్యమిత్రత్వముతో నుండిరి. అంతట వారివారి గృహములకుఁజనిరి. ఈకుచేలుఁడు మిక్కిలి పేదవాఁడైనను ధనాశచే యాచనకై తిరిగెడివాఁడుకాఁడు. భగవద్భక్తుఁడు. తనకున్నదానితో సంతోషమందెడివాఁడు. సద్గుణములుకలవాఁడు. ఈతఁడొకసతీమణినివివాహమాడెను. ఆమెవలనఁ గ్రమముగా సంతానమెక్కువగాఁ గనెను. కాని యాకుచేలుఁ డీసంసారమునం దంతప్రీతిగానుండెడివాఁడుకాఁడు. అందువలన నింటిసమాచారముల విచారించకుండ నుండెడివాఁడు. అట్లు తన పెనిమిటియుండుటఁజూచి యాపిల్లలనూఱడించుచుఁ దానన్నముఁజాలించుకొనియైనను నాబిడ్డలకుఁ బెట్టుచుండెడిది. ఇటులఁ గొలఁదికాలమైనతరువాత నాపిల్లలు తమతల్లిని మంచిమంచిదుస్తులను, రుచ్యములగునాహారపదార్థములను దెచ్చియిమ్మని పలుతెఱఁగులబాధింపఁ జొచ్చిరి. అంతట నామె తనపిల్లలపోటుఁబడఁజాలక తపమునుజేసికొను భర్తసమీపమునకరిగి యిటులఁ బలికెను. "నాథా! మీరా తపమునుజేసికొనుచు నింటిచిగిలి సంటించుకొనక పోతిరి.

పిల్లలా ఇతరులబిడ్డలఁజూచి వారివలె మాకునుజేయుఁడని
నన్నుఁదంటాలుపెట్టుచుండిరి. దారిద్ర్యమా యమితముగా
నుఁడె. నేనా మీకుఁజెప్పునంతదాననుగాకపోతిని. చెలిమియా
మీకు శ్రీకృష్ణునితోడనయ్యె. కాన నార్తజనవత్సలుఁడగు
నాకృష్ణునియనుగ్రహమున మనదారిద్ర్యమును బోఁగొట్టి
న న్నీబాధలనుండి తప్పింపుఁ"డని దీనముగాఁ బ్రార్థించెను.
అంతట నాకుచేలుఁడు తనసతియొక్క దీనస్వరమునువిని తప
ముచాలించి "దారిద్ర్యముఁబాపుకొనుటకై భగవదవతార
మును,నాబాల్యస్నేహితుఁడును నగు నాశ్రీకృష్ణునిసందర్శించి
వచ్చెదను. రిక్తహస్తములతోనేగఁగూడదు. కాన పండో,
పూవో, నీరో, యేదియోపుచ్చుకొనఁదగిన యొకవస్తువును
దెచ్చి యి"మ్మని యడిగెను. అంత నామె సంతసమందుచు
నటుకులనాతనిచినిఁగినయుత్తరీయపుఁగొంగునఁగట్టి ముడివే
సెను. అంతట నతఁడటనుండి బైలుదేఱి యాశ్రీకృష్ణమూర్తి
యింటిబహిర్ద్వారమును బ్రవేశించెను. అచటనుండు కావలి
వాండ్రిందఱు చినిఁగినబట్టలఁగట్టి సన్నగానుండిన యాకుచే
లునిఁజూచి పకపకనవ్వుచుండిరి. అత్తఱి లోన శ్రీకృష్ణుఁడు
తనప్రియురాండ్రతో సరస సల్లాపములాడుచుఁ దూఁగుటు
య్యెలపై నూఁగుచు సుఖంబుగానుండెడిసమయమున యా
దృచ్ఛికముగాఁ దనబాల్యస్నేహితుఁడగుకుచేలునిఁ జూచెను.
అంతటనుయ్యెలనుండిదిగి. యెదురేగియాతనినిగౌఁగిలించుకొని
చేయిపట్టుకొని తీసికొనివచ్చి యాయుయ్యెలపైఁగూర్చుండఁ

బెట్టి కుశలప్రశ్నములఁ జేసెను. అంత నాకుచేలుఁడు తనమనమున స్నేహితుఁడొనరించిన సపర్యకు సంతోషించి యానందబాష్పములవిడిచెను. అంత నిద్దఱు తాము గురునిసమీపమున జరిపినసంగతులఁ జెప్పికొనుచుఁ గాలముగడపుచుండిరి. అంతఁ గృష్ణుఁడు తనస్నేహితుఁడు తనసమీపమున కెందులకువచ్చినది తెలిసికొని "యాతనిమనోరథము సంపూర్ణముగా నెఱవేఱుఁగాక" యని స్నేహవాత్సల్యమున "మిత్రమా! నెచ్చెలినని నాకేమైన కానుకఁ దెచ్చితివా" యని యడుగుచు నతని యుత్తరీయమును బులుకుచు నొకకొంగున నటుకులుండుటఁ జూచి ప్రీతితోఁ దానందునఁ గొంచెముతీసికొని మిగిలినవి తనసతులకిచ్చెను. అంతట నాకుచేలునికభ్యంగనస్నానంబుఁ జేయించి మృష్టాన్నమిడి మంచిబట్టలనొసంగి యాతనిని బహుమానపూర్వకముగా వీడ్కొలిపెను.

పరికించితిరా! ఆశ్రీకృష్ణుఁడు సజ్జనుఁడగుటవలననెకదా యాకుచేలుఁడు బీదవాఁడనియుఁ దనతోసమానుఁడు కాఁడనియుఁ దలఁచక యెప్పుడో బాల్యమునఁ జేసినస్నేహమును మాత్రమే పురస్కరించుకొని యట్లాతనిని గౌరవించినది. ఆకుచేలుని నెంతసంతోషపెట్టెనో చూచితిరికదా! ఇటుల నతఁడాకుచేలునిసంతోషపెట్టుటకుఁ గారణమేమి? బాల్యస్నేహమే కదా. కాఁబట్టి స్నేహముతోసమానమైన దింకొకటి మంచిది లేదని చెప్పవచ్చును. అంకున సజ్జనసహవాసము ముఖ్యము. దుర్జనసహవాసము త్యాజ్యము. కావున మనము దుర్జనసహ

వాసమువిడనాడి సజ్జనసహవాసముఁజేసి సుఖములఁ గాంచు చుండము.

క. సత్యక్షమాదమంబులు
నిత్యపదంబునకు నెక్కు నిచ్చెన లవి సం
గత్యనుగతములు సత్సాం
గత్యం బగుగాన ముఖ్యకార్యము సుండీ.
(భారతము.)

భూతదయ.

ప్రాణులయందు గనికరముగానుండుట. లేక వానిని బాధఁబెట్టకుండ నుండుటయే భూతదయ యనఁబడు.

పైవిధమున నుండినవారలు కీర్తనీయులు. తదితరులు నిర్దయులు. కాన దూషణీయులు. కావున నీలోకమున నుండు ప్రతిపూరుషుఁడును దయఁదాల్చి యుండవలెను. "అహింసా పరమోధర్మః,, అనఁగా "నరుఁడితరుల బాధపెట్టకుండ నుండుటయే సర్వోత్కృష్టధర్మ,, మని నయశాస్త్రము నొక్కిచెప్పుచున్నది. ఇటులఁ జెప్పుచుండినను దీనిని లక్ష్యము చేయక కొందఱు దురాత్ములితరులఁ బలుతెఱఁగుల హింసించుచునే యున్నారు. నిర్దయ యనునది దుష్టచిత్తునే వరించుచున్నది. నిర్దయగలిగిన యాకుమతి యితరులను హింసించు

టు కించుకయు శంకింపఁడు. కత్తి గొంతులకఱకుటకు సందే హించునా? ఇఁక దయయనునది సచ్చిత్తునే వరించుచున్నది. సత్పురుషుఁడు పరులను హింసించుటకు లాఁతిగా నసహ్యం చుకొనుచుండును. మేలిమిబంగార మితరులను హింసించని యటులనే! కాఁబట్టి దుర్మార్గుఁడే నిర్దయఁదాల్చి యితరులను హింసించుననియు, సన్మార్గుఁడీపనికిఁ జొరఁబడఁడనియు గుర్తె ఱుంగుఁడు. పండితుఁడైనను బలవంతుఁడైనను క్రూరుఁడై యి తరుల హింసించుచున్న వారిని నాపనినుండి యథాశక్తిఁదొలఁ గింపఁ బ్రయత్నముఁజేయవలెను. అట్టి ప్రయత్నముఁజేయని చోఁ బాపభూయిష్ఠంబగు హింస నొనరించిన వారి కేగతియో యాదుర్గతియే వీరికిఁగూడఁ గలుగును. కాన మనము చూచు చుండఁగా నెవరైన నితరులను హింసించుచుండిన యెడల వా రిని నాపనినుండి తప్పింపవలయును. ఏనుఁగుయొక్క యడుగు న సకల జంతువులయొక్క పాదము లిమిడినటుల నీయహింస యను ధర్మములో సమస్తధర్మము లిమిడియున్నవి. కాన మ నుజులకిది యనుష్ఠేయంబె.

కొందఱుకుమతులు బలాభివృద్ధికై యజాదిమృగము లఁజంపి వానిమాంసమును మిక్కిలి మక్కువతో మెక్కుచుం దురు. ఇది కడునన్యాయము. ఏలయన? మనబలాభివృద్ధికై వానిమాంసమును మెక్కుచుంటిమని కుతుకం బందుచున్న ముకాని నోరులేని యాపశువుల విషయమై విచారించక పోతి మి. వానినిఁ జంపుట కీకుమతు లుద్యమించినపుడు వానిమన

ము లెటులుండనచ్చును? ఈహింతకుల నెంత దూఱుచుండు
ను? ఎంతదుఃఖించు చుండును? తెలియునా? తెలియనియెడ
ల నీదృష్టాంతమునఁ దెలిసికొనుఁడు. మన మితరుల వలన
నొక పేము బెత్తపు దెబ్బఁబడితిమని యనుకొనుఁడు. ఆదె
బ్బ మనమాపడిన సమయమునందుఁ గొట్టినవారిని దూషించ
క విడుచుచుంటిమా?ఆబెత్తపు దెబ్బవలనఁబడిన దద్దురుఁగాం
చి"అబ్బా! అమ్మా!"యని యేడ్చుచుంటిమే? మఱియు మన
లఁగొట్టినవారిని మనమునందుఁచుకొని మఱుడఁదన్నక యూ
రక పోనిచ్చెదమా? పోనియ్యము. మనమీకొంచెపు దెబ్బకే
యీవిధమున నుండినపుడు నోరులేని యీపశువులు హింసప
డుచుఁ దమ్ముఁ జంపెడివారల నేమియుఁ జేయఁజాలక స్వకీయ
ప్రాణములఁ గోల్పోవుతఱి వానిమనము లెట్లుండ వచ్చునో?
వానిబాధ యెంతపరిమితికలదో? యించుక యాలోచించుఁడు.
మనము బలాభివృద్ధిఁ జేయవలయు ననిన శాకాదులు లేవా?
ఘృతాదులు లేవా? కాఁబట్టి మనము నోరులేని పశువులఁజం
పుట మాని మనబలమూ నభివృద్ధిఁ జేసికొనుటకై శాకాదులను
ఘృతాదులను బుచ్చుకొనవచ్చును. మన మాపశువులఁ జంపి
నయెడల నొకవిధమగునష్టము మనకై కలుగుచున్నది. అదే
దన? ఏసమయమునం దీపశువులఁజంపుచున్నామో యత్తఱిఁ
జలినాపెడి కంబళులుగాని బలాభివృద్ధిఁ జేసెడి నెయ్యిమొద
లగునవిగాని వ్యవసాయాభివృద్ధి నొసఁగెంచు పెంటలు గాని
లభింపనేరవు.

ప్రతిమనుజుఁడును తనవలెనే ప్రతిజీవుని ప్రాణవిషయమందును సమానముగాఁ జూచుకొనవలెను. అనఁగాఁ "దనతల్లివలె నితరులభార్యలయందును,పరులధనములఁ బెంకుముక్కలుగాను, తనవలె సమస్త భూతములను నెవఁడు చూచుచున్నాఁడో వాఁడే పండితుఁ" డని నీతిశాస్త్ర ముద్ఘోషించుచున్నది. కాన మనమితరులవలన బాధఁబొందినపుడు మన కెంత యసహ్యముగానుండునో యటులనే యితరులకుఁగూడ నంత కష్టముగానుండునని తెలిసికొనుఁడు. మఱికొందఱు కుచరిత్రులు లేనిపోని దేవతలపేరుఁబెట్టి యామృగములఁ గొట్టి యాక్షుద్రదేవతలముందఱఁ బెట్టి నివేదనముఁ బెట్టినట్టుచేసి తిరిగి ప్రసాదమని స్వీకరించి వాని మాంసమును దిట్టముగఁ దిని పొట్ట నింపుకొనెదరు. ఇది యేమో మహాభక్తియని వీరియభిప్రాయము. కాని యవిరిక్తయనినమ్ముఁడు. మఱియు వారికిఁ బాపముకూడఁ గలదని తెలిసికొనుఁడు.

ఈ జీవహింస కొన్ని సమయములందు దోషముకలదికాదని పండితప్రకాండులుపలికిరి.ఆసమయములేవియనిన:శ్రుతిస్మృత్యుక్త యజ్ఞాదిక్రతువులందు మాత్రము విధివిహితముగా జీవహింసఁజేసిన నది దోషయుతముకాదనిచెప్పిరి.ఈయాధారమువలనఁ బ్రతిదేవతాకార్యమునందు జీవహింస చేయవచ్చునని తలఁచెదరేమో? అటులఁదలచుటకు వీలులేదు. ఆయజ్ఞము శారీర శాస్త్రజ్ఞుల నిమిత్తమై యేర్పఱుపఁ బడినది. మఱియు సలిలముఁ బుచ్చుకొనునపుడు, కట్టెలఁగాల్చు నపు

డు' భూమిని దున్ను నపుడు, నింక నిట్టి సమయములందు జీవ హింస జరుగుచుండును. అట్టిసమయములందు మన మేమియుఁ జేయఁజాలము. కాఁబట్టి పైనఁదెలిపిన సమయము లందుఁ దప్పఁ దక్కినసమయములందుఁ బ్రాణులను హింసించినయెడల వారు రోషభీషణమూర్తియగు కృతాంతుని లోకమున వచింపరాని పలువిధములగు బాధలను నిక్కముగాఁ బొందుదురు. ఇందుకు డెందమందున సందియమావంతయు నందవలసిన యవసరము లేదు. మనమహింసను జేయునరోత్తములను గౌరవించవలెను. ఆహింసఁ దామొనరించి యితరులకు బోధించినవారు శాశ్వతంబును, జన్మరహితంబును, నానంద దాయకమును, నగు పదవినిఁబొందఁ గలరు. అట్టివారు లోకపూజ్యులు కాఁగలరు. అటుల లోకపూజ్యతనందిన వారలలో నొకనినిఁ జూపించు చున్నాను.

బుద్ధుఁడను మహానుభావుఁడు సకలజను లజ్ఞానాంధకారమునఁబడి గుడ్డివారై తన్నుకొనులాడుచుండ వారికిఁ దగిన యుపదేశములొనరించి హింసాభూయిష్ఠంబగు కార్యంబులనుండి త్రిప్పి "అహింసా పరమో ధర్మః" అనువాక్యములోనగు వానినిఁజెప్పి జ్ఞానమనువెలుఁగునకుఁ దీసికొనివచ్చి యానందము కలవారినిగాఁ జేసెను. తానహింసనాచరించి యితరులచేఁ జేయించువాఁడు మహనీయుఁడుకదా. కాఁబట్టియె యీబుద్ధుఁడు బోధించినబోధలనన్నిఁటిని జనులువిని యతఁడు సన్మార్గ

గామి యాటచే నాతనిమార్గ మవలంబించిరి. ఆజనులచేత నీ బుద్ధుఁడు విశేషముగా గౌరవింపఁ బడుచున్నాఁడు.

కాఁబట్టి యహింసఁ జేయువాఁడు పూజ్యుఁడనఁ బరఁగు. చెప్పువారలు చాలమందియుందురుగాని యాచరించువారలు కడునరుదు. దూరమందుండి బావిలో "దూకుదూకు" మనువారలుందురుకాని తాము ముందుదూకి యటుపిమ్మట ననువారలుండరుకదా. కాఁబట్టి మనమహింసను జేయుచు నితరుల కది బోధించవలెను. నరుఁడు జన్మమెత్తినతరువాతఁ గారుణ్యము లేక యుండఁగూడదు. మనమితరులబాధఁ దొలఁగించినయెడల మన బాధల భగవంతుఁడు తొలఁగించుచుండును. సజ్జనులు ప్రతిఫలముకోరకయే యితరులసిలుగులఁ బాపుచుందురు. ఎక్కువగా శరీరమంతటఁ జెమటలుపోసి నపుడు కమ్మతెమ్మెరలు చల్లఁగా నా చెమటలారిపోవునటుల వీచుచుండును. అట్లు వీచుచున్న గాలికి మనమేమిప్రతిఫలముఁ జూపించుచున్నాము? ఏమియు లేదుకదా. ఇఁకఁ గొందఱు దుర్మతులు ఫలమును గోరకయే యితరులకేదోవిధమున హింసఁ గలిగించుచుందురు. ఇంగల మించుకయుఁ గొంకక జనులసదనముల భగ్గుభగ్గుమని కాల్చుటలేదా? ఆయగ్నికి నిటులఁ గాల్చుటవలన నేమిలాభమో తెలియరాకున్నది. కాఁబట్టి వారివారి నైజమని తెలిసికొనవలసియున్నది. సజ్జనులు వీరువారనియనక వారికిఁ దమసహాయముగావలసియున్నయెడల దగ్గఱఁ జేర్చి సాయముఁ జేసి వారిపీడఁ బోగొట్టుచుందురు. మామిడిచెట్లు చిలుకలను, గోకి

లలను, రానిచ్చి తదితరములగు కాకులు మొదలగువానిని రా నియ్యక పోవుట మనము చూచితిమా? చూడలేదుకదా! కాన మనలఁగోరక పోయినను నితరులు బాధపడుచుండినటు ల మనముకాంచినతోడనే దయతో యథాశక్తి వారిబాధ తొలఁగు నుపాయమాలోచించి సౌఖ్యముగలవారినిగాఁ జే యవలెను.

వేదచోదితమగు హింసనుగూడఁ గొన్నిస్మృతులు నిషే ధించుచున్నవి. ఆనిషేధముననుసరించియే రామానుజులువా రును, ఆనందతీర్థులవారును, వారివారిమతము నవలంబించిన వారికి యజ్ఞాదులయందుఁగూడఁ బశుహింసలేకుండ శాసించి యున్నారు. దీనింబట్టి యహింసకన్న నుత్తమమగుయజ్ఞయా గాదులుకూడఁ గానరావని తెలియవలసియున్నది. వీరుయజ్ఞ యాగాదులందుండెడి హింసనుగూడ నిరసించుటవలన నహిం సయే యుత్కృష్టధర్మమని తెల్లమగుచున్నది.

కాఁబట్టి యిట్టియహింసను పైవిధమునఁ జల్కినపగిది విధినమయములందుఁ దప్ప నహింసయనుదాని నవలంబించి యింక నితరులెవరైన హింసించుచున్నట్లుండిన వారిని నాహిం సనుండి తగిన సద్బోధఁజేసి తప్పించి వారిచేఁగూడ దీనినను ష్ఠింపఁజేయవలయును. మనము ప్రతిభూతమునందు దయగా నుండవలెను. ఇటుల మనముండుటవలన మన మనేకలాభ ములఁ బొందఁగలము.

ఆ. వె. దంతియడుగులోనఁ దక్కిన జంతుచ
యంబు నడుగు లెల్ల నడఁగి యుండు
నట్ల ధర్మకోటు లన్నియులోనగు
నధిగుణ యహింస కింత నిజము.

(భారతము.)

ధైర్యము.

ధైర్యమనఁగా నాపదలవలన వికారము నొందకుండ కార్యోత్సాహము కలిగియుండుట.

ఇది, మనోధైర్యమనియు, దేహబలముకలిగినందు వలనఁ గలుగు ధైర్యమనియు రెండువిధములనుండును. ఈధైర్యమొక కార్యము సాధించుటయందుఁగాని పౌరుషమునందుఁగాని యొకబలవంతునియాశ్రయమువలనఁగాని జనించుచుండును. ఈధైర్యము కలిగినవారిని ధీరులని వచించెదరు. వీరలె కార్యసాధకులు. ఈధీరులు తాముదైవవశమున నొకానొకప్పుడు పలుకడగండ్లఁ జిక్కినను వానినెంతమాత్రము లక్ష్యముంచక తమపనినే కొనసాగించుకొన యత్నించుచుందురు. కాఁబట్టి ధీరులెప్పుడైన నెన్నిదుఃఖములుకలవారైన నవి యితరుల కగుపఱచకుండ నుందురు. ధీరులు వానలఁదడసినను, నెండఁ గ్రాఁగినను సరకుసేయక కార్యముసాధించుచుందురు.

ఈధీరులు మెత్తని పరుపులను, కటికునేలలను, పంచభక్ష్య పరమాన్నంబును, గందమూలఫలాహారంబును, జీనిచీనాంబరములను, జీర్ణాంబరములను, లాభనష్టములను, గీర్త్యపకీర్తులను, సుఖదుఃఖములను, నుద్యానవనవిహారంబును, దుర్గమకాననాంతరపరిభ్రమణంబును, మొదలగువానినన్నిఁటిని సమములుగానెంచి సమయానుకూలముగా నడచుచు నితరుల మనములనొప్పించక కార్యములసాధించుచు లోకమునకు మేలుఁజేయుచుందురు. ధీరులు తాముపూనినపని కెన్నియాతంకములువచ్చినను నవియన్నియు లక్ష్యముచేయక యాకార్యమును నెఱవేర్చుకొనుచుందురు. తమతప్పు లొరులెఱుంగకుండునట్టుఁ జేసికొను చుందురు. ధైర్యము కలవాని నెట్టివిపత్తులైన బాధింపఁ జాలవు. లోకమున ధైర్యములేక పరుగెత్తుచుండుమబ్బులను గాలిపాఱఁదోలునుగాని ధైర్యముగాని పరుగిడక డీకొనసిద్ధముగానుండు ధరాధరములఁ బాఱఁదోలలేదుకదా. కాఁబట్టి ధైర్యవంతుని నెవరును బాధింపఁజాలరు. ధైర్యమవలంబించనిది యేకార్యమును జేయఁజాలము. చూడుఁడు. ఒకఁడులోకోపకారము సేయనెంచి యొకమహానదినిఁగాంచి దీనియుదకము జనులకందఁ జేయవలయుననుతలంపున దానికొకదరివేయ నుద్యుక్తుఁడాయెను. కాని యాతఁడు ధైర్యవంతుఁడుకాకపోవుటవలనఁ బ్రతిపత్తిదేశమునకువచ్చి యొడ్డున నిలువఁబడి యిక్కడ నెంతలోతుకలదోయని భయపడుచుఁ దానూనినపనిఁ గొనసాగించకొనలేకపోయెను. వాఁడే ధీరుఁ

డైనయెడల ధైర్యముఁగైకొని యేదియోయొకప్రదేశమున వదిలోనికిదిగి యెంతలోఁతుకలదో యాసంగతిఁదెలిసికొని యొడ్డువేసి జనులకుపకారముఁజేయకుండునా? కాఁబట్టి ప్రతి కార్యమునకును ధైర్యముకావలెను. ధీరత్వముకలవాఁడు సంపదలఁబొందినను, డిందినను, గొప్పవారలు దూషించినను,భూషించినను, కీడులుసంభవించినను, సంభవించకపోయినను, దుదకుఁ దనకుమరణముతటస్థించుసమయమువచ్చినను తబ్బిబ్బపడక ధైర్యమవలంబించి యాకష్టములదాఁటు నుపాయమును యోజించుచుండును. జనులు సామాన్యముగా నాధీరునిఁ జూచిన నాతనికేలోటునులేదు. ఇంకను మనము నిర్లక్ష్యముగాఁ జూచినంతమాత్రమున వానిధీరత్వమెచటికేగును? నిప్పును దలక్రిందుగానుంచినను దానిసెగలు పైకేఁగదావ్యాపించును.ధీరత్వముచేతవచ్చుయోగ్యత యింకొకదానిచేతరాదు.ధీరులు విఘ్నములకు భీతిఁజెందక పనిఁ బ్రారంభించి నడుమ విడువకుండ నాపనిని గొనసాఁగించుకొందురు. దాన విశేష కీర్తిఁ జెందఁ గలరు.

అట్టికీర్తిఁజెందినవారును బూర్వమందునఁగలరు. అందునఁ గొందఱిసంగతిఁ దెలియఁబఱచెద.

మున్ను సురాసురలు ధైర్యమవలంబించి ఘోర గభీరమగు సముద్రమధ్యమందు మందర పర్వతమును దఱచిన మొదట నాసంద్రమునఁ బెరుఁగు రత్నములు, మొదలగుమంచివి జనించినవని సంతోషించి తృప్తింజెంది యూఁరకుండిరా?

తమపరి పాక్షిణోపద్రవకరమగు విషము మొదలగు చెడ్డవి పుట్టినప్పుడు వానికి భయపడి మిన్నకుండిరా? మంచివి పుట్టిన వని భయపడి యూరుకొనలేదు. విషమ్ము మున్నగు చెడ్డవిపుట్టి నవని భయపడి యూరుకొనలేదు. ఇంక వారెప్పు డూరుకొనిరన? తాము సాధించఁదలఁచుకొన్న యమృతము పుట్టిన తరువాతఁ దృప్తిఁజెంది పనిఁజాలించిరి.

కాఁబట్టి యెట్టి కాలమందైనను ధీరులు అటంకములకు భయపడక నడుమనడుమ స్వాభావికముగాఁ గలుగు సుఖదుఃఖములఁ బాటింపక తాముపూనుకొనిన కార్యమును సాధించి తీరుదురు. కావున మనము మంచి పనులయందు ధైర్యమూని యవిశ్రాంగుగాఁ బ్రయోజన మందువఱకును నడుమఁ గలుగు సుఖదుఃఖముల నరకుసేయక "యెన్నిదినముల కీకార్యము నెఱవేఱదే,, యని విసుఁగుకొని విడువకయుండి యాకార్య ఫలములనంది సుఖమును బొందుదము.

క. ధృతి యారోగ్యము నొసఁగును
ధృతియుజ్జ్వలలక్ష్మిఁ దెచ్చు•ధృతి కీర్తినము
న్నతిఁజేయుఁ గాలగత్యవ
గతి గలిగినఁ గలుగు ధృతి వికారవిదూరా!

(భారతము)

—•—

పరోపకారము.

ఇతరులకు మేలుఁజేయుట పరోపకార మనఁబడు.

పరోపకారముఁ జేయువారలఁ బరోపకారులని పలికెదరు. ఈపరోపకారులు తాము కష్టముల ననుభవించు చుండినను దీనులయొక్క బాధలఁబోఁగొట్టి వారికి సౌఖ్యముఁ జేకూర్చుచుందురు. వృక్షములు నిండు వేసవినిఁ దామాఖరకరకిరణనికరములచేఁ గ్రాగుచున్న మిడిమిడి యెండలో మలమల మాడుచు వచ్చిన పథికునిఁ జేరఁదీసి నీడనొసంగి వానిసంతాపమును హరించుట లేదా? సజ్జనులితరులచేఁ దాముపకార మధికముగా నందినను వారు పరులకుమాత్రముపకారముఁ జేయుచుందురు. దుర్జను లితరులచేఁ దా ముపకారముల నెక్కువగాఁ బొందియును దిరిగి యాయుపకారుల కపకారములనే కూర్చు చుందురు. ఱాలచే నువ్వినను గినియక రసాల సాలములు మనకుఁబండ్లనిచ్చుటయు, మరణావస్థలోనుండెడి పామును దీసికొనివచ్చి తగిన యుపచారము లొనరించి దానిపీడఁ దొలఁగించి పాలనుబోసి దానిఁజక్కఁగాఁ బెంచినను నది మనలఁ గఱవక విడువకుండుటయు మనకుఁ బ్రత్యక్షంబే కదా? దుర్మార్గుఁడు పరులచేఁ దానుబాధఁ బొందుచున్నను నితరులకుఁ గీడొనరించు పనియందు యోచించుచుండును. మండూకము పాము నోటిలో నుండియుఁ బ్రక్కన నీఁగలున్న వానిని భక్షించుటకై యత్నించు చుండునుగదా?

సుజనులు తమసుఖములనైన విడిచి పరులకుపకార మొనరించు చుందురు. ఎవఁడు తన శరీరమును, బుద్ధిని, ధనమును, బరోపకారమునకై యుపయోగించు చున్నాఁడో వాఁడే వంద్యుఁడు. వాఁడే స్వార్థపరత్యాగి. పరానుగ్రహ తత్పరులకుఁ బరుల కుపకారమొనరించుట చిత్రమైన విషయము కాక స్వాభావికమగుచున్నది. సుజనుఁడు జన్మించుట పరోపకారార్థమేకదా. చందనతరువులు స్వదేహార్థైత్యార్థమై జనించక పరుల సంతాపమును హరించుటకై జన్మించినవి కదా. మనము మనశరీరాదులనెటుల జాగ్రత్తతో నెంతప్రేమతోఁ జూచు చుండెదమో యటులనే యితరులయందును గాంచు చుండవలెను. కృషికుఁడు ఱాయి, అప్ప. మొదలగువానిని దీసి పాఱవైచి యనవసరముగాఁ బ్రియత్నములేకయే మొలిచిన ప్రియోజనములేని చెట్టు చేమలను బెరికివైచి చక్కఁగా నాగలిచే భూమినిదున్ని విత్తులుచల్లి వానకై మేఘావలోకనముఁజేయుచుండును. అత్తఱి మేఘుఁ డీదీనకృషికునియొక్క పాట్లనెఱిఁగి జాలినంది వర్షముఁగురిపించిన నాభూ యజమానుఁడు సంతసమంది యుపకారియగు మేఘునిఁ గీర్తించుచుండునుకదా. అటులనే మనసహాయముఁగోరువారలకు సహాయముఁ జేసితీరవలయును. మఱియు నితరులు మనలఁగోరకపూర్వమే బాధాపీడితుల కుపకారమొనరించుట సర్వోత్తమమైనది. దీనివలన నుపకారమందినవా రధికముగా హర్షమందుచుందురు. ఎటులన? ఎండవేళను మనమొక గ్రామమునకు

వెళ్ళి తిరిగివచ్చుచుండఁగ నెండ వడఁ దాఁకుచుండినపుడు దాహమైనయెడలఁ జెంతనే యొకనదికాని యొకతటాకముకాని లేక యొక మడుగుకాని యున్న నది మన దాహమార్చి యెండవేఁడిమినంతయుఁ బోఁగొట్టిన మనము హర్షమందుచుండుటలేదా? ఆనదుల నిటులఁజేయుమని యెవరుకోరిరి? కోరకపోయిన నావిధమున నుపకారముఁ జేయుటవలనఁగాదె? నదులు జలాశయములు పరోపకారమునకై జనించినవని చెప్పుదురు. నభోమణి తనకిరణములచేఁ బద్మములను వికసింపఁజేయుచుండును. నిశామనోహరుఁ డుత్పలముల వికసింపఁజేసి వానినానందభరితములనుగాఁ జేయుచుండును. అటులనే సజ్జనులు తమప్రజ్ఞానాదుల నితరుల యుపకారముకొఱకై యుపయోగించుచుందురు. సుమతులు స్వకీయమగు కార్యమును విడిచిపెట్టి యితరులకుపకారముఁ జేయుటకై యెక్కువ ప్రయత్నముఁ జేయుచుందురు. సామాన్యులు తమకార్యము నెఱవేర్చుకొనుచు నితరులకుపకారముఁ జేయుచుందురు. నీచులు తమకు లాభమువచ్చునటులఁ గానుపించిన తత్క్షణమే యితరులలాభములఁ బోఁగొట్టుచుందురు. ఇఁక నింతకంటె నికృష్టులు తమకెంతమాత్రము ప్రయోజనము లేకపోయినను నితరులఫలముల నాశముఁ జేయుచుందురు. కాన మనము మనశక్తికొలఁది సుచరితులు చేయు మార్గము నవలంబించుట కుద్యమించుచుండవలెను. శరీరమునకుఁ జందనాది సుగంధ ద్రవ్యముల నెన్నిఁటిఁ బూసికొనినను నెన్ని భూషణములఁ బెట్టికొనిన నాశ

శీరము పరికాశించనేరదు. కాని పరోపకారముచేత నది పరికా
శించఁగలదు. అనఁగా మనుజునకుఁ బరోపకారముఁ జేయుట
పరమార్థమని ముఖ్యాభిప్రాయము.

మనము సతతము పరోపకారముఁ జేయుచుండినఁ గీర్తి
వంతులము కాఁగలము.

ఈవిధముగాఁ బరోపకారమునఁ గీర్తిఁ జెందిన వార
లలో నొకరినిఁ జూపించు చున్నాను.

మున్ను కుంతీదేవి తనసుతులతో నేకశిలానగరంబున
నొక బ్రాహ్మణునిగృహంబునఁ గారణాంతరమునఁ గాఁపుర
ముఁ జేయుచుండెను. ఇటులుండ నొకదినమునఁ దాము నివసిం
చు గృహమున నాగృహయజమానుఁడు మొదలగువా రేడ్చు
చుండిరి. ఇదియేమి? ఈరోదన మెచ్చటిదని విస్మయంబం
దుచుఁ గుంతీదేవి యేడ్చెడివారలవద్దకు వచ్చెను. తరువాత
నీకుంతీదేవి వారలను "మీ రేలఁగాకిగోలగా నేడ్చుచున్నారు?
మీ కేమియాపద గలిగెను? దానినిపుడే పోఁగొట్టి సుఖులనుఁ
గా మిమ్ముఁ జేయఁగలను. కానఁ గారణములఁ దెలియఁబర
చుఁ" డని యడిగెను అంతట నాగృహయజమానుఁ డామె
తో "అమ్మా! ఈగ్రామమున "బకుం" డను రక్కసుండొకఁడు
గలఁడు. వాఁడు ప్రతిదిన మొక్కొక్క యింటిలోఁజొచ్చి
యాని కేతనమున నుండు వారలనందఱిని జంపి తినుచుండెడి
వాఁడు. వానిని నిర్జించుటకు మాపురవాసులకుఁ గాని మారా
జులకుఁగాని శక్తి లేకపోయెను. అంతటఁ బౌరు లారక్కసుని

తోఁ "బ్రతిదినమిలువరుస రెండెనుబోతులను, బండెఁడు రక్త మాంస మిశ్రితాన్నమును, నొకమానిసినిదెచ్చి నీకియ్యఁగల ము. కాన స్వేచ్ఛగా జనులఁజంపుట దయచేసి మానుకొను మని మనవిఁ జేసికొనిరి. ఆరక్కసుఁడందుల కంగీక రించెను. ఆయేర్పాటుప్రకార మిలువరుస జరుగుచువచ్చినది. నేటికా యేర్పాటు మాయింటికిఁగూడ సిద్ధమాయెను. మాయింటిలో నాభార్యయుఁ, గొమరితె, కొమరుఁడు, నేను, నలుగురము గలము. కాని యెుకరి నొకరు విడిచిపెట్టలేక గగ్గోలుగా నీవి ధమున నేడ్చుచుంటి" మని చెప్పెను. అంతఁ గుంతీదేవి వీరి యవస్థంగని పరోపకార పారీణురాలు గనుక వారు కోరకపో యినను వారితో "మీరు దుఃఖింపకుఁడు. నాకైదుగురు కొమ రులుగలరు. అందున రెండవకుమారుఁ డారక్కసున కాహార మంగాఁబోఁగలఁ,, డని వచించెను. అంతట నా యజమానుఁ డు చెవులుమూసుకొని "రామరామ మాయింటి కతిథులుగా వచ్చిన మిమ్ములను స్వకీయప్రాణ సంరక్షణార్థమై రక్కసుని కాహారంబుగాఁ బంపించుట పాటియే?పాడివిడిచి మీరుచెప్పిన విధమున నేనొనరించిన నాకు సత్కీర్తి లభించునా? లభిం చదు. కాన దాని నేవిననొల్ల,, నని యామెతో ననెను.

అంతఁ గుంతి "అయ్యా! మీయవస్థఁజూడలేక నా రెండవ కుమారుని మీకుమాఱునిగాఁ బంపెదనంటిని. నాకుమారుని భక్షించుట కారక్కసునికి వశముకాదు. ఈకుమారుఁ డిది వఱకే మహాబలవంతు లనేకులఁ జంపినవాఁడు. వీనినిఁగూడఁ

జంపి మీకుపకారమొనరించఁగలఁడని చెప్పి మీరెంతమాత్ర
మును విచారించకుఁ" డని దృఢముగాఁబలికి తనకుమారుఁడ
గు భీమునిఁబిలిచి సంగతులన్నియుఁ జెప్పి వీరిదుఃఖమును బాపు
మని చెప్పి రెండెనుబోతులను, బండెఁడు రక్తమాంసమిశ్రితా
న్నమును నిప్పించి యాభీముని రక్కసుని వద్దకుఁ బంపించెను.
అంతట నాభీముఁ డారక్కసున కించుకంత దూరమున నిలువఁ
బడి యాబండినిన్న యన్నమును దిట్టముగాఁ దినుచు "రమ్ము
ర"మ్మని కేకలు వేయుచుండెను. దానినిగాంచి యారక్కసుఁడు
"వీఁడెవఁడో కాని నాయెదుటకువచ్చి నాకై తెచ్చిన యన్న
మును దినుచు నిర్లక్ష్యముగాఁ గేకలు వేయుచున్నాఁ"డని తలఁ
చి కనుల రవరవలు రాలునట్లు జంపునంత వేగముతో నాభీ
మునిపై దడాలునఁ బడెను. అంతట నాభీమునికి నీరక్కసున
కుఁ గొలఁదికాలము యుద్ధము జరిగెను. అంతట భీమాకారుం
డగు భీముం డారక్కసుని కటి కంఠ ప్రదేశములఁ బట్టికొని
యొకగుద్దు గుద్దెను. దానికిఁ దాళలేక యారక్కసుఁడు మృతి
నందెను. అంత భీముఁ డారక్కసుని శవమును దీసికొనివచ్చి పు
రజనులకుఁ జూపించెను. తరువాతఁ బౌరులీభీమునికి, నీతని
తల్లియగు కుంతికి, నామెకుమారులకుఁ బిండివంటలఁ జేయుచు
విందుల నొనరించుచు వచ్చిరి. తుదకు [illegible] త్సవంబుసల్పి
"పరోపకారివై మాబా [illegible]" యని కొనియాడిరి.

కంటిరా? ఆకుంతీదేవి రాక్ష [illegible] తన
రెండవకుమారునిఁ బంపెను గదా? ఆభీముఁడు తనతల్లిమ

మఱిని నారక్కసునిఁ జంపి యాపురవాసుల కెంత యుపకార మొనర్చెనో, యెంతసుఖముఁ గూర్చెనో, తెలిసినదికదా? కాఁబట్టియే వారలు పరోపకార మందుఁ బ్రసిద్ధికెక్కియున్న వారలు. కావున మనల నితరులు కోరినను, గోరక పోయినను శక్తికొలఁది నుపకారమొనరించి శ్రేయస్కరముగానుందము.

ఆ. వె. పరుల కుపకరింప♦పాపక్షయంబగు
పరుల కుపకరింప♦బట్టుకొమ్మ
పరుల కుపకరింపఁ♦బరలోకసాధన
పరుల కుపకరింప♦బలిమి వేను!॥

కృతజ్ఞత.

చేయఁబడినమేలు నెఱిఁగియుండుట కృతజ్ఞత యనఁ బడు. అనఁగాఁ దానితరులచేఁబొందినమేలును మఱువకుండ నుండుటయే!

ఈకృతజ్ఞత కలిగినవారలు కృతజ్ఞులని పల్కబడుదురు. ఈకృతజ్ఞులెకృతార్థులని చెప్పనగు.వీర లితరులచే నింతకుమున్నుపొందిన లాభములేకాక యింకను లాభములఁబొందుచుం దురు. కాని "ఫలానా,, వానివలన నాపని కొనసాగినదని తలఁచుచు నాయుపకారిని నుతించుచు మఱుడ నతనికిఁదాను తగిన

హాయము జేయుటకై యెక్కువప్రయత్న మొనరించు చుండ వలెను. ఇది కృతజ్ఞునికి ముఖ్యలక్షణము.

మన మొక కుక్కను దీసికొనివచ్చి దానికిం బ్రతిదిన ము మన మారగించఁగా మిగిలినయన్నమును బట్టెఁడు వేయు చుండిన నది గాఢాంధ కారముతోఁ గూడుకొను నమావా స్యా రాత్రులయందు నిద్ర విడనాడి యనిమిషత్వము నంది మన యింటిచుట్టును దిరుగుచు దొంగల రానీయక మనలను, మనధనాదులను, గాపాడుచుండును. మఱియు నాతస్కరులా గ్భటిని వచ్చినయెడల మనలను నిద్ర నుండి మేల్కొంచున ట్లుఁజేసి మనలఁ దోడ్కొని యాచోరులమార్గమును మనకుఁ జూపించుచుండును. అప్పుడు మనమాదొంగలఁ బాఱదోల వచ్చునుగదా. ఈకుక్కయే లేనియెడల మనసంగతి యెట్లుండునో? పట్టెఁడన్నమును వేయుచుండిన మనలను మఱవక మగుడ మనకు నెంతయుపకార మొనరించు చున్నదో కాంచి తిరిగదా. కాఁబట్టియె విద్యావిశారదులగు నైఘంటికులు దా నికిఁ గృతజ్ఞమని పేరిడిరి. కృతజ్ఞమనిన కుక్కయని యర్థము. తిర్యగ్జంతువగు నాకుక్క యట్లుఁ గృతజ్ఞతకలిగి క్రిమ్మఱి సాయముఁ జేయుచుండగా నమూల్యంబగు బుద్ధిగల మనము కృతజ్ఞతగలవారమై యుండుట యొకచిత్రముకాదు కదా.

ఇతరునివలనఁ దానుమేలుఁ బొందినయెడల నది మఱి వక యతనికేదో యొక సమయమునందు సహాయముఁ జేసి తీరవలయును. తనకు సాయముఁజేయశక్తి లేనితఱి నాయుప

కాయల నెదనెల్లప్పుడు నుతించుచుండవలెను. ఇతరునిచేఁ దాఁ గొలఁది మేలుఁబొంది యాతనికన్న నభివృద్ధి దశకు వచ్చినను నా మేలుమఱవక సాయముఁ జేయుట మంచిది. కొబ్బరిచెట్టు పాఁతిన మనము రెండునెలలు లేక మూఁడునెలలు మంచియు దకముఁబోసి కాపాడిన నానారికేళవృక్షము క్రమక్రమము గాఁ బెద్దదై ఫలవంతమైన తరువాత వాని కాదిని రెండునెల లుమాత్రము దకమిడి కాపాడిన మనలను మఱవక కృతజ్ఞత కలదై తన నెత్తిపై సంతాపహరంబును,నమృత తుల్యంబును, నగు జలముతోఁ గూడికొనిన ఫలములఁ బెట్టికొని తన జీవి తాంతమువఱకు నిచ్చుచున్నది గదా. కాఁబట్టి యితరునిచేఁ గొంచెము లాభముఁబొందినను గృతజ్ఞత కలిగియుండవలెను. భగవంతుఁడు, గురువులు, రాజులు, తలిదండ్రులు మొదలగు వారిచే మేలుఁబొందనివాఁ డీభూతలమున లేఁడు. కాన వీర లందుఁ గృతజ్ఞత కలిగి యుండవలెను. ఉపకారులందుఁ గృత ఘ్నతకలవారు కృతాంతానుగ్రహపాత్రులు. "కృతఘ్నత" యనఁగాఁ జేయఁబడిన మేలును మఱచుట. కృతజ్ఞుఁడె కృత ముఖుఁడు కాఁగలఁడు. ఇటులఁ గృతజ్ఞత కలిగి తిరిగి తనకుఁ జేతనైనంత మేలొనరించి వాసిఁగాంచినవారలు పూర్వులలోఁ గలరు. వారిలో నొకనిఁ జెప్పెద.

శ్రీకృష్ణార్జును లగ్నిచే ఖాండవవనంబు దహనంబుఁ జేయిం చుచున్న సమయమున మయుఁ డనువాఁడు రక్షణ సేయుమని ధనంజయుని మరుగుసొర నాయర్జునుఁ డతనిని రక్షించెను. ఆ

సంగతి నీమయుఁడు మఱువక కృతజ్ఞతకలవాఁడై మురారితో డ నర్జునుఁడు సుఖముగాఁ గూర్చున్న తఱి వచ్చి "స్వామీ! నేను దానవ విశ్వకర్మను. శిల్పవిద్యా చమత్కృతియం దుత్తీర్ణుఁడైన వాఁడను. కాన నాకు నాఁడు మేలొనరించిన మీకుఁ దగినంత మేలుఁ జేయలేకపోయినను జేతనైనంత మేలుఁజేయు టకై వచ్చితిని. కాన మీకిష్టమైనదానిని నిర్మించెద. ఆజ్ఞాపిం పుఁ" డనెను.

అంత సంక్రందన నందనుఁడు నందనందనుఁజూచి యితని నొక్క యపూర్వంబగుదానినిర్మింపనానతిండని పలికె. అంతఁ గృష్ణుఁడు యోజించి మయునిఁజూచి "నీవు నీవిద్యాసామర్థ్యం బు వినియోగించి యిట్టిదిదివఱకు లేదని యంద ఱద్భుతముఁ జెందునటుల నొకసభ నిర్మించి తీసికొనివచ్చి ధర్మరాజున కొ సంగు,,మని పలికెను. అట్లుపై మయుఁడు సరేయని చెప్పుచు నింకను గదాదులను భీమాదులకుఁ దెచ్చియిచ్చెద నని పలికి యనుజ్ఞఁగై కొని తనసదనమునకుఁ జనెను. తరువాత వాఁడు మైనాకపర్వతమున కనతిదూరమునసనుండు బిందు సరోవరము నుజేరి యందుండు రత్నాదులఁ గైగొని యింటికిఁజేరెను. అం తట నాతఁడు తానుదెచ్చిన రత్నాదులనన్నిఁటిని నాసభయం దుఁ జొన్పి యనిర్వాచ్యంబగు గాంతిచే ధగద్ధగాయమానం బై ప్రకాశించుచుండునటులఁ బదివేలమూరలు గలిగి నిడివి యును దానికిఁ దగినవెడల్పును, గలుగునట్లొకసభ నిర్మిం చెను. దాని నెనిమిదివేల రక్కసులతో మోపించుకొని వచ్చి

ధర్మరాజునకిచ్చి గదాదులను భీమాదులకొసంగి ధర్మరాజుచే సత్కృతుండై చనెను. ఈసభను బోలుటకు దేవేంద్రాదిసభలును గొఱఁగావని నారదాది మహర్షులు వచించిరి.

కనుఁగొంటిరా! ఆమయునికృతజ్ఞత యెట్టిదో! మఱియు నెటుల నాయుపకారులకు మేలొనరించెనో! కావుననే యీమయుఁడు కృతజ్ఞత యందునఁ బ్రసిద్ధిని నంది యున్నాఁడు. కాన మనముగూడఁ గృతజ్ఞతకలవారమై తిరిగి యుపకారులకు మేలొనరించుచుఁ గృతలక్షణులమగుటకుఁ బ్రయత్నమొనరించు చుందము.

క. కృతమెఱిఁగి కర్తనుత్తమ
మతుల సభల సంస్తుతించి మఱవక తగ స
త్కృతి సేయుదె కృతమెఱిఁగెడు
పతియె జగజ్జనుల నెల్లఁ బరిపాలించున్.

(భారతము.)

దా న ము.

అనఁగా నితరులకు ధనముఁగాని యుపయోగ మగు వస్తువుకాని యుచితముగా నొసంగుటయు, మఱియు నభయ మిచ్చుటయు నని యెఱుఁగఁదగు.

ఈదాన మెక్కువగాఁజేయువారలు వదాన్యులని చెప్పఁబడుదురు. సామాన్యముగా దీనులై, యకుటిల స్వభావులై

మునదగ్గఱకు మంచియాచకులు వచ్చినయెడల వారికేమియు నియ్యక వ్యర్థముగా వెడలఁ గొట్టక సంభావించి యథాశక్తి దానమొసంగుట వివేకునిలక్షణము. తానాపదలఁ బొందుచు న్నను ధర్మమునుమాత్రము విడనాడఁగూడదు. భయముకల వాఁడై శత్రువువచ్చి తన్నుశరణుఁ బొందినయెడల వానికభ యదానం బొసంగి రక్షించ వలయును. దానముఁ జేయున పుడు ప్రతివారును బాత్రాపాత్ర విచారణఁజేయుట ముఖ్య ము. పాత్రమనిన యోగ్యము. అపాత్ర మనిన యోగ్యము కానిది. ఎటువంటి వారలకు దానమొసఁగ వలెనన? వేదము లను, వేదాంగములను, జక్కఁగా సుస్వరముతోఁ బఠించిన వారును, సకలశాస్త్రమనస్కులును, సగు సవధానులకును, సం స్కృత భాషనభ్యసించి సత్ప్రవర్తన కలిగినవారికిని, విద్యా విహీనులైనను సద్గుణులకును, కుటుంబము కలవారికిని దాన మొసంగుట పరమార్థమనఁ జెల్లు. ఆఁకలిచే బాధపడుచు నన్నముఁబెట్టుమని మనకడకు వచ్చినవాఁ డేజాతివాఁడైనను వానికన్నదాన మొసరించుటయుఁ, కుంటివారలకు గ్రుడ్డివా రల కన్నపానాదు లొసంగుటయుఁ బరమార్థమనఁ జెల్లు. ఈ పైవారలకు దానముగా నొకవస్తువిచ్చినను నన్నమును బెట్టి నను వారినినాపదనుండి రక్షించినను బ్రయోజనముకలదియ గును. తదితరులకు దానమొసంగిన నిష్ప్రయోజనమ యగును. ఎటులన? పిసిని తనముగలిగిన యొకని కొక వస్త్ర మిచ్చితి మని యనుకొనుఁడు. వాఁడు మనమిచ్చిన వస్త్రమును దీసికొని

యాపణవీథికరిగి యమ్ముట్టకుఁ జూపును. కాన మనమట్టి వానికి దానముచేయరాదు. మనమొక ధనవంతునిఁబిలిచి సంభావించి పదియాపూపములనిచ్చితిమని యనుకొన్నాఁడు. వాఁడుతా ధనవంతుఁడనని గర్వించుచు మనమిచ్చిన దానిని నిర్లక్ష్యము చేయుచు నపహసించుచుండును. కాన ధనవంతులకు దాన మొనరించఁ గూడదు. దురభిమానియగు నొకనిని విందునకుఁ బిలిచిషడ్రసోపేతంబగు పరమాన్నంబుఁ బెట్టితిమని యనుకొనఁడు. వాఁడు మనమిడినవిందును నెందుకుఁ గొఱఁగాని దానిగా నొనరించుచుఁ దననెచ్చెలులవద్ద వదరుచుండును. కావున దురభిమానులకు దానముఁగావించఁ గూడదు. వీరలకు దానమొసంగుట "నీటిలోనివ్రాఁతయె,, యని నమ్ముఁడు. సుగుణములతోఁగూడికొనిన బీదవారల కన్నమిడినను డబ్బు నిచ్చినను మరియేదానముఁజేసినను ఫలవంతమగును. తగినకాలమునందుఁ జక్కనిపనిజేసిన నేదియైనను ఫలించును గదా. కాన ధనికి, దురభిమానికి, వాచాటునికిఁ, గ్రుద్ధునికి, లోభికి, దానము ముమ్మాటికిని చేయఁగూడదు. మంచివారలకుఁ జేయుచుండవలెను.

ఇటుల దాన మొనరించుట మనుజులకేకాక సత్స్వభావముగల తిర్యగ్జంతువులకు దానముఁ జేయవచ్చును. ఇదియుఁ గూడ నుత్తమము. వీనికి దానముచేయుట యెట్లన? చీమలు మొదలగు మంచిపురుగులకుఁ జక్కెరమున్నగు మధుర పదార్థములఁ జల్లుచుండవలెను. పశువులునీరు త్రాగునటులఁ దటా

కము నొకదానినిఁ ద్రవ్వించి వానికాహారార్థమై గడ్డిమొదల గువాని నియ్యవలెను.పక్షులు,వసించుటకు గూళ్లనునిర్మించి యవితినుటకుఁదగినపదార్థముల నిచ్చుచుండ వలెను. సాధుస్వభావముగలిగినమృగములకుఁ దగిన యాహారపదార్థముల నిచ్చుచుండవలెను.ఇట్లు దానముఁజేయు వారల నుత్తములని చెప్పఁదీరవలయును.

మఱియు నేప్రాణి యైనను భయముఁకలిగి తన్నుశరణుఁజొచ్చినయెడల యథాసామర్థ్యముగ నభయ మొసంగి రక్షించవలయును. ఇదియే వదాన్యుని లక్షణము.ఇదిలేని వాఁడు దాతకానేరడు.

యోగ్యుఁడు దానము నీఁదలఁచిన వానినినెవఁడు నాపలేఁడు హీనుఁడు.దానమీఁదలఁచియు నొకనిబోధకు లొంగి దానమియ్యక యాఁగిపోవును. వీఁడపకీర్తి పాలు కాఁగలఁడు. మఱియు లోకోపకారములగు దానములు కొన్నిగలవు.ఈదానములనొనరించినవారి నామములు బహుకాలము ప్రచారములో నుండఁగలవు.వీనివలనఁ బరలోకసౌఖ్యము కలుగును. కాన వాని నాచరించుటకుఁ బ్రయత్నించవలెను. ఆ దానములేవియనిన? విద్యార్థులు చదువు కొనుటకై విద్యాశాలలనిర్మించుట. చెఱువులఁద్రవ్వించుట. తోఁటలు వేయించుట.సత్రముల గట్టించుట. దేవాలయంబులఁ బ్రతిష్ఠించుట. వైద్యశాలల స్థాపించుట. పుస్తక పత్రికాపఠనశాలల నెలకొల్పుట. సత్కా

తిరంమునయు మొదలగునవి. వీనిని జేయుటకుఁ దమకు శక్తి లేని యెడలఁ జేతనైనంత సహాయముఁ జేయవలెను. వీరలు కీర్తి వంతులగుదురనుటకుఁ గించిత్తుకూడ సందియము లేదు.

మనకున్నదానిలోఁ గొంచెమిచ్చినను పేదయెక్కువగా నానందమందుననియు మనకున్నదానినంతయు నిచ్చినను ధనవంతుఁడామోదమును జెందఁడనియు, నభయదానంబొసంగిన నేప్రాణియైనను సంతోషించుననియు మనము తెలిసికొనవలయును.

ఇటుల దానమొసంగి కీర్తిఁగాంచినవారలు మనపూర్వులలోఁ జాలమంది కలరు. వారిలో నొకరిని జూపించుచున్నాను. సకలనీతివిశారదుఁడగు శిబియనురాజర్షి యజ్ఞంబమోఘంబుగాఁజేసినర్వజనులకునుమృష్టాన్నమిడియధ్వర్యులు సంతోషించునటుల దక్షిణల నొసంగి చేయఁదగినదానంబులెన్నికలవో వాని నన్నిఁటిని యథావిధిగా నొనరించి లోకముచే "లోకోత్తర దాతృశిఖామణి" యని బిరుదమునంది యుండెను. ఈ సంగతి స్వర్గలోకంబున విని వెఱఁగంది యింద్రుఁడును, నగ్నియు, నీతని గుణంబులఁ బరీక్షించుటకై తలంచిరి. తరువాత వారిద్దఱిలో నింద్రుఁడు డేగయై యనలుఁడు పావురమై బయలుదేఱిరి. ఆడేగవలన నీపావురము భయమందుచున్నట్లు పరుగిడుచు ధర్మజ్ఞుఁడగు నాశిబి చక్రవర్తిని శరణుఁ జొచ్చెను. అటుతరువాత నాస్యేన మాకపోతమును దఱుముచు వచ్చుచుంట నాకపోత మాశిబి భూపరాజు సమీపమున నుండుట

గాంచి కర్తవ్యమేమియుతోఁచక యారాజుతో "రాజా! నీవు సకల ధర్మవేదివని వినియుంటిని. కానఁ బ్రస్తుత మాఁకలిచే మిక్కిలి బాధపడుచున్న నాకాహార విఘ్నము సేయఁదగునా? మఱియు "శ్యేనాః కపోతాన్ ఖాదయన్తి" అనఁగా "డేగలు పావురములను భక్షించు"నను వేదవాక్యాను సారంబుగా నాకాహారంబుగా నున్న దీపావురము. నాభార్యయు, బిల్లలు, నేను, నీ కపోతాహారము లేనియెడల జీవించలేము. నీవొక జీవమును రక్షించుట కనేకజీవముల హింసఁబెట్టుట ధర్మమేనా?" యని యడిగెను. అంతనావదాన్యుఁడు "నీవు చెప్పినదంతయు సత్యమే! కాని ప్రాణభయముచే వచ్చి రక్షించుమని కోరినది. ఇట్లాశ్రయించినదానిని వెడలఁగొట్టుట ధర్మమేనా? చెప్పు"మని యడుగుచు "నీవుపక్షివైనను ధర్మమెఱింగినటుల మాటలాడుచున్నావు. కాన నీకాననంబుననుండు మృగంబుల మాంసంబులఁదిని నీయాఁకలిని దీర్చుకొనుము. కాని యీకపోతముపై నిఁక నాశ విడువుము" అని పలికెను. అంత నాడేగ "రాజా! నేఁదినఁదగిన దిదియే. దీనిని రక్షించుటకు నీకిష్టమున్న నీమాంసంబు నాకాహారంబుగా నిమ్మ"ని పల్కెను. వెంటనే యారాజు తనకత్తితోఁ దన శరీరమంతయుఁగోసి కోసి మాంసమంతయు నాడేగకాహారంబుగా నొసఁగెను. అంత నాడేగ పావురములారూపములవీడి తమనిజరూపములం దాల్చి యారాజుతో "మేము వాసవాగ్నులము. నీదానమునకు, నీధర్మబుద్ధికి మెచ్చితిమి. కాన నీకీ త్రి

బ్రిహ్మాదులున్నంతవఱ కనశ్వరమై వృద్ధిఁజెందుఁగాక, నీశరీరము యథాప్రకారముగా నుండుగాక, యని యాశీర్వదించి తిరోధానమైరి.

కాంచితిరా! ఆశిబిచక్రివర్తియొక్క దానము, ధర్మబుద్ధియు. ఆమహారాజా ర్తత్రాణ పరాయణ నిమిత్తమై తనశరీరమునుగూడ గోసియిచ్చెనుగదా. ఆహా! ఏమియాదానము! ఆయార్తత్రాణపరాయణత్వము. కాఁబట్టియె,వాసవాగ్నులు పరీక్షించి మెచ్చి యనేకవిధముల నాశీర్వదించిరి. సామాన్యులకిటుల గొప్పవారలదర్శనము కాఁగలదా? కాదు. కాన మనము మంచివారలకు దానముసేయుచు లోకోపకారములగుదానము లొనరించుటకుఁ బ్రియత్నము గావించుచు దీనులకభయదానంబొసంగి కాపాడుచు నెక్కువకీర్తిఁ గాంచుచుందము.

తే. చెల్లియుండియు సైరణసేయు నతఁడు
బేదపడియును నర్థికిఁబ్రియము తోడఁ
దనకుఁ గలభంగినిచ్చునతండు, బుణ్య
పురుషులని చెప్ప రాగ్యులు గురువరేణ్య

(భారతము.)

ముఖస్తుతి.

ముఖస్తుతియన నెదుట నిచ్చకపుముచ్చటలాడుట.

ఈముఖస్తుతివలె మోహముఁ జెందించున దింకొకటి లేదు. ఈముఖస్తుతివలన ననేకకష్టములఁ బొందఁగలము. ముఖస్తుతినొనరించువార లితరస్థలములయందుఁ బ్రివ్వఁదిట్టుచుందురు. కాన వీరిని మనదరికిరానీయఁగూడదు. రానిచ్చినను వారిముచ్చకపుమాటలకు లొంగఁగూడదు. సామాన్యముగా నిటుల ముఖస్తుతిసేయువారలు తమకసాధ్యమగు నేదియోయొకగొప్పకార్యమును దలఁచుకొని వచ్చుచుందురు. ఆకోరికయీడేఱువఱకు నటుల నుతించుచుందురు. అటుతరువాతఁ దూలనాడుటకుద్యమించుచుందురు. ముఖస్తుతిసేయువారలందఱు మోసగాండ్రనవచ్చును. కారణమేమన మనదగ్గఱ సకలజనమనోజ్ఞమగునొకపదార్థమున్నదని యనుకొనుఁడు. దానిని దాఁజేయు ముఖస్తుతివలన నపహరింపఁజూచుచుండును. మఱియు గొప్పవారలచే సత్కారమందుటకును ముఖస్తుతి సేయుచుందురు. లేక మోమోటమిచేతనైనను ముఖస్తుతిఁజేయుచుందురు. ముఖస్తుతి సేయువారలు, సామాన్యులగువారిని నింద్రునితో సమానమగుభోగముగలవారినిగాను, లోభులగువారిని దానకర్ణులనుగాను, కురూపులను సురూపులగాను, వేయేల? దుర్గుణములనన్నిఁటిని సుగుణములుగాను బరిగణించి స్తుతించుచు లేనిపోనిగుణముల నన్నిఁటి నారోపించి ప్రోత్సాహముఁ జే

యుచుందురు. కడకుఁ దామువచ్చినపనిని నివేదించి సెల వీర్పుఁడని కోరుచుందురు. ఆసమయమునఁ గొందఱు, వారొనరించిన ముఖస్తుతికుబ్బి తబ్బిబ్బుపడి వారిమాటకు మారుమాటాడనేరక వారుకోరిన పనిని దమసామర్థ్య మంతయు వినియోగించి కొనసాఁగునటులఁ జేయుచుందురు.

ఎటులైననేమి? పరోపకారముఁ జేయుచుండిరికదా యని యనెదరేమో? కాని యటులఁజేసినది నిష్ప్రయోజనమేయగును. కారణమేమన? ముఖస్తుతిసేయువారలు సామాన్యముగా నుత్తములుగా నుండరు. కాన నిట్టివారల కుపకారమొనరించుట మంచిదికాదని చెప్పియుంటినికదా.

ఎవరు మనయెదుటఁ గైకోలుసేయుచు మనమాచరించని మంచిగొప్పపనులను మనముజేసినటుల నారోపించి ప్రియముగా సంభాషించుచుందురో వారావల మగుడ మనల నిర్లక్ష్యముగాఁ జూచెదరు. కాన వీరిని శత్రువులుగా భావించుము. ఎవరు సద్బుద్ధితో మనయెదుట మనమంచిగుణముల దాఁచిపెట్టి దోసముల నెత్తిచూపించుచు వానికిఁ బ్రతిక్రియలఁ దెల్పుచు హితముపదేశించుచు మనలఁ గొనియాడక కఠినముగా మాటలాడుచుండెదరో వారావల మనమంచి గుణములఁ బ్రకటించి మనమెక్కువ సత్కీర్తిఁ జెందునటులఁ జేయుచుందురు. కాన వీరిని మిత్రులనుగా భావించుము.

ఈయిద్దఱిలో ముఖస్తుతిఁజేయువానిపలుకులు మనకుఁ జిలుకపలుకులుగా నుండును. కాని యటుతరువాత హీనదశ

కు లొంగియుండవలసివచ్చును. ఇఁక ముఖస్తుతి సేయనివారి పలుకులు మనకు ములుకులై పీడించుచున్నను తుదపరి నెక్కు వసద్వ్యశమొందునట్లుఁ జేయును. ఈముఖస్తుతి నంగీకరించి ప్రవర్తించుచుంటిమేని మోసముపోయి చెడకయుండము. కాన నొకపరియైన నొకఁడువచ్చి మనముందట నిచ్చకపు మాటలాడుచువచ్చిన వానినావలకు దఱిమి "యిట్టుల నిఁక నాదగ్గఱ ముఖస్తుతిసల్పకు" మని హితోపదేశముఁ జేయవలెను.

ఇట్లుల ముఖస్తుతివలన మోసపోయి చెడినవారలు పూర్వులలోఁ గొందఱు కలరు. వారిలో నొకనిని దార్ష్టాంత ముగాఁ జూపెద.

మున్ను తారకాసురునివలన బాధలఁబడుచు దేవతలు హవిర్భాగములులేకుండ నుండిరి. దీనిని దేవేంద్రుఁడుకాంచి తమకు వానిని నిర్జించుటకు శక్తిలేమిచే బ్రహ్మనురావించి తమబాధలఁదెలియపఱచి వానిని సంహరించుట కుపాయము చెప్పుఁడని పృచ్ఛించెను. అంత నాతమ్మిచూలి "ఇంద్రా! ఆతారకాసురుని జయించుట కీశ్వరునిపుత్త్రుఁడుతప్ప మన మెవ్వరమునుజాలము. కాననాయీశ్వరునికిఁ బుత్త్రోద్భవ మగునట్టుల నుపాయమాలోచింపు"మని యంతర్ధానమాయెను. అంత నింద్రుఁ డట్టులనె చిరకాలమాలోచించి తనభటునిచే విష్ణుకుమారుండగు మారుని రావించి ప్రత్యుత్థానపూర్వకం బుగ నుచితాసనంబిడి కుశలమును బరామర్శఁజేయుచుఁ

బ్రియముగా సంభాషించుచుండెను. అంత నాకందర్పుఁ డా యింద్రుని వినయాదులకు సంతోషించి "మహేంద్రా! స్వర్గ లోకాధిపతివగు నీవు, సామాన్యుఁడనగు నన్నుఁ బిలిపించుటకుఁ గారణ మేమి? మీరానతిచ్చినపని యేదియైన నవలీలగాఁ దప్పక చేయుదు" నని సాహసించి పలికెను. అంతనాదేవేం ద్రుఁడు "మన్మథా! నీవు చతుర్దశభువన పరిపాలకుండగు విష్ణునిపుత్త్రుఁడవు. మహాపరాక్రమశాలివి. నీతో సమాన మైనవారీయుజ్జగములను లేరు. మఱియు నాకు రెండస్త్రము లుకలవు. (1) నా వజ్రము (2) నీవను నస్త్రము. వజ్రము సమస్తప్రదేశములందును జొచ్చునుగాని విరాగుల జోలికిఁ బోనేరదు. నీవను నస్త్రమన్ననో కాముకులయందును, మానులయందును మఱియుఁ బ్రతిచోటను బ్రవేశించి కార్యము సాధించఁగలదు. కాన సర్వము నీయందున్న" దని లేనిపోని వానినిగలిపి యెక్కువగా స్తోత్రముఁజేసి యా మదనుని నుద్దేశించి "నెచ్చెలీ! నీమిత్త్రులమగు మేము తారకాసురుని వలన బాధపడుచున్నాము. వానిని సంహరించుట కీశ్వరకు మారుఁడుతప్ప మేమెవరము శక్తులముకాము. కాన మహే శునకిఁ గుమారసంభవమగునటులఁ జేయుము. తదుపరి మా బాధలఁదీర్చు"మని యనేకభంగులఁ గోరెను. అంత రతీదే వుఁడు తనసఖీసఖు లిరుగురు వద్దువద్దనుచుండ వల్లెయని పాక శాసనుని వీడ్కొని తనసఖుఁడగు వసంతునితో ఘోరముగాఁ దపమాచరించుచున్న గంగాధరుని, నతనినారాధించుచున్న

పార్వతీదేవినిం జేరి వారిద్దఱినిం గాంచెను. అంతం దనసఖుండు చల్లనిగాలితోం గూడికొనిన పుష్పపరిమళ మెల్లెడ వ్యాప్తిం జేయుచుండం దానాయీశ్వరునిపై నస్త్రములబ్రయోగించు చుండ నది చేతినుండిజాఱెను. తిరిగి యాయస్త్రము నతండు తీసికొని సమ్మోహన మను నస్త్రమును బ్రయోగించెను. వెం టనే యాయీశుండు "ఎవండిటులనాపై నస్త్రముంబ్రయో గించువాండు. నేను రుద్రుండనని యామదాంధునికిం దెలియ దు కాంబోలు. నాతపము భంగముం జేసె" నని రౌద్రముకల వాండై భ్రుకుటి ముడివడ మూండవనేత్రమునువిప్పి యాకస మున దేవతలందఱు "కోపముసంహరింపుం డుపసంహరింపుం" డను పలుకులు పలుకుచున్నంతలో నాయస్త్రమును బ్రయో గించిన మన్మథుని భస్మావశేషునిగా నొనరించెను.

చూచితిరా! ఆమన్మథుం డటుల నాశనమగుటకుం గారణమేమి? ఇందు్రని ముఖస్తుతియేకదా? తనసఖసఖులిరు గురు వస్తువద్దనుచున్నను నాపని నొప్పుకొనుటకుం గారణ మేమి? ఇందు్రనిముఖస్తుతియేకదా? కాంబట్టి యెవరైననిచ్చ కపుముచ్చటలకిచ్చగింతురేని నిటులనే వారికిం గీడులు మూడం గలవు. కాన మనము ముఖస్తుతికిలొంగి యేపనిలోను బ్రవే శించకూడదు. ఆముఖస్తుతిసేయువానిపని మంచిదా? లేక చెడ్డదా? యని విచారించి మంచిదైనయెడల సహాయముం జేయవలయును. అంతియకాని ముఖస్తుతివలన లొంగి యె

క్కువగా నతఁడు చెప్పుదానియందునఁ బ్రవేశించకూడదు.
ఈవిషయము జ్ఞాపకముంచుకొనుఁడు.

క. ఇచ్చకము భువిని వశ్యము
కుచ్చితమిలోకనింద • కోవిదునకు నీ
తుచ్ఛమున హాని వచ్చును
మచ్చరమే తన్నుఁజెఱచు • మహిలో వేమా!.

అసూయ.

ఓర్వలేనితన మసూయ యనఁబడు.
మనుజున కీయసూయయుండిన నభివృద్ధికి రానేరఁడు. జనసుతు లైన నీయసూయనుగలిగి యున్నయెడల వారు నిందాపాత్రులు కాఁగలరు. తనతోసమానమైనవారలు కొంచెముచ్ఛదశకుఁబోయినయెడల వారినిఁ గాంచి లోలోపలఁ గుందుచు సమయమునువేచి వంచింపఁ జూచుచుందురు. ఇట్టియసహనముకలిగినవారలన సహిష్ణులని యనెదరు. ఒకఁడు మంచిపనిఁ జేయుటయొ లేక వాఁడు ప్రజలచే సంస్తుతినిఁబొందుచుండుట యొకొంచియశక్తదుర్జనులై యింటిలోపల నొకమూలఁ గూర్చుండి పరితాపముఁ జెందువారు కొందరసహిష్ణులుకలరు. అటులవృద్ధిఁ బొందినవానిని బాహాటముగా నసహిష్ణుతాలాపముల నాడుచుండెడివారు మఱికొందఱు గలరు.

యోగ్యులగు ధనికులు కొందఱొకమంచివిద్వాంసుని సన్మానించి యాయనకు బహుమానము లొసఁగుట కుద్యమించుచుండ నాసంగతి నీయసహిష్ణు లెఱిఁగినవెంటనే యాతని గౌరవించువారల వద్దకువెళ్ళి ముందుఁ దాఁజెప్పుమాటల వారువినినను వినక పోయినను రహస్యముగా మెల్లఁగా" నా పండితుఁడు యోగ్యుఁడుకాఁడు. కాన గౌరవపాత్రుఁడుకాఁడ" నుమొదలగు నసత్యాంశములఁ జేకొని స్వకీయధనముపోయి నటుల కర్ణమంత్రముల నుపదేశించుచుందురు. కాని యీయసహిష్ణువాక్యములు యోగ్యులకవాచ్యములుగాఁ గన్పట్టును.

ఒకకవి లోకోత్తరసత్కవియై యాబాలవృద్ధులచేగొనియాడఁ బడుచు రసవత్తరములగు దనపొత్తములమొత్తముల జనుల చిత్తముల రంజింపఁజేయుచు లోకోపకారియై యొనగుచుండఁ గొంద అసూయాక్రాంత చేతస్కులై దురభిమానముచే నాకవీశ్వరునిఁ బ్రకటనముగాఁ దూలనాడుచు నెవ్విధముననైన నాకవీశ్వరునియశ మడుగఁటుటకుఁ బ్రయత్నమొనరించుచు కృతార్థులమని తలఁచుచుందురు.వీనినిదగినటుల దండించిన వారలు లోకపూజ్యులని చెప్పవచ్చు.

ఈయోర్వలేని వారిముందఱ మంచిబట్టలఁ గట్టి తిరుగుచుండినను మంచిమంచి యనుపానములతో నన్నమును సలక్షణముగాఁ దినుచుండి నను, జనులందఱు సంతసమునఁ టులఁ బ్రాజ్యంబగు రాజ్యంబును బరిపాలించు చుండినను

లేక సద్గుణములవలనఁగాని పాండితివలనఁగాని, దానమువల నఁగాని, వన్నెకెక్కుచుండిన నాయసహిష్ణువులు చూడఁజా లక వారికిఁదగినటుల నెగ్గుల ఘటించుచుఁ దుదకు వారిని చీనులనుగాఁజేయుట కుంకించుచుందురు.

పైఁజెప్పినవిషయములందేకాక ప్రతి విషయమందు నను దనకంటె నితరుఁ డభివృద్ధిగానున్నాఁడనిన వానివృద్ధి నంతరింపఁజేయుటకు వీరు యత్నించుచుందురు. "ఒకరికి నున్నదని యేడ్వ నొకకన్ను, తనకు లేదని యేడ్వ నింకొక కన్నుపోయినదను సామెత నిక్కమగుచున్నది. ఎందువలననన? ఈయోర్వలేనివారు తమగతి ముందెటులఁగాఁగలదో దానిని విచారించకుందురు. కాబట్టి విచారించిన వారీయసూయక లిగియుండరని చెప్పగలను. అసూయకలిగినవారలు సర్వసు ఖములవీడి యప్రతిష్ఠతో నవసానదశకు రాఁగలరు.

ఇట్లసూయభావముకలిగియట్టి యధోగతికివచ్చినవార లు పూర్వులలోఁ గొంతమందికలరు. వారిలో నొకనిఁజెప్పెద.

తనయనుజులు నలుగురు చేఁదోడువాఁదోడుగానుండ ధర్మరాజుచేయు రాజసూయాధ్వరంబునకు దుర్యోధనుఁడరి గెను. అంత నతఁడామహాధ్వరంబు ముగిసినపిమ్మట మయు నిచే నిర్మింపఁబడినసభఁజూచి యందలి చిత్రములంగాంచి య బ్బురమందెను. అంత నామహారాజాసభావిభవంబును, నా రాజసూయాధ్వర మహోత్సవంబును, గన్నులారఁజూడలేక పాండవులవీడ్కోని నిజరాజధానియగు హస్తినాపురంబున

(ఢిల్లి)కుఁ జని కుందుచు నిద్రాహారాదుల విడనాడి కృశించుచుండెను. అంత నాతని యాంతరంగికమిత్రుఁడును, మేనమామయు నగు శకుని తనయల్లునిఁ జూచి "సుయోధనా! నీ వేల యిటులఁ గృశించుచున్నావు? కారణముఁ దెల్పుమని యడిగెను. అంత నారాజరాజు "మామా! ఆధర్మరాజుసభావిభవంబును, నధ్వరముయొక్క తుదిదినమున నతఁడధ్వర్యులకు దక్షిణలొసంగి సత్కరించినపిమ్మట, ధర్మజ్ఞులగు ధౌమ్యాదులా సభయందా యుధిష్ఠిరుని నవరత్నఖచితసింహాసనాసీనుఁ గావించి వివిధ దేశాగతరాజులా యజాతశత్రునకుఁ దెచ్చినరత్నములు, ముత్యములు, మణులు, ఏనుగులు గుఱ్ఱములు, కాల్బలము మొదలగుగొప్పగొప్పకానుకల నాయారాజులచే సమర్పింపఁజేయుచు జనులందఱు జయజయధ్వనులు సేయుచుండఁ "రారాట్టను పేరుతో నుండిననేను జూచుచుండఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ జేసిరి. అహా! ఏమి వానివైభవము. మఱియు నతఁడు నన్ను రత్నపరిగ్రహణమునం దునిచెను. ఆధర్మరాజుయొక్క సదనము రత్నాకరమనఁ జెల్లు. ఆవైభవమంతయు నేఁ గనులారఁ జూడలేక వీనులార వినలేక నిక్కముగా నిటులఁ గృశించుచున్నాను. అతనిసంపదనంతయు నేఁ బొందినపుడు సుఖముగా నుండఁగలను. కాన దీనికిఁ దగిన యుపాయమాలోచింపుమని పలికెను. అంత నాశకుని విచారించి తనయల్లునితో "వారిసంపదనంతయుఁ బొందుటకు మాయాద్యూతమె సాధనము. కాని దీనికి మీతండ్రి సమ్మతింపవలయు"

నని పలికెను. అంతట దుర్యోధనుఁడు తనమామతోఁ దండ్రి యగుధృతరాష్ట్రునిపాలికిఁబోయి నమస్కరించిరాజసూయ సభావైభవంబులఁ దెలియఁబఱచి తనయసహనముఁగూడఁ బ్రచురపఱచి ద్యూతమాడుట కనుజ్ఞనిమ్మని కోరెను. అంత నాయాంబికేయుఁడు" కుమారా! నీతివిశారదుఁడగువిదురుఁడు సమ్మతించిన నేనంగీకరించెద,, ననియనెను. అంతనాదుర్యోధనుఁడు "నాయనా! ఆవిదురుఁడు పాండవపక్షపాతిగాన సమ్మతింపఁడు. గనుక మీరానతిచ్చిననాతఁడంగీకరించినట్లే,, యని పలుభంగుల బాధపెట్ట నెట్టకేలకు గాంధారీపతి వల్లె యని వారిని వీడ్కొలిపెను. అంత నాయాంబికేయుఁడు విదురుని బిలిపించి తనకొమరునిమనోరథమును దెలియఁబఱచెను. అంత విదురుఁడా ద్యూతము కులక్షయకారి" యనిచెప్పెను. అంతట నాధృతరాష్ట్రుఁడు మగుడ తనసుతునిఁబిలిచి" సుతుఁడా! నీవును రాజసూయంబుఁజేసి వాసిఁగాంచుము. నీకు ననేకరాజులు గొప్పకానుకలు తీసికొనిరాఁగలరు. వారిసంపదఁజూచి యోర్వలేనితనమును విడనాడుము. మాయాద్యూతము మానుకొనుమని యనేకరీతుల నీతులబోధించెను. కానియాదుర్యోధనుఁడు పెడచెవినిఁబెట్టెను. అంత నాధృతరాష్ట్రుఁడు పుత్త్రప్రేరితుఁడై విదురునిచేధర్మరాజుఁబిలిపించి తనకుమారునిఁబిలిచి "యికనీయిష్టమువచ్చినట్లుసేయు" మనిపలికెను. అంత నాదుర్యోధనుఁడు తనకుమారుగా శకునిని బలవంతముగా ధర్మరాజును, సరవరగురువర నికర పరీ

వృతంబగు నాసభయందున జూదమాడుటకుఁ బ్రారంభము గలవారినిగా నొనరించెను. అందున ధర్మరాజోడుఁవడునట్లుగావించెను. ఆధర్మరాజుయొక్క విత్తము నపహరించి కాననమునకు సతీసోదర సమేతముగాఁ బంపించి కృతార్థుఁడనైతి,, ననియానందమందుచుండెను. ఇంతలో నాధర్మరాజాదులు తిరిగివచ్చి భండనమున నూఱుగురుతమ్ములతోఁగూడ నాసుయోధనునిఁ బరలోకగతునిగా నొనరించిరి.

విలోకించితిరా! ఆదుర్యోధనుఁ డాధర్మరాజుచేయు రాజసూయంబును, సకలజనానంద సంధాయకమగు నాసభావైభవంబును, జూచి సహనముగా నుండిన నిట్టి యిక్కట్టుల కాటపట్టుకాఁగలఁడా? కాఁడు. వానియందోర్వలేని తనముండుటంబట్టియే యిప్పటికిమనవార లాదుర్యోధను నసహిష్ణువుగా లెక్కించుచుందురు. కాన మనమసూయకలిగి యసహిష్ణులమని యనుపించుకొనక యుండి సర్వసుఖములఁ బొందుటకు యత్నించుచుందము.

ఆ. వె. ఓర్వమింద్రునైన • నూరక కష్టాల
పాలుఁజేసి మిగుల • బాధఁబఱచుఁ
గాన దాని మనము • గైకొనంగను రాదు
మిత్రులార! సచ్చ • రిత్రులార.!

——•——

ఆశ.

ఆశయనగా నొకదానినిగోరుటయే.

ఈయాశయనునది ప్రతిమనుజునికి స్వాభావికముగా నున్నది. బాలురకు విద్యయందుఁ గోరిక యుండును. యౌవనవంతులకు భోగాదివిషయము లందాసక్తి యుండును. వృద్ధులకుఁ దమపుత్రులయభివృద్ధియం దాశయుండును. కవులకుఁ గావ్యరచనయందును. గాయకులకు సంగీతమందునను, గోరిక యుండును. రాజులకుఁ బరరాజ్యస్వీకరణమం దాస యుండును. విరాగులకు భగవంతునిఁజేర నపేక్షయుండును. వేయేల? ప్రతివానికి నేదోయొకదానిపై నాశయుండియే తీరు. దీనిని బోఁగొట్టుట కెవరునుజాలరు. ఇటులఁ గోరికయుండుటమంచిదనియే నాయభిప్రాయము. ఎందులకనఁ? మన మొకఫలమును గోరనిదే యేపనినిఁ జేయఁజాలము. ఈయాశయే మనయభివృద్ధిసూచకము. ఈయాశవలననే కష్టములనుండి విడుదలఁ జెందుచున్నాము. కాఁబట్టి ప్రతివాఁడాశకలిగియుండుట మంచిదేకాని తనతలకుఁదగనియాశ కలిగియుండఁగూడదు. ఈతలకుఁదగనియాశనె యత్యాశయని యనెదరు. ఇది మంచిది కాదు. ఎవఁడైనను, దనసామర్థ్యమును గుర్తెఱుఁగక గొప్ప కోరికలఁగోరఁగూడదు. ఒకవేళ నటులఁ గోరినను నవి వ్యర్థములు కాఁగలవు. వీనినే గొంతెమ్మకోరికలనెదరు. ఇట్టి వ్యర్థమగునాశనే దురాశయని వచించెదరు. దీనిని నేను మున్ముం

టికి నిరసించుచున్నాను. కారణమేమన? దురాశ, విషవృ
క్షముతో సమానముకాఁబట్టియే!. విషవృక్షతుల్యమగు నీదు
రాశను గోరినవారల కది విషఫలములనిచ్చుచుండును. వాని
ని దినినవారలగతిఁ జెప్ప,వ్రాయ, నలవిగాదు.

ఈదురాశ, యొకతల్లికిఁబుట్టిన కొమరులను విడఁదీ
యుచున్నది. వారలను న్యాయసభలకెక్కించుచున్నది. అంత
వారిచే సొమ్మునంతయు నమ్మించరింపఁ జేయుచున్నది. మఱి
యుఁ దండ్రికొమరులకుఁ దలపట్లు పట్టించుచున్నది.జనులవై
కమత్యమును ధ్వంసము సేయుచున్నది. ఇది, యది,యననేల?
ఈదురాశ, సుఖములన్నిఁ జిటికలోఁ బాపి యనేకకష్టముల
జేయించఁ గలదు. ఈదురాశ,చేయఁ దగనిపనులఁ గూడఁజే
యించఁ గలదు. ఒకవేళ మనము దురాశకులోంగి చేయఁద
గనిపనులఁ జేసిన నవి మననాశనమునకు కారణములగుచుం
డును. దురాశ గలిగిన వారలకుఁ దృప్తియుండదు. తృప్తి లే
నివారలకొకకాసైన (పైసలో 5 వవంతు) నివ్వగూడదు. ఒక
సమయమున నిచ్చినను నది బూడిదలో నాజ్యముఁబోయు
టయె యగును. దురాశగలిగినవారలు, తమసామర్థ్యముల
గుర్తెఱుఁగక గొప్పగొప్పపనులఁ జేయ నుంకించు చుందురు.
ఇటులఁ బ్రయత్నించుట "అందనిమ్రానిపండ్లకు నఱ్ఱులు
జాచుటయె" యగును. దానివలన నితరులనగుబాటుకు లోన
గుచుందురు. మఱియు నవమానముల కొడిఁ గట్టవలసి
వచ్చును.

ఆమూల్యములగు బాల్యయౌవనములు గడచి వార్ధ క్యమువచ్చినను నాసమాత్రము విడనాడక యుండును. ఈ యాశకంతమే లేదు. ఇట్లంతములేని దురాశ మనమునఁ గలిగి యుండఁగూడదు. కలిగినయెడల నిడుములఁబడఁగలము. ఇటుల దురాశవలన నిడుములఁబడినవారలు కొందఱు కల రు. వారిలో నొకనిని జెప్పుచున్నాను.

తొల్లి దుర్యోధనమహారాజు దురాశచేఁ బిన్నవార లును, దనపినతండ్రికుమారులును నగుధర్మరాజాదులకు భాగ మెగవేయఁదలఁచెను. అందులకుఁ దగినకపటోపాయముల ననేకములఁ జేసెను. అవియన్నియు వ్యర్థములాయెను. తుదకు ధర్మాత్ములగునాధర్మరాజాదులను జంపనెంచెను. అందునకుఁ దగినదురాలోచనము దురాత్ములతోడ నొనరించి తనతం డ్రిచే నాధర్మరాజాదులు కాశీపట్టణమునకుఁజనునటుల వారి కిఁ జెప్పించెను. తదుపరి యాదుర్యోధనుఁడా వారణావత మున ధర్మరాజాదులు నివసించుటకై తననెచ్చెలియగు పురో చనునిఁబిలిచి రహస్యముగా వానితో "నీవుముందుగాఁ గాశీ పట్టణమునకుఁబోయి నయనాభిరామముగా నొకలక్కయిల్లుఁ గట్టుము. మఱియు నీవుకట్టినలక్కయింటిలో వారేమఱి కాఁపురముఁజేయుచుండుతఱి నాయింటికిఁజిచ్చుపెట్టి వారిని దగ్ధులనుగాఁజేయు" మని పంపెను. అంత నతఁడటులసేయుట కుఁజని లక్కయిల్లు సొగసుగాఁగట్టి సిద్ధముగా నుండెను. తరువాత ధర్మరాజాదులు తమపెదతండ్రిగారియానతిని శివ

సేవహించి గురుకులవరుల యాజ్ఞ గైకొని యావారణావతమ్ము నకుఁ జని యాలక్కయింటిలోనె జాగరూకులై సుఖముగాఁ గాఁపురముఁ జేయుచుండిరి. కొలఁది కాలమైన తరువాత నీతివిశారదుఁడగు విదురుఁడు ఖనకుఁడను నొకనిని బిలిచి వానితో “నీవు వారణావతమ్మునకుఁ జని పాండవులఁ జేరి పరమరహస్యముగా నీ బహుళచతుర్దశీదివసమున రాత్రియందుఁ బురోచనుఁడనువాఁడు మీరున్న లక్కయింటికగ్గి పెట్టి మిమ్ములను దగ్ధులగాఁ జేయగలఁడు. కాన జాగ్రత్తతో నుండుడని వారికిఁ జెప్పవలసిన”దని పంపించెను. అంత నా ఖనకుఁడటుల నే చేసెను. అంతట భీముఁడా నియమిత దినమున రాత్రియం దాపురోచనుఁ డా యింటికగ్గిఁ బెట్టక మును పె యాపురోచనాదు లాయింటిలోనే గాఢనిద్రఁ బోవుచుండెడి సమయమున నాలక్కయింటికిఁ జిచ్చుఁ బెట్టి విదురుని పంపున వచ్చిన ఖనకునికిఁ దమ క్షేమముఁ దెలియఁ బఱచి తనయన్నను, తమ్ములను, దల్లిని, దనపై నిడికొని యొక బిలమును సొచ్చి యొకచో సుఖముగాఁ జేరెను.

చూచితిరా! ఆదుర్యోధనుఁడు దురాశ చేతఁ బిన్నవారలగు పినతండ్రి కుమారుల భాగమున కొగనామముఁ బెట్టఁదలఁ చెనుగదా! తుదకు వారినిఁ జంపఁదలఁ చెనుగదా! దానికిఁ దగిన యుపాయ మాలోచించి పురోచనునిచే లక్కయిల్లుఁ గట్టించి వారిని నాశనమును జేయుమని యాపురోచనుని కుపదేశ మొనరించి పంపించెను గదా. అతఁడా విధమునఁ జేయు సమయమును వేచియుండ నింతలో భీముఁడు తెలిసికొని యాపు

రోచనుఁడు పెట్టకమును పె తానగ్గి నాయింటికంటించి వారి ని దగ్ధులనుగా నొనరించి మాతృసోదరసమేతముగా సుఖముగా నొకచోఁ జేరెనుగదా. ప్రస్తుతము దురాశవలనఁ జెడినదెవరు? దుర్యోధనుఁడేకదా. ఈతఁడుతన్నుఁ గట్టదాఁ ళ్ళు తానె తెచ్చుకొనెనుకదా. వీని కీదురాశయె లేనియడల బాగుపడునుగదా. కాఁబట్టి దురాశఁ గలిగినవారలు దుఃఖ భాగులగుదురు. కావున మనము దురాశవిడనాడి తగినయాశ కలిగియుండి సత్కార్యములఁ జేయుచుందము.

క. అది సర్వదోషముల కా
స్పద మది దురితక్రియానుబంధంబులకున్
మొదలు నిరంతర దుఃఖ
ప్రదమని మదిఁదలఁచి తృష్ణఁబాతురు సుమతుల్
(భారతము.)

అహంకారము.

నేనే శ్రేష్ఠుఁడననుబుద్ధిని జనింపఁ జేయునదియహంకారమనఁబడు.

ఇది, తన మాట కెదురు మాటాడకయుండునపుడును, లోకము తాఁజెప్పుదానినె విశ్వసించి యాచరించుసమయము నందునను, మఱియు నొక విషయమునఁ దానధికుఁ డని జనులచేఁ బొగడ్తనుజెందినపుడును జనించుచుండును.

ఈయహంకారము, ధనాహంకారము, కులాహంకారము, విద్యాహంకారము, రూపాహంకార, మను పేరులతో నాలుగువిధములుగా నుండును.

అందున మొదటిది ధనాహంకారము, అనఁగా డబ్బువలనవచ్చిన గరువము. ఇది, దరిద్రులమీఁదికి నోంటికాలిపై లేచును. భృత్యులను వేధించుచుండును. ముఖస్తుతులఁ గోరుచుండును. క్రోధమునకుఁ బ్రోత్సాహముఁ జేయుచుండును. యుక్తాయుక్త విచారణ సన్నగిలఁజేయును. అధర్మములకు ముందంజవేయును.

రెండవది కులాహంకారము. అనగా మంచికొలమునందుఁ బుట్టినందువలన వచ్చినగరువము. ఇది తక్కువజాతులపై హుటాహుటిఁ జనుచుండును. తనకంటెఁ దక్కువజాతిలోనుండువాఁడు విద్వాంసుఁడైనను వానినిఁ దృణీకరించు చుండును.

మూఁడవది విద్యాహంకారము. అనఁగాఁ జదువువలన వచ్చినగరువము. ఇది, విద్యావిహీనుల మనుజులుగాఁ బరిగణించదు. కించిజ్ఞులను నీచులనుగా లెక్కించుచుండును. సరివారలను వెక్కిరించును. ఎక్కువవారలకుఁ గపటవినయమును జూపుచు వారిని నిర్లక్ష్యముగాఁ జూచుచుండును. తనతో సమానమైనదింకొకటిలేదని తలఁచును.

నాలుగవది రూపాహంకారము. అనఁగా సొగసైన యాకారమువలనఁ గలిగినగరువము. ఇది, యబలలపై దపా

లనఁ జనుచుండును, ప్రతిసుందరస్త్రీయును తన్నుఁజూచి మోహముఁజెందుచున్నదని భ్రాంతిఁబడజేయుచుండును. డంబము కొఱకై ధనమును వ్యయముఁజేయించుచుండును.

మిత్రులారా! ఒక్కొక్క గరువ మెంతనష్టముకలిగించుచున్నదో కనుగొంటిరికదా. ఇఁక నీనాలుగు నొకచోఁ గలిసి పనిఁజేయుచుండిన నిఁకేమిసెప్పవలెను? చెప్పవలను పడని దురవస్థల ఘటించునుగదా. ఇట్టిగర్వముగలిగిన వారలను గర్వులని యనెదరు. వీరు మొదటఁ దమతో సమానులు మాత్రము కొందఱుగలరని తలఁచుదురు. అటుపైఁ దమతో సమానులుకాని తమకంటె గొప్పవారలుకాని లేరని యెంచుదురు. అంతట నీభూలోకమునుగూడ మేమే సృజించితి మని యనుకొనుచుందురు. ఆహా! ఏమి! ఈయహంకారుల మహిమ! భగవంతునిగూడ నిరసించుచున్నారుకదా. ఈయహంకారు లితరులను బ్రేమింపరు, ఇతరులచేఁ దాము బ్రేమింపఁబడరు. డంబమునకై లేనిపోని చేతఁగానిపనులనెత్తిని వేసికొని తన్నుకొనులాడుచుందురు. వీరవమానములఁబడుచుందురు. యుక్తాయుక్తవిచారణలేని యీగర్వులు మనీషులకు గర్హ్యులు కాఁగలరు. ఈయహంకారు లదివఱకున్న గౌరవముకూడ నీగర్వముచేతఁ గోల్పోవుదురు. మఱియు వీరిప్రాణములకు హానియుఁగూడ సంప్రాప్తించఁగలదు.

ఇటుల గర్వమువలనఁ బ్రాణహానిని బొందినవారును

బూహ్వలలోఁ గొందఱు కలరు. వారిలో నొకనిని జూపించుచున్నాను.

మున్ను మాహిష్మతీపురంబునఁ గార్తవీర్యార్జునుఁడనువాఁడు దత్తాత్రేయానుగ్రహంబున సకలసంపదలఁ బొంది సుఖముగా సహస్రబాహువుల రాజ్యముఁ బరిపాలించుచుండెను. అతఁడితరరాజులను దనకుఁ గప్పముఁ గట్టువారలనుగాఁ జేసికొని తనయాజ్ఞకు నందఱిని లోఁబఱచుకొని యుండెను. ఆసమయమునఁ దనకత్తికెదురుకత్తి లేకయుండెను. అందువలన నా కార్తవీర్యార్జునుఁడు నాతో సమానుఁడగు పరాక్రమశాలి యీలోకమున లేఁడని గర్వించి యథేచ్ఛముగా నుండెను. అట్టితఱి రావణాసురుఁడు దిగ్విజయార్థం బీరాజుసమీపమునకుఁ గూడ వచ్చెను. అంత నీయర్జునుఁ డారావణుని బాధించి తనచెఱసాలలోఁ గొన్నిదినములుంచి జాగ్రత్తగా నుండుమని బుద్ధిఁ జెప్పి చెఱసాలనుండి విడుదలఁ జేసి పంపించివేసెను. వీనిని జయించుటవలన గర్వమధికమాయెను. అంత నొకసమయమున నీయర్జునుఁడు జమదగ్నియాశ్రమమునకుఁ జనెను. అంత నాజమదగ్ని యతిథిగావచ్చిన యారాజును సత్కరించి తనహోమధేనువునర్పించి మృష్టాన్నములఁ గురిపించి యారగింపఁజేసెను. అంత నారాజాయన్నమునుగుడిచి కూర్చుండి యిదివఱకాహోమధేనువు చేసినపని కత్యాశ్చర్యమందుచు దానినపహరింపనెంచి "దీనినింటికిఁ దీసికొని వెళ్ళుఁ" డని తనసేవకుల కాజ్ఞనొసఁగెను. అంత నారాజభటులు,

జమదగ్ని వలదని చెప్పుచున్నను వినక యాహోమధేనువును దోలుకొనిపోయిరి. అంత నారాజుకూడఁ దన పురమునకుఁ జనెను. అటుతరువాత నాజమదగ్నికుమారుఁడగు పరశురాముఁడీసంగతియంతయువిని యాగ్రహముతో నారాజునగరమును జేరెను. అంత నారాజు తనకడకువచ్చిన పిల్లఁడగు నీపరశురామునిఁజూచి వీఁడు బ్రాహ్మణవిధంబున నుండుట మాని భండనమునకువచ్చియున్నవాఁడు. కాన వీనిని నిర్జించవలసినదే యని గర్వముతో నాపిల్లనితో యుద్ధమునరింపసాఁగెను. తుదకా పరశురాముఁడా కార్తవీర్యార్జునిని యమపురికంపివేసి తనహోమధేనువును దీసికొనివచ్చి తండ్రికి సమర్పించెను.

కంటిరా! ఆకార్తవీర్యార్జునుఁడు గర్వముచేత నన్యాయమునకు దిగెనుగదా. దానివలన నతఁడు యమపురిఁజేరవలసి వచ్చెను. అతఁడేయననేల? నేనిప్పు డుదాహరించియుంటి సాహసము వలన రావణుఁడు పరాభూతుఁడగుటయుఁ గార్తవీర్యార్జునుఁడు మడియుటయుంగూడ నిందులకు దాహరణములే! తుదకుఁ బరశురాముఁడు కూడ శ్రీరామునిపట్టున నిందులకే యుదాహరణముగాఁ గలిగెను. దీనివలన మనము దెలిసికొనవలసినదేమి? గర్వమనునది యెంతటివారికిని బరిహరింపరానిది. కావున దానిపట్ల మనము కడుజాగరూకులమై మెలఁగవలెను. గర్వమన్నను నహంకారమన్నను నొకటే! ఈ యహంకార మాపత్కరము. ఈయహంకారమును విద్యార్థు

లు కలిగియుండిన యెడల వారివిద్య పాడగును. ధనవంతులై గర్వమును గలిగియుండిన వారు తమధనమును వ్యర్థముగా వ్యయ మొనరించుచుందురు. విద్వాంసులు దీనిని గల్గియుండిన వారికుండుగౌరవము నాశనమగును. వేయేల? ఎవనికైన నీగర్వము కష్టము కలిగించునదియె యని నమ్ముఁడు. ఎంత యభివృద్ధి యగుచుండిన నంతతగ్గియుండ వలెనుగాని నిక్కి యుండఁ గూడదు. అట్లున్నవారలె లోకోత్తర సత్పురుషులు కాఁగలరు. కాన మనమహంకారము విడనాడి వినయముగా నుందము.

క. గరువముఁ గలిగిన మనుజుఁడు
కరముగ నలజడులఁ బొందుఁ గావున దానిన్
సరసర విడుచుచు వినయము
నరుసమునన్ బొందవలయు నెవ్వనికైనన్.

కోపము.

కోపమనఁగా నొకరిపైఁ గినుకఁ జెందుటయె!

ఇది గర్వమువలనఁ గాని, తనపని కొనసాఁగనపుడు గాని యితరులు చేయరాని పనులఁ జేసినపుడుగాని జనించుచుండును. పాము కఱచినవిషము క్రమక్రమముగా నాశరీర మంతయు వ్యాపించినటుల నీకోపము వృద్ధిఁ జెందుచుండును. అంత నిది మనుజుల గుడ్లను ప్రత్తికాయలవలెఁ జేసి యగ్నిక

ణాములవలె నెఱ్ఱఁ జేయుచుండును. అస్తమించు సూర్యునివలెనిది ముఖము నెఱ్ఱఁబాఱఁ జేయును. తోఁకఁద్రొక్కిన త్రాచు పామువలె బుస్సలుకొట్టించును. కుక్కవలె మొఱఁగించు చుండును. కోఁతివలెఁ జెంగుచెంగున గంతులు వేయించుచుం డును. ఏనుఁగుతొండమువలె నిట్టటుఁ జేతులఁ ద్రిప్పించుచుం డును. పెద్దపులివలె దుమికించుచుండును. పటపట పండ్లు గీ టించుచుండును. తులువమాటలాడించును. అనృతముల నా డించును. తుదకు దెబ్బలాటకుఁ బురిగొల్పును. ఆసమయము న నీకోపమునకుండు శక్తి మఱియొకదానికి లేదు. ఈకోపము మోహముఁ జెందించును. మోహము బుద్ధియందు భ్రాంతిఁ గలుగఁజేయును. ఆభ్రాంతి క్రమక్రమముగా బుద్ధిని నాశ నమొనరించును. బుద్ధినాశనమైనవాఁడు నశించఁగలఁడు. కాన నీకోపముచేయుచుండు చెడుగుపనులను వర్ణించుటకు వేనోళ్లు గలచిలువరైనను దరముగాదు. ఇట్టి క్రోధముకలిగినవారిని క్రుద్ధులని చెప్పెదరు.

ఈముంగోపులు బుధులైనను జంకక దుష్కార్యము లంజేయఁగడంగుదురు. ఇటుల వీరాచరించుటవలన సజ్జనుల కుఁ బూజ్యులుగానేరరు. కాని యీబుధులొకపరి కోపముఁ జెందినపుడు సజ్జనుఁడొకఁడాతనిఁజేరి మీరిటులాచరించఁగూ డదు. కాన నూరకుండుఁడని బోధించిన వారాతని మాటవిని కలహమాడక యూరకుందురు. అటులనె సజ్జనుఁడు చని దు రాత్మునికిఁ జెప్పినవాఁడు మఱింత కినుకనూనును. కాని మిన్న

కుండునా? మిన్నకుండఁడు. చక్కనిపాలు పొంగువచ్చునప్పు యమునఁ గొంచెము నీరుఁజల్లిన నాపాలు పొంగుమానియుం డును. ఆనీరునె కాఁగుచున్ననూనెలోఁ జల్లినయెడల నానూ నె మరింత భగ్గునమండి యిల్లుఁగాల్పకయుండునా? ఉండదు. కాఁబట్టి సజ్జనుఁడు కోపిష్ఠుఁడైనను పెద్దలమాటవిని కినుకమా నుననియు, దుర్జనుఁడు వినక యింక నెక్కువదౌర్గ్యమును జూపుననియుఁ దెలిసికొనవలయును. ఈముంగోపులు తారతా మ్యభావములం గమనించరు. కాని తమకంటె నెక్కువబల ముగలవానిపైఁగాని తమయధికారిపైఁగాని కినుక సాధ్యమై నంతవఱకుఁ జెందరు. కినుక వారిపైఁగలిగియున్నను నేమియుఁ బ్రయోజనము లేదని యీముంగోపులకుఁ దెలియును. కోప ముగలిగినవారలు కష్టములఁజెందినతరువాతఁ బశ్చాత్తాప మందుదురు.

ఆటులఁ గినుకచేఁ గష్టములఁబడి పశ్చాత్తాపముఁ జెందినవారు పూర్వులలోఁ గొందఱు కలరు. వారిలో నొకనిఁ జెప్పెద:

మున్ను దుర్వాసమహర్షి విష్ణుభక్తశిఖామణియగు నంబరీషునిసదనమునకుఁ జనెను. ఆ రాత్రి నాతఁడు ద్వాదశిపా రణఁ జేయ నుద్యమించుచుండెను. కాని యీ మహర్షి తన కడకువచ్చినసంగతిని విని యచటనుండి లేచి ప్రత్యుద్ధాన పూర్వకంబుగ నామహర్షినిఁ దోడ్కొనివచ్చి యుచితాస నంబిడి సెలవుంబొంది నాయింటికిపుడె విందునకురమ్మని విన

యపూర్వకముగాఁ గోరెను. దాని కామహర్షి యంగీకరించి "ఇదిగో వచ్చెద" నని స్నానార్థమై యమునానదికిఁ జనెను. అంత నారాజు తనమనమున "నీమహర్షి యిదిగోవచ్చెద నని చనెను. ఇంకను రాకపోయెను. కాలమా యతిక్రమించు చుండెను. వ్రతమా భంగమగుటకు సిద్ధముగానున్నది. ఏమి సేతు" నని జిజ్ఞాసఁబడుచుఁ బండితమతక్రీతిగా వ్రతభంగము కాకుండుట కుదకముమాత్రము పుచ్చుకొని స్వాతివానకు ముత్యపుచిప్పలెదురుచూచి నట్లామహర్షికై యెదురు చూచు చుండెను. అంతనాదుర్వాసమహర్షి వచ్చి యారాజు సలిలమాఁ త్రాగినసంగతిఁ దెలిసికొని కోపముతో "రాజా! నన్నువిందున కుఁబిలుచుట యెందుకు? అభ్యాగతినగునాకంటె ముందుగా నీవు భుజించియుండుటకేనా?" యని పలుకుచుఁ దననెత్తిని నుండు నొకజటను బెరికి "ఈయంబరీషునిఁ గాల్చివేయుగాక" యని యాతనిపై విసిరివేసెను. అంత నాజట భగ్గుభగ్గున మండుచు నాయంబరీషుని సమీపించెను, అంత నారాజు విష్ణుమూర్తిని ధ్యానింప నాభక్తవత్సలుఁడు భక్తరక్షణార్థమై చక్రమునంపెను అంతనాచక్రమా మహర్షి ప్రయోగించినజ టయొక్క మంటలనారిపి తిరిగి తానుభగ్గుభగ్గునమండుచు నా యంబరీషుని బాధించువాఁడును, ముంగోపియు నగుదుర్వా సుని జుట్టుముట్టెను. అంత నాదుర్వాసుఁడా మంటలకుఁదాళ లేక గుహలను సముద్రములను జొచ్చెను. ఆతని వెంబడి నీ చక్రమునుజొచ్చెను. తుదకామహర్షి సత్యలోక కైలాసముల

కుఁ జని బ్రహ్మమహేశ్వరులఁ బ్రార్థించి మంటలార్పుఁడని కోరెను. దానికి వారు మావలనఁగాదనిరి. అంతట విష్ణుమూర్తినిగూడ సందర్శించి యతనినిగూడఁ బైవిధమునఁ గోర నతఁడుకూడ నావలనఁగాదు. కాని నాభక్తుఁడగునంబరీషుని వలన నీమంటలు చల్లారఁగలవని చెప్పెను. అందులకా మహర్షి ఖిన్నుఁడై యిదివఱకు మంచివానిని బాధించుటవలనఁగదా మగుడ బాధలఁబొందుచుంటినని పశ్చాత్తాపముఁజెందుచు చివరకాయంబరీషుని సమీపమునకువచ్చి యీమంటలనార్పి నాబాధఁదొలఁగింపుమని ప్రార్థించెను. అంత నారాజు విష్ణుమూర్తియనుగ్రహమున నాతనిబాధఁ దొలఁగింపఁ జేసెను. తదుపరి వారిద్దరుకలసి యన్నమును భుజించిరి.

చూచితిరా? ఆదుర్వాసుఁ డారాజునుగోపముచే హింసింప మొదలిడెను. దానికిఁ బ్రతిఫలముగా నామహర్షి యెంతకష్టపడెనో తెలిసినదికదా. అతఁడు కోపమువలన నెంత యవమానముఁజెందినది యెంతపశ్చాత్తాపముఁ బొందినది యుఁ దెలిసికొంటిమికదా. కాఁబట్టి యెవ్వరైననుగోపమువిడనాడినవారు సుఖింపఁగలరు. కాన మనము కోపమువీడి శాంతముగలిగి సౌఖ్యములఁ బొందుచుందము.

ఆ. వె. కోపమునను ఘనత • కొంచెమై పోవును
కోపమునను మిగుల • గోడుఁ జెందుఁ
గోప మడఁచెనేని • కోర్కె లీడేరు
విశ్వదాభిరామ! • వినుర వేమ!.

విమర్శనము.

చక్కఁగా విచారించుట విమర్శన మనఁబడు.

ఇది, చెఱుగుపనులను జేయించనీయదు. ఇదియే, లాభాలాభములగుఱించి దూరాలోచనమును జేయించును. ఇదియె గుణాగుణములఁ దెలియఁ బరచుచుండును. ఇదియె లోకజ్ఞానముఁ గలిగించుచుండును. ఇదియె, పాండితిని వృద్ధిఁ జేయుచుండును. ఇదియె తత్తఱపాటు నాపును. ఇదియె, నిదానము గలిగించుచుండును.

కాఁబట్టి వివిధఫలప్రదంబగు నీవిమర్శనము మనుజజాతికంతకు ముఖ్యము. ఇట్టివిమర్శనముకలిగినవారల విమర్శకులని చెప్పెదరు. వీరు తాము చక్కఁగా నడచుచు నితరులనుగూడ మంచిత్రోవల నడపించుచుందురు. వీరొకదాని విషయమై చర్చింపఁదలఁచినప్పుడు దానికి సంబంధించినయట్టి కొన్నివిషయములఁ బరిశీలించి బలాబలములఁగాంచినకారణముగా నిక్కమగుసంగతిని సిద్ధాంతీకరించుచుందురు. మఱికొన్నిసంగతులు ముందు వీరెక్కువగాఁ బరిశ్రమఁజేసి హేతుసహితముగాఁ గ్రొత్తసంగతులను లోకమునకుఁ దెలియఁ బఱచుచుందురు. దాన లోకోపకారముకల్గునుగదా. కాఁబట్టి యీవిమర్శకులు మిక్కిలి విశేషశ్లాఘాపాత్రులు. కవియైనను బండితుఁడైనను గాయకుఁడైనను శిల్పియైనను గావచ్చునుగాని విమర్శకుఁడనఁబడుటమాత్రము కష్టము. కారణమేమన?

ఈ విమర్శకు లేవిషయమును గైకొని విమర్శింపఁ దలఁచిరో యావిషయమందు వారికంటె నెక్కువ తెలిసినవారై యుండవలెను. ఇది చేదు. ఇది తీపు. ఇది పులుసు. లోనగురుచులను దెలియఁబఱచు నాలుక వలెనె యీకార్యము మంచిది. యీకార్యము చెడ్డది. యని యీవిమర్శకులు తెలియఁబఱచుచుందురు.

లోకమునఁ గించిజ్ఞులు వాచాటుని బండితునిగాఁ దలచుచుందురు. అట్టివట్టున నీవిమర్శకు లాప్రగల్భుని సత్తఁ దెలిసికొని యాకించిజ్ఞులకుఁ దెలియఁబఱచుచుందురు. ఎవ్వరైన నొకరు వచ్చి తమబోధలవలన మఱియొకని మోసముఁ జేయఁ జూచిన యెడల నాసంగతి నీవిమర్శకులు గ్రహించి యాతనిని నావల దఱిమివేయుదురు. ఇట్టి సద్విమర్శకులు పూజ్యులు.

ఇఁక దుర్విమర్శకులు కొందఱు కలరు వారు దుర్విమర్శకులని వారి కార్యములవలననే స్థిరీకరించవచ్చును. వారు మంచివానినిఁ గూడఁ గుతంత్రములచే నేదియో కొన్ని యల్పకారణములను గైకొని తప్పులని చెప్పెదరు. మఱియు వీరహంకారపూరిత చేతస్కులై యుందురు. కాన నీదుర్విమర్శకులు దూషణీయులు.

సద్విమర్శకులు వచించినవగిది మనము మనతప్పులను దిద్దుకొనవలయును. విమర్శించిన కొలఁది మంచిమంచి సంగతులు బయలువెడలును. సానఁబెట్టినకొలఁది వజ్రము ప్రకా

శమగును గదా. ఈసద్విమర్శకులు నిష్పక్షపాతముగాఁ జె ప్పిన విషయము మాలిన్యరహితమై పదునాఱువన్నె మేలి మిబంగారువలె బాగుగా నుండును. ఈసద్విమర్శకులకు విమ ర్శనగ్రంథములను వ్రాయుటకుఁ బ్రోత్సాహముఁ జేయు చుండవలెను. మనము వారు చెప్పినమాడ్కి నడువవలయును. దాన మనమనేకలాభములఁ బొందఁగలము.

అటుల లాభముఁబొందినవారలలో నొకనినిజూపించు చున్నాను.

మున్ను శ్రీకృష్ణమూర్తి ద్వారకానగరంబునఁ దన పేరోలగంబున సుఖంబుగాఁ గూర్చుండి యుండెను. అత్తఱి ధర్మరాజుపంపున నొకఁడువచ్చి "అయ్యా! ధర్మరాజుగారు రాజసూయాధ్వరంబుఁ జేయఁదలఁచిరి, కాన వారికిఁ బ్రధాను లగుమీారు తప్పకరం" డని చెప్పి చనెను. అంత నారదమహర్షి వచ్చి "శిష్టరక్షకా! ప్రస్తుతమందు మిక్కిలి యెక్కువగా శిశుపాలుఁడు జనులను బాధించుచున్నాఁడు. కాన వానిని దునిమి శిష్టరక్షకుఁడనుబిరుదమును సార్థకమునుజేసికొను" మని చెప్పి కృష్ణునిపీడ్కొనెను. అంతట నాశ్రీకృష్ణుఁడు రెం టిని విని యేమియుఁ జేయఁజాలక తనయన్నయగు బలరాముని, బినతండ్రియగునుద్ధవుని, బిలిపించి "గురువులారా! నాకుఁ బరమమిత్రుఁడగుధర్మరాజు, రాజసూయాధ్వరం బొనర్పఁదలఁచి నన్నుఁబిలువనంపినాఁడు. ఇఁక శిశుపాలుఁడు లోకమును నెక్కువగా గందరగోళముఁ జేయుచున్నాఁడు

కాన నాసిని మనిమి శిష్టరక్షకుఁడను వినయమును సద్గుణము
కలదానిగా నొనరించుకొనుమని నారదమహర్షి వచ్చి చెప్పిపో
యెను. ఈ రెండును నాకాచరణీయములె. ప్రస్తుతమందు రెం
డు నాసన్నములైనవి. కాని వీనియందు ముందేదియుపేక్షణీ
యమో యేదియాచరణీయమో నాకుఁ దెలియలేదు. కాన మీ
రు చక్కఁగా విమర్శించి చెప్పుఁడని వారినిఁ గోరెను. అంతనీ
లాంబరుఁ డాడంబరముతో రాజసూయాధ్వరగమనంబుపే
క్షణీయంబనియు, శిశుపాలవధకార్యం బత్యావశ్యకానుష్ఠే
యంబనియు నాశ్రీకృష్ణునికిఁ జెప్పెను. అంత నుద్ధవుఁడు బా
గుగ విమర్శించి శాంతచిత్తముతో "కృష్ణా! ఆరాజసూయా
ధ్వరంబునకు సకలరాజులు రాఁగలరు. శిశుపాలుఁడు కూడ వ
చ్చును. నీవు సచటికేగిన ధర్మరాజెక్కువగా సంతోషించి
తుదిదినమున సభామధ్యమున ముందుగా నిన్నుఁ బూజించును.
దాన నీదుర్మార్గుఁడగుశిశుపాలుఁడు చూచి యోర్వలేక నిన్ను
దూలనాడును. అత్తఱి నీవు వానిని ఛేదింపవచ్చును. కాన రా
జసూయాధ్వరగమనంబె నీవనుకొనిన రెండుపనులను నెఱ
వేర్పఁగలదు. కావున నటులఁ జేయుము" అని చెప్పెను. అంతఁ
గృష్ణుఁ డాయుద్ధవుఁడు విమర్శించి వచించిన విధముననె రాజ
సూయాధ్వరంబునకుఁ జనెను. ఆయన చెప్పినటులఁ దన్ను
ధర్మరాజు పూజించెను. దానినోర్వలేక శిశుపాలుఁడు తిట్టెను.
అంతఁ దాను శిశుపాలునిఖండించివైచెను. అంతటఁ గృష్ణుఁడు
తన మనమున నుద్ధవవిమర్శనబుద్ధికి మెచ్చుకొని యెక్కువగా
సంతోషించెను.

చూచితిరా? ఆశ్రీకృష్ణుఁడా యుద్ధవుఁడు వచించిన రీతిగా నడచుటఁ బట్టియే కదా తనపనుల రెంటిని నేకకాలమందు సాధించుకొనఁగలిగెను. తనయన్న పలికిన విధముననే చేసినయెడలఁ దనపనుల నేకకాలమం దిటులఁ గొనసాఁగించుకొనఁగలఁడా? కొనసాఁగించుకొనలేఁడు. కాఁబట్టియె, యిప్పటికా యుద్ధవునిఁ "విమర్శక చూడామణి" యనియు, మహాపరాక్రమశాలియగు నా బలరామునిఁ "సాహసికుఁ" డనియు వచించుచున్నారు కదా. కాన మనము విమర్శనజ్ఞానము కలిగి యుండుదము. మనకుఁ దెలియని విశేషసంగతులను సద్విమర్శకులనడిగి వారు వచించినపగిది మనము నడచు కొందము. మనము విమర్శనగ్రంథములఁ గావించి లోకోపకారుల మగుదము.

క. మిత్త్రిత్వము శత్రుత్వముఁ
బాత్రతయు నపాత్రతయుఁ బరికించు సుచా
రిత్రుఁడు చిరతరగణనా
సూత్రితముగ దాన నెల్లశుభముల నొందున్.
(భారతము.)

వివేకము.

దేహమును నాత్మయును విభాగించు జ్ఞానమును, సుగుణ దుర్గుణములను విచారించుటయును వివేక మనఁబడును.

ఈవివేకము, స్వకీయములగు తప్పులను నగుపఱచి వానిని దిద్దుకొనునట్టులఁ జేయుచుండును. మఱియుఁ బరకీయుల తప్పులఁ గూడ సవరణఁ జేయఁ బాటుపడుచుండును. ఇదియె యసాధ్యమగు నాపదనుండి రక్షించును. ఇదియె న్యాయాన్యాయవిచారణఁ జేయుచుండును. యిదియే యింద్రియ నిగ్రహత్వము సంపాదింపఁ జేయును. ఈవివేకమె నీచమార్గగతముల గుమనములను ద్రిప్పి వానిని సన్మార్గయుతములుగాఁ జేయును. ఇదియెసుఖదుఃఖసమదర్శి. ఇదియె సచ్చిదానందమార్గదర్శి. కాన మానవులకిది యాచరణీయంబు.

ఈవివేకముకలిగినవారలను వివేకులనియనియెదరు. వీరు ప్రారంభించిన పని యంతరాయములులేక చక్కఁగా నెఱవేఱును. వీరుపట్టినదియె బంగారమగుచుండును. అప్పట్టున వీరు గర్వించరు. మఱియు వినయముగా నుండుదురు. కాఁబట్టి వీరు జగజ్జనవంద్యులు.

అనర్ఘంబగు నీవివేకము లేనివారలు విద్వదాదరణీయులు కానేరరు. ఎందువలననన? ఈవివేకరహితులు దురాశకు లొంగుచుందురు. గర్వముఖస్తుతులకుఁ బాల్పడుచుందురు. తాము పట్టినకుందేటికి మూఁడేకాళ్ళని వితండవాదముఁ జేయుచుందురు. కర్తవ్యమునకుఁ గాలుఁదువ్వుచుందురు. యుక్తాయుక్త విచారణశూన్యులగుచుందురు. ఇవియవియననేల? ఈ వివేకశూన్యులు దుర్గుణములకెల్లఁ దల్లియిల్లువలె నుందురు. కాన వీరు జగన్నింద్యులు.

వివేకులు స్వయముగాఁ బ్రతివిషయమును జక్కఁగా బరిశీలించి గ్రహించుచుందురు. దాన విశేషలాభములు కలవుగదా. ఇఁక వివేకదూరులన్ననో యటుల నొనరించుట కుపేక్షించుచుందురు. ఉపేక్షఁజేయుట బహ్వనర్థదాయకము కదా. కాఁబట్టి మనము వివేకముకలిగియుండుదము. ఇది భావిభాగ్యసూచకము. ఇది పూర్వులనన్మియఁగడిన కట్టల నమ్మనీయము. ఈవివేకమువలన ననేకసుగుణములు పట్టువడును. మనమావివేకము కలిగియున్నయెడల దుఃఖములను బొందము. మనమొకవేళ హానిని బొందినను దీనిచేత దాని నవలీలగాఁ బోఁగొట్టుకొనఁగలము. మనము దీనినలవరించుకొనుటకు సుజనసహవాస మొనరించవలెను. వివేకము కల్గియున్నవారలు విశేషసౌఖ్యములఁ జెందఁగలరు.

ఇటుల వివేకమున విశేషసౌఖ్యముఁ జెందినవారలలో నొకనిని జూపుచున్నాను.

తొల్లి ధర్మరాజు నలుగురుతమ్ములతోఁ గొండొక కారణంబున నరణ్యవాసముఁ జేయుచుండెను. ఇటులుండ నొకసమయమునఁ దననలుగురుతమ్ములకుదాహమాయెను. అంత ధర్మరాజు జలమునుదీసికొనివచ్చుటకై మొదట నకులునిఁ బంపెను. అంత నానకులుఁడొకచెఱువుఁజొచ్చి నీరుఁ ద్రాగుటతోడనే యచటనే పడిపోయెను. అంతట ధర్మరాజు "నకులుఁడుదకముఁదీసికొని యింకను రాకపోయెను. ఇది యరణ్యముకదా" యని భయమందుచు నింకొకతమ్మునిఁబంపె

ను. వాఁడటులనె రాకపోయెను. మరల మఱియొకతమ్ముని బంపెను. వాఁడటులనె రాకపోయెను. మఱియు నింకొక్క తమ్ముని బంపించెను. వాఁడటులనె రాకపోయెను. ఇట్లునలుగురుతమ్ములెంతసేపటికి సలిలమును దీసికొనిరాకపోవుటఁగాంచి ధర్మరాజుగూడఁ బయలుదేఱి యాచెఱువుదరిఁ జేరెను. అచ్చటఁ దనతమ్ములందఱు నిర్జీవులై పడియుండుటఁజూచి యధికముగా దుఃఖించుచుఁ గారణమరయుచుండెను. ఇంతలో నాకసమునుండి "ఇచటఁబడియున్నవారందఱు చెఱువునకు నాయకుఁడనగు నాయనుజ్ఞ లేనిదే ప్రవేశించి యీవిధమున నైరి. కాన నీవైనను నేనడిగినప్రశ్నములకు సదుత్తరముల నిచ్చి యిందుఁబ్రవేశింపు"మను మాటలు కొన్ని శ్రవణగోచరములయ్యెను. అంతట ధర్మరాజు మగుడ "సరే"యని యుత్తరమొసఁగెను. అంతఁ దత్తటాకనాయకుఁడు ముప్పదిరెండుప్రశ్నముల నాధర్మనందను నడిగెను. వానికిఁ దగిన యుత్తరముల ధర్మరాజు వచించెను. అంత నాచెఱువునకధిపతియగుయక్షుఁడాతని యుత్తరములకు మెచ్చి "ధర్మజ్ఞా! నీవు నీరుఁద్రాగుము. మఱియు నిచటఁ బెద్దనిద్దురఁజెందియున్న యీనలుగురిలో నొకనిని బ్రతికించఁగలను. కాన నీకిష్టుఁడెవఁడో చూపించు"మని యడిగెను. అంత ధర్మరాజు, నకులుని నాకిష్టుఁడని చూపించెను. అంత నాయక్షుఁడు బలవంతులగు భీమార్జునులనుగోరక నకులునిఁగోరుటకుఁ గతమే"మని యడిగెను, అంత ధర్మరాజు "మహాత్మా! కుంతీపుత్రు

లమగు మాహిష్మతీపురములో నేనొకఁడనుంటిని. మీరు వధించిన పగిదిఁగోరిన మాద్రీపుత్త్రులలో నొకరుగూడఁ గన్పడరుకదా. అటులఁజేయుట వివేకిలక్షణమా?" యని చెప్పెను. అంత నాయక్షుఁడితనివివేకమునకు మెచ్చియతఁడుకోరకపోయినను నతనినలుగురుతమ్ములను బునర్జీవితులను చేసెను.

కంటిరా! ఆధర్మరాజాయక్షుని బలవంతులగు భీమార్జునులలో నొకరినిగోరక సామాన్యుఁడగునకులునిఁ గోరినదేల? వివేకిలక్షణము కాబట్టియొకదా. ఆవివేకమునకే కదా మెచ్చి యాయక్షుఁ డాధర్మరాజు కోరకపోయినను నతని నలుగురు తమ్ములను బ్రతికించినది. కాబట్టి యెవరైనను గష్టమువచ్చినను సుఖమువచ్చినను వివేకమును విడువకుండిరేని వారికి సకలసౌఖ్యములు చేకూరును. కాన మనము వివేకమునువిడువక కార్యాకార్యములను వివేకించుకొనుచు సుఖముగా నుండుదము.

ఆ. వె. విను వివేకమనెడి ♦ వింతగొడ్డలిచేత
నల యవిద్య యనెడు ♦ నడవినఱికి
తెలివియనెడుగొప్ప ♦ దీపంబుఁ జేఁబట్టి
ముక్తిఁ జూడవచ్చు ♦ మొనసి వేమ.

ధనము.

సంతోషము పెట్టునది, లేక, ధాన్యమువలనఁ గలిగినది ధనమనఁబడు.

ధనము ప్రతివాని కావశ్యకము. ఇదిలేనివానిని దరిద్రుఁడని పలికెదరు. వీనినెవరును దగ్గఱఁ జేరనీయరు. వీఁడు విద్యావంతుఁడైనను గణనసేయరు. ఈదరిద్రుఁడు వచించు మంచిమాటలనుగూడ నావలద్రోసివేయుచుందురు. ఈతని కోపమితరుల నెంతమాత్రమును సాధించనేరదు "పేదకోపము పెదవులచేటని వినియుండలేదా? ఈతఁడు మంచిపనిఁ బ్రారంభించినను జెడుపనియని చెప్పుచుందురు. ఈదరిద్రునిఁ గని కన్నతల్లి నిందించుచుండును. తండ్రి సంతసించఁడు. సోదరులితనితో మాట్లాడరు. తాను కన్నకుమారుఁడు తన దగ్గఱకు రాఁడు. సేవకులీదరిద్రునిఁ దిరస్కరించుచుందురు. సంభాషించిన నెక్కడ డబ్బడుగఁ గలఁడోయను వెఱపుచేత నెచ్చెలులు పెడమొగము పెట్టుకొని మాట్లాడక యుందురు. ఇంతయేల? ఆదరిద్రుని భార్యయుఁగూడ నాసిర్భాగ్యునందుఁ బ్రేమగానుండదు. ఈతనితప్పు గోరంతయున్నఁ గొండంతఁ జేయుచుందురు. ఈదరిద్రునిఁబట్టి ప్రతివాఁడు చెవులఁబట్టి యాడించుచుండును. ఈతని కెంతమాత్రము సుఖము లేదు. వీఁడుతనజీవిత మెప్పుడు పోవునాయని యంతఃకరణంబునఁ జింతించుచుండును. చూడఁ జూడ నీతని కష్టము

లని ర్వాచ్యములును దుర్గమములు నగుచున్నవి. కాబట్టి యిట్టి నికృష్టకష్టముల కునికిపట్టగు నీదారిద్ర్యమును బలు తెఱఁగులఁ బోఁగొట్టుకొనుచుఁ బ్రతివాఁడును ధనమును సంపాదింపఁ గడంగవలయును.

ఈధనమార్జించుటకు మూఁడుమార్గములు కలవు.

చక్కఁగా నొకవిద్యయందుఁ బాండిత్యము సంపాదించి వివేకియై దానిని బ్రాజ్ఞులసమక్షమునఁ దెలియఁబఱచి వారిచే ధనాదులను మెప్పుగాఁ బడయుట. ఇది మొదటితరగతి. ఇది యన్నిఁటిలోనికి నుత్తమము. వ్యవసాయము మొదలగువృత్తులందుఁ గష్టించి ధనమును సంపాదించుట. ఇది రెండవతరగతి. ఇది మధ్యమము. ఒకరిజుట్టునకు మఱియొకరిజుట్టునకు ముఁడిపెట్టి వారిద్దఱును తగవులాడునటులఁ జేసి తానువారిద్దఱిలో నొకరితట్టుచేరి కొలఁదిదినములైన తరువాత రెండవవానిపక్షముగూడఁ జేరి వానికిఁ దగినమాటలు వానికి వీనికిఁ దగినమాటలు వీనికిఁ జెప్పుచు లంచముగొట్టి సంపాదించుటయు జూదము మోసము దొంగతనము మొదలగు చెడుగుపనుల వలన నార్జించుటయు. ఇది మూఁడవతరగతి. ఇది యన్నిఁటిలోనికి నధమము.

ఈయధమవృత్తిచే సంపాదింపఁబడిన ద్రవ్యము సజ్జనత్యాజ్యము. కానఁ బ్రతిమనుజుఁడును పైనదెలిపిన మొదటిరెండు తరగతులవలననే ధనమార్జింపవలయును. ఈధనము పండితపామరజనసేవ్యంబు. ఇదియె గర్వోద్దీపకంబు. ఇదియె

ఇదియె యైహికాముష్మిక ఫలసాధనంబు. ఇదియె యుపయో గరీతినిఁ గీర్త్యపకీర్తి సాధకంబు, ఇదియే యనేకుల నుశ్లాఘింపఁజేయు శ్లాఘింపఁజేయుచుండును. ఇదియే సోదరులనువిభాగులనుగాఁ జేయును. ఇదియె జట్టులు జట్టులు పట్టు కొనుటకుఁ బురికొల్పుచుండును. ఇదియె గొప్పవారలతోడ స్నేహమొదవించును. కాఁబట్టియెమనవారలు "సర్వేగుణాఃకాంచనమాశ్రియంత్రి" అనఁగా "సకలగుణములు బంగారము నాశ్రయించుచున్న" వని చెప్పిరి. ఎవనికి బొక్కస మెక్కువగా నుండునో వాఁడే బుద్ధిమంతుడు. వాఁడే పండితప్రకాండుఁడు. వాఁడే గుణగ్రహణదక్షుఁడు. వాఁడే దర్శనీయుఁడునగుచున్నాఁడు. అధనవంతుఁడు కొలఁదిగా నొకప్పుడొక మంచికార్యమును జేసినయెడల దానినిఁ జేకొని యనేకులు వారినిఁజేరి వందిమాగధులవలె స్తోత్రముఁ జేయుచుందురు.ధనహీనుఁ డెంతవిద్యావంతుఁడైనను మతిమంతుఁడైనను సజ్జన సహాయము వలన నెటువంటిమంచి కార్యములఁ జేసినను వాని నితరులు నుతించకపోవుటయెకాక యేవగించుకొను చుందురు. పాడిగలిగిన బఱ్ఱెను జక్కఁగాఁజూచి దానికి గడ్డిమొదలగు వానిని బెట్టినటులఁ బాడిలేని పశువును జూచు చున్నారా? చూచుటలేదు. బెల్లమెక్కువగా నెక్కడ నుండునో యక్కడనే యీఁగలు చీమలు చేరునుగాని రిత్తచోటుల నవి గుమికూడునా? కూడవు. అటులనే ధనమెచటనుండునో యచటికి జను లేగుదురు కాని దారిద్ర్యవంతునిజేరుదురా? చేరరు. దారిద్ర్యము గలవానిని

జేరకపోయినను: బీదరికముగాఁ జూచుచుందురని యనుకొందమన్నను నదియు లేదు. కాన దరిద్రుఁడు జీవించి యుండుటయుఁ బ్రయోజనము లేదు."నిర్ధనస్సు మృతస్సమ" యని వినమె. కావున మంచిమార్గమున నత్యాశవిడనాడి ధనమార్జించవలయును.

ఈధనమును దుష్కార్యములకువినియోగించక తాను తక్కఁగా ననుభవించి మిగిలినదానిని లోకోపకార కార్యముల కుపయోగించు చుండవలెను. అంతియకాని ప్రభువులు తక్కఁ దక్కినవారలు విశేషముగాడబ్బు.నిలువనుంచఁ గూడదు.ఎందువలన ననఁ? ఎప్పుడు ధనమును నిలువనుంచఁ దలచితిమో యప్పుడె దానిని భద్రముగా దాఁచి పెట్టవలయును గదా. ఆదాఁచిపెట్టుటయందుఁ గొంచె మశ్రద్ధ వహించితిమా యని ముచ్చ్రుల చేతులఁ జిక్కును. దానివలన నితరములగుపనులు పటాపంచలైపోవును. రెండియుఁ గొంచెము డబ్బునిలువయున్నదని యొక యసూయాపరుఁడు వినెనా వాఁడు వెంటనె దానినపహరింప నూరుపాయములఁ బన్నుచుండును. కాన విశేషముగా డబ్బుదాచుట సామాన్యుల కనర్థదాయకమని చెప్పవచ్చును. కొందఱు కులక్రమాగతధనము నిలువయున్నను నష్టములేదని చెప్పిరి. కాని ప్రభువులకుఁ దక్కఁ దక్కినవారల కాపత్కరమనియె తోఁచెడిని.

ఈధనవంతులు, వివేకులై ముఖస్తుతులకులొంగక యుక్తాయుక్తవిచక్షణదక్షులై తమధనము నుపయోగించుచుఁ గీర్తిగాంచు చుండవలెను.

ఈవిషయమునఁ బూర్వులలోనుండి యొకనిఁ జూపెద.

తొల్లిసకలాలంకారాలంకృతంబగు నలకయనపురంబున కధినాధుండైనకుబేరుఁ డాదిని మంచిమార్గమున ధనమును సంపాదించెను. అటుతరువాతఁ దానెక్కువగా గర్వించక పోయినను నాధనము నానాఁటికి వృద్ధిఁబొందుచుండెను. క్రమక్రమముగా నవనిధులుచేరెను. నవనిధినాధుండైనయీకుబేరుఁడు వివేకియై యొకల ధనము దేనికి నుపయోగింపవలయునో యానంగతిఁ దెలిసికొనుచు బాగుగా నుపయోగించుచుండెను. ఇతఁడీ ధనమువలన యక్షులను, కిన్నరులను, గుహ్యకులను, మొదలగుబీదవారినిఁ గాపాడుచుండెడివాఁడు. ఈధనమువలననే యుత్తరదిశకు దానధిపతియయ్యెను. దీనివలననే రాజరాజని పేరుగాంచెను. ఇతఁడుధనమెక్కువగా దానముఁ జేయుచున్నందువలననె ధనదుఁడనియు నాపేరుగాంచెను. మఱియు నితడీధనమువలననె మహానుభావుఁడగు పరమేశ్వరునితోడ స్నేహమొనరించెను.

చూచితిరికదా. ఆకుబేరుఁడీధనమువలనఁ బొందినలాభములన్నియు; కాన "ధనమూలమిదంజగత్" అనుమాటను జ్ఞప్తియుంచుకొని యత్యాశవిడనాడి మంచిమార్గమున ధనమార్జించి గర్వించక దానిని దుష్కార్యములకు వినియోగించక మంచిపనులకుపయోగించుచుఁ గీర్తిగాంచుచుండుము.

క. కలిమియ చుట్టలఁ జేర్చుం
గలిమియ చెలులను ఘటించుఁ గలిమియ శౌర్యో
జ్జ్వలుఁడనిపించుం గలిమియ
పలువురు సద్బుద్ధియనఁగఁ బరగం జేయున్
(భారతము)

ఐకమత్యము

జనులొక పనియందున భిన్నభావములు లేక చేరికగా నుండుట యైకమత్యమన బడు.

ఈ యైకమత్యము పరస్పర ప్రేమ కలిగించుచుండును. ఇదియె దిగంతములఁ గీర్తి వ్యాపింపఁ జేయుచున్నది. ఇది సర్వత్రి సాధకము. కాన దీని దప్పక జనులవలంబించవలయును. కాని యీ యైకమత్యమును మంచిపనులయందె యుపయోగించుచుండవలెను. అటులఁ జేయుటయే శ్రేయస్కరము. ఐకమత్యము లేనివారలు మహాపరాక్రమశాలులైనను గొనరాని వారుకాఁగలరు. మన మైకమత్యము కలిగి యుండనిచో నేపనిని చేయజాలము. మనము విస్తరియందున్న బువ్వనుంచుకొని మన చేతనైన వేళ్లు నొకచోఁ జేర్చని యెడల మనమాయన్నమును భుజింపగలమా? లేము. కాబట్టి ప్రతివిషయమునను నైకమత్యము కావలయును.

ఈయైకమత్యమునన్నదమ్ములును, దండ్రికొమరులును నత్తకోడండ్రును, భార్యాభర్తలును, మఱియునింటిలోనివా రందఱును గలిగియుండినయెడల గృహమునఁగలతలు లేకగృ హకృత్యములఁ జక్కఁగానడుపుకొనఁగలరు. వారలకుఁ దమ గృహమె భూతలస్వర్గముగా నొప్పుచుండును. ఈయైకమ త్యముకలిగినవారిని నితరులెంతమాత్రమును బాధింపఁజాలరు. కానఁబ్రతివాఁడు నీయైకమత్యమును గలిగియుండవలెను.

"ఉష్హూ" యనియూఁదినంతమాత్రమున నూరుదాటి పోవునంత బలముగలిగినవారలు కొందఱైకమత్యముతో నుం డినయెడల వారలే జగజ్జెట్టినిఁగూడనోడించి తమకాళ్లనుబట్టు కొనునటులఁ జేయఁగలరు. అల్పములగుకొన్నిగడ్డిపోఁచలుకలి సి బలిష్ఠమగునొకయేనుఁగునుబట్టి కట్టివేయుచున్నవికదా ఈ యైకమత్యముకలిగినవారలు బలములేనివారైనను నొకపని యందొకరెయభిప్రాయముకలిగియుండిన వీరాపనియెంతగొ ప్పదైనను జిటికలోదానినిజేసి కృతార్థులుకాఁగలరు.

ఇట్లైకమత్యముతో నల్పబలులు గొప్పపను లొనరించి కీర్తిని గడించిన వారు కలరు. వారలలో నొకసమాహామును జూపించుచున్నాను.

తొల్లి వానరు లల్పబలము కలవారైనను జాలమంది యొకటిగాఁజేరి యగాధంబగుసముద్రముపైఁ గట్టవేసి లంక కు మార్గమేర్పరిచిరి. అటుతరువాత రామకార్యార్థమై లంకా పట్టణముఁజేరి మిక్కిలిబలముగలవారును, బగలుచూచినరా

తిరి కలలోనగుపడి గుండెలు జల్లుమనిపించెడి వికారాకారముకలిగినవారును, మాయాయుద్ధము తెలిసినవారును, నగు రాక్షసులతో యుద్ధమొనరించి వారినందఱిని జెండి చెకపికలాడిరి. అంతట నీవానరు లసాధ్యంబగు నా శ్రీరామకార్యమును నెఱవేర్చి కృతార్థతఁ గాంచిరి.

కనుగొంటిరా! ఆవానరులు కొంచెపుబలముఁ గలవారైనను వేలకొలఁది యొకటిగాఁ జేరుటవలనఁగదా యగాధంబగు నబ్ధికి మహత్తరంబగు నొకవంతెన వేసి దానివలన లంకాపట్టణముఁ జొచ్చినది. మఱియు నీయైకమత్యము వలననెకదా యావానరులు పటిష్ఠులగు నారక్కసులను గొట్టి కోలాహలముఁ జేసి శ్రీరామకార్యము నెఱవేర్చి కృతార్థతఁ గాంచఁగలిగినది. కాఁబట్టి మనమైకమత్యముకలిగి గొప్పగొప్పపనులఁ జేసి గొప్పవారలచేత మెప్పును బొందుచుందము.

తే. గీ. బలముఁగలవానిఁ బలువురు • బలవిహీను
లొక్కటైకూడి నిర్జింతు • రుత్సహించి
మధువుఁగొన నుత్సహించిన • మనుజుఁ బట్టి
కొట్టి నిర్జించు మధుకర • కులమునట్లు.

(భారతము.)

శ్రద్ధ.

తానను కొనిన కార్యము నెఱవేఱువఱకుఁ బట్టుపట్టి యుండుట "శ్రద్ధ" యనఁబడును.

ఈశ్రద్ధయనునది ప్రతికార్యమున కత్యావశ్యకమైనది. ఇది లేనియెడల నేపనియుఁ గొనసాఁగదు. మిక్కిలి బుద్ధిమంతుఁడుకూడ నీశ్రద్ధ నవలంబింపవలసియున్నది. వీరవలంబించనియెడలఁ దామనుకొనినకార్యము నెరవేఱదు. విద్యార్థులీశ్రద్ధనవలంబింపనియెడల వారికి విద్యరాదని దృఢముగాఁ జెప్పవచ్చును. మంచినిక్కుటద్దములైనను వెనుకఁ గళాయినిఁ బొందనియెడల నితరుల ప్రతిబింబములఁ జూపఁగలవా? లేవు. అటులనె యెవరెంతగొప్పవారైనను శ్రద్ధను బూననియెడల నేమియుఁబ్రయోజన మంద నేరరు. విద్యార్థు లీశ్రద్ధనెతాల్చినయెడల విద్యఁ జక్కఁగాఁ బొందఁగలరు. శ్రద్ధకొలఁది విద్య వచ్చును. కాన విద్యార్థులందఱు తప్పక దీనిని గల్గియుండ వలెను. మతిమంతుఁడు తాను చలనములేక శ్రద్ధకలిగియాలోచించుచుండిన వానికిలాభముగల యొకయుపాయము తోఁచును. ఇట్లాలోచించునమయమునఁ దనమనము చలనమొందుచుండెనేని నిక్కముగులాభముగల యొకయుపాయమును గ్రహించ నేరఁడు. కాఁబట్టి విద్యార్థులు, మంత్రులు,గార్యారంభకులు, తప్పక యీశ్రద్ధనుగల్గి యుండవలెను. దానఁ బ్రతిష్ఠఁబొందఁగలరు.

ఇటుల శ్రద్ధవలనఁ బ్రసిద్ధివహించినవారలు చాల మందికలరు. వారిలో నొకనిని జూపించుచున్నాను.

మున్ను "హిరణ్యధన్వుఁ" డను నెఱుకరాజునకుఁ గొడుకగు "నేకలవ్యుఁ" డనువాఁడు, ద్రోణాచార్యుల ప్రసిద్ధిని విని యాయాచార్యుల సమీపమునకువచ్చి "ధనురాచార్యా! నేను శ్రద్ధగాఁ దమసమీపమున ధనుర్విద్య నేర్చుకొనవలయు నని యిష్టపడుచున్నాను. కాన నన్ను ననుగ్రహించుఁ"డని కోరెను. అంత ద్రోణాచార్యులు, వానినిజోయవానికుమ •కునిగా నెఱింగి వానివేఁడికోలు నంగీకరింపకపోయెను. అంత నా యేకలవ్యుఁ డాయాచార్యుల యానతిఁగైకొని యడవికేగి యొకచోఁ గూర్చుండి మృత్తికతో ద్రోణాచార్యరూపమును జేసికొని దానినె గురువుగాభావించుకొని నమస్కారాదుల సలిపి మిక్కిలిశ్రద్ధతో నెల్లప్పు డస్త్రవిద్య నభ్యసించుకొను చుండెను. అంతట నొకసమయమున నాయడవికిఁ గురుకుమారులందఱు భటసమూహముతో వేఁటాడుటకై వచ్చిరి. ఆభటసమూహమునం దొకనికుక్క ప్రత్యేకముగా నొకఁడె మిక్కిలిపట్టుదలతో ధనుర్విద్యనభ్యాసముఁ జేసికొనుచుండెడి నాయేకలవ్యునిఁజూచి మొఱిఁగెను. అట్లు మొఱుఁగుట నాయేకలవ్యుఁడుఁ జూచి యాకుక్క మొగమున నైదు బాణములను, నొకయుమ్త్రను వేసెను. ఆబాణములు, దూరముగానున్నకురుకుమారుల సమీపమునకుఁ బోయెను. దానిఁజూచి వీఁడెవఁడో కనుగొంద

మని యల్లన నీయేకలవ్యునిఁ జేరిరి. అంతనిద్దఱొకరిమొగము నొకరు చూచుకొనిరి. అంతట నాయేకలవ్యుని దృష్టికి శర లాఘవంబునకు మెచ్చుకొని "నీవెవ్వఁడ"వని వానినడిగిరి. అంతట వాఁడు:- నేను హిరణ్యధన్వకొమరుఁడను. ద్రోణాచార్యుల శిష్యుఁడను. న"న్నేకలవ్యుఁ"డని లోకము:వాకొనునని యుత్తరమొసఁగెను. అంతట నాకురుకుమారులంద ఱటనుండి బయలుదేఱి ద్రోణునిసమీపమునుఁజేరి జరిగినసంగతినంతయు నివేదించిరి. మఱియు నర్జునుఁడొకనాఁ డేకాంతమునఁ దన గురువుదరిఁజేరి "గురువరా! విలువిద్యయందు నన్నుఁ బ్రసిద్ధునిగాఁ జేసెద నని యిదివఱకు వచించియుంటిరి. నేనడవికి మొన్నటిదినము పోయినప్పుడు నిన్నును నన్నును మించినధనుర్విద్యావిశారదుని నొకయెఱుకను జూచితిని. వాఁడు నీశిష్యుఁడఁట. నాతో నావిధముగఁ జెప్పి యీవిధముగ మీరు చేయుటపాడియా"? యని యడిగెను. అంత ద్రోణుఁ డాయర్జునునితో "వానినిజూతమురమ్మ"ని యిద్దఱుకలిసి యడవికరిగి యాయేకలవ్యుని దరిఁ జేరిరి. అంతనాయెఱుక యాద్రోణాచార్యునిఁ గాంచి నమస్కరించి స్వామీ! మీశిష్యుఁడను. మిమ్మారాధించి యింతవాడనైతిని. కాన గురుదక్షిణ నివ్వఁ దలఁచితి, కానఁగోరుఁ"డని పలికె. అంత వాద్రోణుఁ డాయెఱుకనుబొటనవ్రేలిని గురుదక్షిణగానిమ్మని కోరెను. అంత నాయెఱుక యటులనె చేసెను.

చూచితిరా! ఆయేకలవ్యుఁడు తన్ను బోయవాఁడని

యాదో్రిణాచార్యుఁడు చేకొనకపోయినను విలువిద్యయందు శ్రద్ధకలవాఁడగుట బట్టియొకదా స్వకీయజనమును విడిచి భయంకరమగు నడవికేగి మన్నుతో నాద్రోణుని రూపమును జేసికొని దానినె గురువుగాఁ దలఁచికొని శ్రద్ధతో స్వయముగా నేర్చుకొని త్రిలోకములందు విలువిద్యయందుఁ దానె మేటియని ప్రసిద్ధికెక్కఁ గలిగినది. ఆప్రసిద్ధివిని యొకదా యర్జునుఁడును ద్రోణుఁడును నంతవనిఁ జేసినది. కాఁబట్టి శ్రద్ధనుబట్టి విద్యయుండును. ఒకవిద్యయే యననేల? సమస్తమునీ శ్రద్ధను బట్టియె యుండును. కాన మనము శ్రద్ధవలన విద్యాదులఁబొంది ప్రసిద్ధినిఁ బొందుదము.

క. శ్రద్ధ రవితనయ సాత్త్వికి
బోద్ధవ్యా వాప్తిశుభముఁ • బొనరించు మన
శ్శుద్ధి స్వరూప దానిఁ బ్ర
బుద్ధుఁడు వాటించు జూవె • పురుషార్థికగణ.

(భారతము)

దుర్జనులు, వారిగుణములు.

చెడ్డగుణములుకలవారు దుర్జనులని చెప్పఁబడుదురు.

ఈదుర్జనులు విద్యావంతులైనను బలవంతులైనను ధనాఢ్యులైనను కులీనులైనను త్యాజ్యులు. ఎందువలననన? వీరు చేయు చేఁతలఁబట్టి. వారు చేయుచేఁతలెవ్వియనిన? మా

ట్టికి మాటికిని బొంకులాడుచుఁ బ్రతిజ్ఞలుసేయుచుఁ బ్రమాణములఁజేయుచు నితరుల నమ్మించుటకై యనేకవిధములఁ బాటుపడుచుందురు. వీరలు, తమపని యెవనివలనఁగొనసాఁగవలెనో యది తెలిసికొని వానినిజేరి ప్రణామములాచరించి మిక్కిలి తిన్నని మాటలతో మాటలాడుచుఁ బయోముఖవిషకుంభముల భాతి భాసిల్లుచుఁ గపటవినయములఁజూపుచు విశేషముగా నాతనియందు భక్తికలవారుగా నటించి యాసుజనునివలనఁ దమపనిఁగొనసాఁగించుకొనుచుందురు. అంత నీకుజనులు తమపనినెఱవేర్చినవారలనే కృతఘ్నతకలవారై పలుతెఱఁగుల బాధించుచుందురు. ఈకుమతులు సాధ్యమైన కొలఁది నితరులను దమచేతఁజిక్కించుటకై యత్నింతురు. ఒకవేళ వారు తమచేతులఁజిక్కనిచో వేఁడికోలుచేసైనను జిక్కించుకొందురు. “అందినశిఖయు నందకున్నఁగా” ళ్ళని వినియుండలేదా?

ఈకుచరిత్రు లాదినిఁ దమపని కొనసాఁగుసంత వఱకుఁ గడువినయముగానుండి పిమ్మట మేమే శ్రేష్ఠులమని నిక్కుచుందురు. వీరికుపకారమొనరించినవారెదలో “ఏకుమేకయినదే” యని చింతించుచుందురు. కాఁబట్టి దుర్జనులకెవరైనను సాయముఁజేయఁగూడదని తెలిసికొనుఁడు. ఈదురాత్ములకొకపరిమంచిబుద్ధిపుట్టినటులఁ గానుపించినను వారినినమ్మఁగూడదు. పాపటకాయ పైకిబాగుగాఁ గానుపించినను లోపలిచేదు మెచటికిఁ బోవును? కానొకపరి వారుమనకు మంచివారుగాఁ

గాన్పించినను నమ్మఁగూడదు. వీరిని నమ్మియుండుట "కుక్కతోఁకఁబట్టుకొని గోదావరి యీఁదుటయో" మఱియు వీరికి సాయముఁ జేయుట "పామునకుఁ బాలుపోయుటయో".

"అతివినయం ధూర్తలక్షణః" మ్మనఁగా ధూర్తుని యొక్కలక్షణ మతివినయమనియర్థము. కాన సామాన్యముగా మిక్కిలివినయమునటించువారు దుర్జనులై యుందురని చెప్పవచ్చును.

ఈకుచరితులు తమభార్యలు మహాపతివ్రతలైనను, సంతానవతులైనను, సౌందర్యవతులైనను, సద్గుణవతులైనను, సరకుసేయక యాయమ్మల ననాదరణదృష్టితోఁ జూచుచుందురు. వీరలు తమయుద్దేశమగునంతవఱకుఁ గడుప్రియులవలె నటించి పిమ్మట విషపూరితంబులగుకోరలు గలిగిన సర్పముమాడ్కి నాశనముఁ జేయఁజెలరేఁగుచుందురు. ధైర్యమువీడి భయముకలవారై తమ్మును గొనియాడుచువచ్చి శరణాగతుఁడగు నతిథినిఁగాని యభ్యాగతినిఁగాని యీకుచరితులు నిర్దయులై వారలఁ జంపనుంకించుచుందురు. అధికప్రసంగములేక యభిమానధనులైయుండు పెద్దమనుష్యుల నీచుర్మార్గులు మందులుగాభావించుచుందురు. సద్వ్రతమునందు శుచికలవారై యొకఁడుండుటఁగాంచి వానిని వీరు "అబ్బా! లేనిపోని యీడంభాచారములెందుకో! తెలియకున్న" దని యీసడించుచుఁ బల్కుచుందురు. శాంతుని నిర్గుణునిగాను, మునినిమూర్ఖునిగాను, బలవంతుని గర్వవంతునిగాను, మంచి

యుపన్యాసకుని వాచాటునిగాను, సద్విమర్శకుని గ్రంథాన్వే
షణ తత్పరునిగాను, బరిగణించుచుందురు.

వీరలు నిష్కారణముగా గొప్పవారలను బీడించుచుం
దురు. కసవునీరుమొదలగువానిచేఁ బ్రతుకుచేఁపలనునిష్కా
రణముగా బోయువారు పీడించుటలేదా?

ఇట్లు నిష్కారణముగాఁ బెద్దలని పేరుఁగాంచిన వారి
నిఁ జిక్కులఁ జిక్కించుట కడు నన్యాయము. వీరలు యమగ
దానుగ్రహపాత్రులు కాఁగలరు.

ఈదుర్జనులు తమపని కొనసాఁగనియెడల నత్తజిప్రా
క్తన ఫలమిదియని తెలిసికొనక దైవమునుదూరుచుందురు.
ఇటుల దూఱుట" తుంటినిఁ గొట్టినపండ్లు విరిగిన"వను లోకో
క్తికిసరిపోవుచున్నది.వీరలు గురిగింజవలెఁ దమతప్పులఁ దా
ము తెలిసికొనక యితరుల తప్పులవెదకుచుందురు. ఈకుమతు
లకు దైనవశమునఁ గొంచెముచ్చత పదవిలభించెనేని"నీకనా
కేమిరా" యనిగర్వించి తమక్రిందివారలను నెక్కువగా వీర
లు వేధించుచుందురు. ఈకుచరితులు, దైవమునందును, రా
జునందును, జననీజనకులందును, మహాపతివ్రతయగు భార్య
యందును, సద్గురునందును విశ్వాసవిహీనులై వారినిఁ ద్రుణీక
రించుచుందురు.

ఈదురాత్మసులకు, విద్య, ధనము, బలము, నీమాఁడు
సుగుణములు మదోద్రేక కరములగుచున్నవి. ఇవియెసుమ
తులకు సాధుత్వమార్గదర్శకములు.

సుజనులేదేని యొకమంచికార్యమును జేయుచుండినను కుచరితులు దానినెట్లైన నాఁగింపవలెనను యుద్దేశముతో విశ్వప్రియత్నము లొనరించు చుందురు. ఇతరుడు గొప్పదశలో నున్నాడని విని సహించక యీదుర్మార్గులా దశనుండి వానినిఁ దొలఁగింపఁ జేయుటకుద్యమించు చుందురు. ఎదుటివారిపాత్రియ్య చక్కఁగా మండుచుండిన, దానిని జూడలేక తనపాత్రియ్యలో నీళ్లుపోసికొనినాఁడట" యనులోకోక్తి వినలేదా?

ఈదుష్టులు లోకాపవాదకు భయపడరు. బొంకుటకుఁ గొంకరు. గురుదారలనైన నంటుటకుఁ జంకరు. సురాపానాదులఁ జేయుటకు శంకించరు. లోభత్వమునఁ గ్రోధమునఁ దగ్గియుండరు. కృతజ్ఞత యెట్టిదో యెఱుఁగరు. జూదమాడుటకతిశ్రద్ధకలవారు. వీరుచేయుపనుల వేఱువేఱుగాఁ జెప్పనేల? ఈ కుమతులకుఁ జేయఁదగని పనియె లేదు. వీరలు తేనెపూసిన కత్తులవలెఁ బ్రకాసించుచుందురు. వీరలు ప్రతివాఁడును, దమవలెనుండుటకుఁ బ్రియత్నములఁ జేయుచుందురు." తాఁ జెడ్డ కోతివనమెల్లఁ జెఱచె" ననులోకోక్తి వినవె? ఈదుర్జనులు పైకి మేడిపండువలె మేలిమిగాఁ గానుపించినను లోపలఁ జూడ వారిశరీరమంతయు విషమయమై యుండును. పాములకుఁ గోరలయందును, తలయందీఁగకును, దేలునకుఁ గొండియందును, దుర్జనులకు నిలువెల్లను విషము కలదని పెద్దలు చెప్పఁగ వినలేదా? దురాత్ముగులు విద్వాంసులైనను విడువఁదగినవారలు, ఎ

టులనన? పాము మంచిమణిచేఁ బ్రకాసించుచున్నదైనను నది చెడ్డపురుగుకాఁబట్టి దానిని విడుచుచున్నాముకదా. ఈదుర్జనులకుఁ బరమున ఘోరనరకముతప్ప వేఱేదియును లేదు. ఇహమున నపకీర్తియుఁ గలదు.

తుందిలముగా దుష్టకర్మముల నాసరించినవారలు దుఃఖములను బొందఁగలరు. అట్లు పూర్వమందున దుఃఖములను బొందినవారును గలరు. వారిలో నొకనినిఁ జూపించుచున్నాను.

తొల్లి రావణుఁడను రక్కసుఁడొక్కఁడు కలఁడు. ఈతఁడు మహాపరాక్రమశాలి. ఈతఁడు నిష్కారణముగా నితరులను బాధించుచుండెడివాఁడు. బలహీనులను వేధించియన్యాయముగా రాజ్యమును గ్రహించినవాఁడు. మహర్షులతపమును బాడు చేసినవాఁడు. తనకు మిక్కిలి దగ్గఱచుట్టమును, నీతివిశారదుండునగుఁ గుబేరుని,దురహంకారముచేఁ దూలనాడినవాఁడు. నాతోసమానుఁడెక్కడ లేఁడని నిక్కుచుండెడివాఁడు. పరదారలను జెఱఁబట్టుచుండెడివాఁడు. మహాపతివ్రతలఁ బాడుఁ జేయఁ బాటుపడుచుండెడివాఁడు. పరద్రవ్యమును బెల్లముతో సమానముగాఁదినఁజూచుచుండెడివాఁడు. వేయేల? ఈ రావణాసురునితో సమానుఁడైన దుర్మార్గుఁడింకొకఁడు లేఁడు. ఈ రావణాసురుఁడిట్టివాఁడు కాఁబట్టియే నలకూబరునిచేతను, బ్రహ్మచేతను శాపములఁ బొందెను. మఱి మంతుఁడును,దనయనుజుఁడునగు విభీషణుఁడు తన్నువిడనాడె

ను. తుదకీదుర్మార్గములవలననే యారావణుఁడు శ్రీరాముల వారిచే మృతిఁజెందవలసివచ్చెను.

చూచితిరా! ఆరావణాసురుఁడావిధముగా దుర్మార్గకార్యముల నొనరించుటవలననేకదా వాఁడావిధమగుహానిని బొందినది కాఁబట్టివిషవిరాజితమూర్తులైగర్వాత్ములైన యీదుర్మార్గుల మనము మనదరిఁ జేరనీయఁగూడదు. సంభాషణ సేయఁగూడదు. "దుష్టందూరేచవర్జయేః" త్వరఁగాదుర్మార్గునిదూరమునందె విడువవలయుననియర్థము. కాన మనమాకుమతులను దూరమునందెయుంచవలెను. మఱియువారితో నెక్కువ శత్రుత్వమున నుండరాదు. మిత్రత్వముతో బొత్తుగానుండరాదు. ఆదుర్జనులతో మనకత్యంతావసరము కలిగినప్పుడు తాత్కాలిక స్నేహమాచరింపవలెను. ఎక్కువ చెలిమిఁజేయఁగూడదు. చేసినఁదప్పక బాధకలుగఁగలదు. తమలపాకున సున్నమిసుమంత వేసిన బాగుండునుగాని యెక్కువవేసిన నాలుకబొక్కి కీడుగలుగఁజేయదా? కాన నెక్కువస్నేహము పనికిరాదు. ఈకుమతులతో సహవాసముచేసిన యెడల మనముకూడ వారితోసములముకాఁగలము. కుజనసహవాసమువలన దోషములలవడుననియు, సుజనసహవాసమువలన సుగుణములు కలుగుననియు నిదివఱకె చెప్పియుంటినిగదా. అదిగాక సుజనులతోడఁ గలహముపెట్టుకొనుటయైనను మంచిదికాని చెడుగులతోఁ జెలిమిఁజేయుటఁ జేటని మనయార్యులు నొక్కి చెప్పిరి. అంఁగా దుర్జనమైత్రి యెంతమాత్రము మంచిదికాదని వారి

ముఖ్యాభిప్రాయము. కాన మనము దుర్మార్గగుణములున్న నవి విడిచిపెట్టి సన్మార్గమవలంబించి దుర్మార్గసంసర్గమును విడనాడి సన్మార్గులసహవాసముఁ జేసిజనసుతులమగుచుందము.

క. తగునిదితగదని మొదలోఁ
వగనక సాధులకుఁ బేద • వారలకెగ్గుల్
మొగిఁజేయు దుర్నీతుల
కగు నని మిత్తాగమంబు • లైన భయంబుల్.

(భారతము.)

సత్ప్రవర్తనము.

మంచినడవడి కలిగియుండుటయె సత్ప్రవర్తనమనఁబడు.

ఈ సత్యప్రవర్తనగలిగినవారికిఁ బనులన్నియు ననుకూలించును. వీరితరులకు వంద్యులుగాఁగలరు. పరోపకారధురీణులునుగాఁగలరు. ఈ సత్ప్రవర్తకులకున్న సౌఖ్యము లొరులకుండవు. కాబట్టి ప్రతిమనుజుఁడును సత్ప్రవర్తనఁగలిగియుండవలెను.

లోకమునఁ బ్రతివాఁడును, తానుసద్గుణములుకలవాడనియు, దాఁజేయుపనులన్నియు సత్కార్యములనియుఁ దానుసత్ప్రవర్తకుఁడనియుఁ దలఁచుచుండును. కానియిదియసంగతము. ఎట్లన? దొంగ, తానుచేయు దొంగతనము మంచిదనిత

లంచినపిమ్మటఁగదా వాఁడాచోరత్వమును జేయమొదలిడును. ఇటువంటి దొంగతనముఁ జేయుటవానికంగీకారమైనటుల నితరుల కుఁ గూడ సమ్మతముకాఁగలదా? కాదు. అటులనె చెడుగుపను లఁజేయువారికిఁ జెడుగుపనులందిష్టముండును. కాని సన్మార్గులకి ష్టముండునా? ఉండదు. ఎవ్వరైననుదామాచేయుపని చెడ్డదైనను మంచిదని తలఁచినఁగాని యాపనిని సాధించఁబ్రారంభించరు. కాన లోకమునఁ బ్రతివాఁడును తానుమంచివాఁడని తలఁచు ట స్వాభావికముగా గ్రహింపఁదగియున్నది. అటులైన మన మిఁక సత్ప్రవర్తకులను, దుష్ప్రవర్తకులను దెలిసికొని వారినిఁ దగుపటుల గౌరవించుటను గుర్తెఱుఁగవలసియున్నది.

దుర్జనులు, వారిగుణములను శీర్షిక క్రింద దుష్ప్రవర్తకు లవిషయముఁ జక్కఁగా దెలియబరచియుంటిని. కాననిఁక సత్ప్ర వర్తకులెటువంటివారలో గనుగొందము.

ఈసత్ప్రవర్తకులితరులయందుఁ గారుణ్యము వహించితమకుఁ జేతనైనంత వఱకు మేలులఁ గూర్చుచుందురు. వీరలొ కరిపై నిష్కారణముగా శత్రుత్వమును బూనరు. సత్కార్య ములకంతరాయములను వీరు గలిగించరు. వీరుపక్షపాతాసూ యాభావములతో నుండరు. వీరు శాంతమునుదాల్చి యుందు రు. వీరలు తమకున్నకలిమితో యోగ్యులకు దానముఁజేయు చుందురు. వీరలు తమవర్ణమునకుఁ దగినధర్మములనె యాచ రించుచుండెదరు. వీరలసత్యమాడుట కుంకించరు. జారత్వచో రత్వాద్యసత్కార్యముల యందుఁబ్రవేశించరు. వీరలుసజ్జనులఁ

బీడించువారలను వేధించఁజూచుచుందురు. వీరు గృహకలహములతోనుండరు. సాధుజనులయందును, బేదవారలయందును బ్రీతిగానుండుదురు. భగవంతుని యందును, రాజులయందును, దల్లి,తండ్రి, గురువు మొదలగు శ్రేష్ఠులయందు వినయముగానుండుదురు. కొలఁదివాఁరని విచారించక వారియోగ్యతనుబట్టి యీసత్ప్రవర్తకులు వారితోఁజక్కఁగా నుండుదురు. వీఁ లె సత్ప్రవర్తకులు,వీరశేషసౌఖ్యముల ననుభవించి యిహలోకమువిడనాడినను వీరిపవిత్ర చారిత్రములు మాత్రము శాశ్వతములై జనులకుసంతోషము కలిగించుచుండును.

ఇట్లు సత్ప్రవర్తనఁ గలిగిప్రసిద్ధిఁ జెందినవారలు మన పూర్వులలోఁ జాలమందికలరు. వారిలో నొకనినిజెప్పెద.

మున్ను దశరథుని కుమారుఁడగు శ్రీరాముఁడు, మంత్రులతోడను, పండితముని బృందముతోడను, నిండి నిబిడీకృతమైయున్న పేరోలగంబునకుఁ బ్రతిదినమువచ్చి జనులయొక్క కష్టసుఖముల విచారించుచుండెడివాఁడు. ఇటులఁగొలఁదికాలమైనతరువాత నొకనాఁడీతఁడు తనరాజ్యమునందుండెడి జనులనుబరామర్శించి వారుకష్టములు లేనివారుగాఁనుంట దెలిసికొనిసంతోషింపనెంచి తనయనుజుఁడగులక్ష్మణునిఁబిలిచి "లక్ష్మణా! నీవు మొగసాలలోనికిఁబోయి యెవరయినను నాతోఁదమకష్టవిషయములను జెప్పఁదలఁచుకొని వచ్చినవారలు కలరేమో కనుగొని వారిని నీవెంటఁదీసికొని రమ్మ"నెను. అంతట నాలక్ష్మణుఁడటులఁజేయ బహిర్ద్వారములోనికరిగెను. అ త్తఱినటఁ దమక

ష్టములఁజెప్పుకొందమనివచ్చిన జనులులేరుకాని యొకకుక్క
మాత్రము తననెత్తి నుండి నెత్తురుఁ గార్చుచుభోరున నేడ్చు
చువచ్చి యుండెను. దానినిలక్ష్మణుఁడుచూచి "ఏమి; నీతలప
లపగిలినాదని కారుణ్యముతో నడిగెను. కానియాభషక మా
తనితో "దిక్కులేనివారికెల్ల దిక్కైన యారాజచంద్రునితో
నాసంగతినిజెప్పెదను. కాని నీకుఁజెప్ప"నని వచించెను. అంత
లక్ష్మణుఁడు"మంచిద"ని కొలువులోనున్న తనయన్న సన్నిధిక
రిగి "స్వామీ; మీయాజ్ఞాను సారముగావాకిటిలోనికిఁ జనివి
చారించితిని. అచటమాయేలిక వలన మేము సుఖముగానున్నా
మని వచించుజనులుతప్ప నితరులెవరును గానరారు. కానియొ
కశ్వానము మాత్రమేడ్చుచు వాకిటనిలువఁ బడియున్నది. ఏ
మిసంగతియని దానినడిగితిని.కాని యది మీకుఁదప్ప నితరుల
కుఁ దనసంగతిఁజెప్పనని చెప్పినది. తరువాత దేవర యాజ్ఞ"య
ని వినయ పూర్వకముగాఁ బల్కెను.అంతనా రాముఁడాతనితో
వెంటనేదానిఁ బ్రవేశ పెట్టుమని యనెను.అంతట లక్ష్మణుఁడు
మరలనేగి యాకౌలేయకముతో నిన్నుఁబిలిచికొని రమ్మనిదే
వరయాజ్ఞయైన దనిచెప్పెను.అంతట నది "ఏమీ? నన్నురమ్మ
నెనా? భూదేవతలును, మునులునుండెడి గొప్పసభకు రమ్మని
పిలుచుటేమి చతురత్వము"అని వాక్రుచ్చెను. దానిని విని
యాలక్ష్మణుఁడు తనయన్నకుఁ దెలియఁబఱచెను. అంతనాశ్రీ
రాముఁడు తానెవచ్చి యాకుక్కనుజూచి "ఏమిసంగతి"యని
యడిగెను. అంతనది "రామచంద్రా! నీవు బలిష్ఠులగువారిసరు

లకన్న నుమతనెక్కువగా నాదరించితివి. సతతము నీధ్యాన ముననుండెడి వామదేవాది మహర్షులతో సమానముగాఁ బ క్షికిఁగూడ మోక్షమొసఁగితివి. నీసోదరుఁడగు భరతునికన్న బడవలనడుపు గుహునికుశలమును ముందుగా నారసితివి. గొ ప్పవారలిడువిందుతో సమానముగా శబరిభక్తితో నిచ్చినయెం గిలిపండ్లను మక్కువతో మెక్కితివి. పితాజ్ఞనుబరిపాలించితివి. గురునరాదులయందెక్కువ భక్తితోనుంటివి. ధైర్యసాహస ములతో లోకమునుపీడించు వారినినుక్కడగించితివి. శిష్టులర క్షించితివి. జనులను ధర్మముగా సుఖముగాఁ బరిపాలించుచుం టివి. ఆహా! ఏమినీసద్భావము, నీకరుణాళుత్వము, నిన్ను నుతిం పనేనుశక్తురాలనుకాను. నేఁడు నిన్నుఁజూచుటవలన నేధన్యు రాలనైతిని దుర్జనశిక్షఁ జేయుటకై యీవిధముగా జన్మించితి వి. కాన నావిన్నపమాలకింపుము. నేనీపురియందాఁ జిరకాలము నుండియు నితరులకపకారము నొనరించకసంచరించుచుంటిని. నేఁటిదినమున నొకభిక్షుకుఁడు నన్నుఁగ్రోధముతో నాశిరము పగులునటులఁ గొట్టెను. కానదయచేసి విచారణఁజేయు"మని విన్నవించుకొనెను. అంతటరాముఁడు వెంటనేభటులచే నాభి క్షుకునిఁబిలిపించి "దీనినేలఁగొట్టితి"వని ప్రశ్నించెను. దానికాభి క్షుకుఁడు "అయ్యా! నేనూరూరనింటింటఁ దిరిగితిరిగియలసి ఇం టికివచ్చుసమయమున నిదిదారికడ్డముగా నుండి కదలకపోవుట వలనఁ గొట్టితిని. కాన నీకు మీయిష్టమువచ్చినట్లు దండించవ చ్చు"నని యుత్తరమొసఁగెను. తరువాత రాముఁడాతనినిదం

డించనాలోచించుచుండఁగా నీశ్వానము "రామచంద్రా! కాలాంజనమనెడి పర్వతముననుండెడి దేవాలయమును బాలింపఁ బంపుము, ఈదండనము చాలు"నని తన యభిప్రాయమునిచ్చెను. అంతట రాముఁడటులనొనరించి యాభషకమును సంతోషింపఁజేసెను.

చూచితిరా! ఆ శ్రీరాముఁడు మునులయందును, బండితులయందును, గొప్పవారలయందునె కాక పక్షులయందు, నరులయందు,కుక్కలయందును గూడఁదన యవ్యాజ ప్రేమయును, దయాళుత్వమును గనఁబఱచెనుకదా. దానివలననె యిప్పటికి మనవారలా శ్రీరాముని సత్ప్రవర్తకుఁడని తలఁచుటయె కాక పరాత్పరునిగా భావించుచున్నారు. కావునఁ బైనఁ దెలిపిన విధమున సత్ప్రవర్తన వలన ననేక లాభములు కలుగును. కాబట్టి మనము సత్ప్రవర్తనఁగలిగి లోకముచే సన్నుతినిఁబొందుచుందుము.

క. పలుకఁడసత్యము దూఱం
బలుకఁడు బెట్టిదముఁ గాఁగఁబలుకఁడు వాదం
బులకుఁజొరఁడు వాణియనం
గలవాకిలి యట్టిబుధుఁడు గప్పంజాలున్.

(భారతము.)

ఆరోగ్యము

—:—:—

ఆరోగ్యమన రోగములేకుండ నుండుటయె.

ఇది జంగమముల కత్యవసరము. ఈయారోగ్యమె మనుజుని రంజింపఁజేయుచున్నది. ఇదియె ప్రతికార్యమునకుఁ బ్రోత్సాహకరమైనది. ఇదియెయాముష్మికంబునకుమ: ఖ్యోపకరణంబు. "శరీరమాద్యంఖలు ధర్మసాధన"మ్మని వినియుండలేదా? ఇదియె యనర్ఘ ప్రతిక్రియాకారకంబు, ఇదియే దీర్ఘాయుః ప్రదంబు. ఇట్టియారోగ్యము లేనివాఁడు బ్రతికియుఁ జచ్చినవాఁడే.

అనారోగ్యము, సకలధర్మప్రవృత్తి బంధకంబు. కానఁ బ్రతిమనుజునకుఁ బ్రతిపశువున కారోగ్యంబవసరంబు.

ఈయారోగ్యము కలిగియుండుటకుఁ గతిపయమార్గము లవలంబింపవలెను. ఆమార్గములేవి యనిన? సూర్యోదయాత్పూర్వమె నిద్రనుండి మేల్కాంచుట. దంతధావనాది కృత్యంబుల నిర్వర్తించుకొని ప్రవహించెడి నదిలోఁగాని పరిశుభ్రమగుజలమునఁగాని చక్కఁగాఁ జలకమాడుట. జాముపైన రెండుజాములలోఁగా నిరపాయములగు వ్యంజనములతో నాతిమాత్రముగా, నన్నమును భుజించుట. విమలజలమును నెల్లప్పుడు త్రాగుట. పరిశుద్ధమగు గాలినిఁబీల్చుట. చిరిపితిండిఁదినకుండ నుండుట, తనదార్ఢ్యమునకుఁ దగినట్టుగా వ్యాయామంబొన

టు. కోపము, మనోవ్యాకులత లోనగువానిని చేయకుండనుం డుట. మత్తుపదార్థములను బుచ్చుకొనకుండ నుండుట. మల మూత్రాదుల నడ్డగించకుండుట. దుర్వ్యాపారములు లేక యుండుట. మితసంభోగము కలిగియుండుట. రాత్రియందుజా మునకుఁబోవఁగా భోజనముచేయుట. దినమున నాలుగంటలు మాత్రము మంచిగాలివచ్చు కిటికీలను దెఱచి నిర్మలమగు గృహమున శయనించుట లోనగునవి.

ఈమార్గములను మనము నియమముగా సంచరించవలెను. అటులచేసిన మనమారోగ్యభాగ్యమును బొందఁగలము. ఇటఁబైఁజెప్పిన మార్గముల నవలంబింపకపోతిమేని మనము రోగులము కాఁగలము. ఆరోగములను రూపుమాపుట కౌషధములున్నవికాని యామార్గములకు భిన్నముగానడచి రోగులమేలకావలయును? "అడుసుఁద్రొక్క నేల, కాలుఁగడుగ నేల."

కాఁబట్టి యీయారోగ్య మార్గమునె నడచిబలవంతులమగుదము. ఇటుల నాయారోగ్యమార్గమున నడచినను దైవవశమున నప్పుడప్పుడు కొన్నిరోగములు వచ్చుచుండును. వానికిఁదగిన చికిత్సలను మనవారింతకుఁ బూర్వమె యేర్పాటు చేసిరి.

ఆయారోగ్య విషయిక చికిత్సలు గలదాని నాయుర్వేదమనియనెదరు. ఈయాయుర్వేదమును దొలుతఁగమలాసనుండు దక్షప్రజాపతికిని, దక్షప్రజాపతి, సూర్యపుత్రులగు నశ్వినీదేవతలకును, వారు సహస్రాక్షునకును, ఈయన యాత్రేయాదిమ

హర్షులకుపదేశించెను. పిమ్మట నీయాయుర్వేదము ధన్వంతరి, శుశ్రుత, అగ్నివేశ, చరకాదిపారంపర్యగా నుపదేశింపఁబడుచు వృద్ధి చేయఁబడుచుండెను,

ఈపైఁజెప్పినవారలందఱు వైద్యగ్రంథములను రచించి లోకోపకారకులైరి. ఈగ్రంథములలో మిక్కిలివన్నెకెక్కినవి చరక శుశ్రుతమహామునులవలన రచింపఁబడిన చరకసంహిత శుశ్రుతసంహితయను కబ్బములుమాత్రమే. అందున మొదటిది చరకసంహిత. ఇది 8 భాగములుకలదై యున్నది. ఇయ్యది కాయచికిత్సలఁజక్కఁగాఁ దెలియఁబరచును. ఈ విషయమునఁదిదియె యుత్తమము. రెండవదియగు శుశ్రుతసంహితయు 8 భాగములుకలదై యున్నది. ఇది శస్త్రచికిత్సలంగుఱించిమిక్కిలి చక్కఁగాఁ దెలియఁబరచుటయందుఁ బేరెక్కియున్నది. శస్త్రచికిత్సల (సర్జరి) విషయమై తెలియఁబఱచుటయం దుత్తమోత్తమిదియె. ఇటులనిప్పటిపాశ్చాత్యులు గూడ గొనియాడియున్నారు. మఱియు వారు మనగ్రంథములలో వచించిన వైద్యమునుగొంతవఱకుఁ జేయుచున్నారని చెప్పవచ్చు. అరేబియావారు మనయార్యులేర్పఱచిన యాయుర్వేదమార్గమునుసరించియుఁ గొన్నిగ్రంథములభాషాంతరీకరణముఁ జేసికొనియు "యూనాని" యను పేరనౌషధములవాడుచున్నారు. ఇటులనె మనయాయుర్వేదమును సమస్తజనులు గొనియాడియున్నారు. కానమనము మనయాయుర్వేదమతరీతిగానె ప్రవర్తించి యారోగ్యవంతులమగుదము.

ఆరోగ్యముతో సమానమైన భాగ్యమింకొకటిలేదు. మనమారోగ్యముగానుండుటకుఁ గొన్ని మార్గములిదివఱకె చెప్పఁబడియున్నవి. వానినన్నిఁటిని మనమాచరించుచుండవలయు. “రాజున్నదిరాకమానదు. కానున్నదికాకమాన”దని యారోగ్యవిషయమున విచారించఁగూడదు. అనేకభంగులనారోగ్యముగానుండవలెను. ఆరోగ్యమార్గములకు మనము వ్యతిరేకముగా నడచితిమేని దప్పక రోగిఁబొందఁగలము.

అట్లారోగ్యమార్గములకు భిన్నముగానడచి కీడుఁబొందినవారిలలో నొకనిని జూపించుచున్నాను.

మున్ను విచిత్రవీర్యుఁడనువాఁడు శంతన మహారాజునకు రెండవకుమారుఁడై నెగడుచుండెడివాఁడు. ఇతఁడు తనయన్నయు గురుభీష్మాచార్యులసహాయమునఁ గాశీరాజదుహితలగు నంబికాంబాలికలను నిరువురుపూబోఁడులను వివాహమాడెను. ఆ నెలఁతలయందు మిక్కిలిమక్కువగా నుండెడివాఁడు. ఈలలనలిద్దరు తనతోడఁగాపురముఁజేయ మొదలిడిన తోడనె యఖండంబగు రాజ్యంబునందలి విశేషంబులవిచారించుట మానివైచెను. జనులసుఖదుఃఖములఁగాంచకుండెను. వేయేల? సర్వవ్యాపారముల విడనాడి యెల్లప్పుడు సుందరాంగులతో మనోభిరామంబులగు మిద్దెలయందును, చిలుకలు, కోకిలలు, మొదలగు వానియొక్క సుస్వరములతో నిండుకొనియుండెడి మంచితోఁటలయందును. మఱియు మంచిచోటులయందును విహరించుచుండెడివాఁడు. ఈవిధముగా నితరవ్యాపారములవిడనాడి యా

యంగనలతో నెల్లప్పుడు రమించుటవలనఁ గ్రమక్రమముగా శుష్కించి చిన్నతనములోనె క్షయవ్యాధి బాధితుఁడై యమ పురికిఁజనెను.

కంటిరా! అవిచిత్రవీర్యుఁడారోగ్యవిధ్వంసకమగునమిత రతివలనఁగాదె యటులఁ జిన్నతనములోనేమృతిఁజెందినది. కా బట్టి యెవరైన నిదివఱకుఁ దెల్పఁబడిన యారోగ్యమార్గములసం చరించిన సుఖభాగులగుదురు. కావున మనమారోగ్యమార్గము లను సంచరించుచు సుఖులమైపూర్ణాయుష్యము కలిగినవార మైయుండుటకుఁ బ్రయత్నింతము. మనయాయుర్వేదయౌషధ ములనె వాడుచుందము. మఱియు నేవిధమునైనయారోగ్య ముగానుందుదము.

క. యోగ్యులు బల్కుదురెప్పు డా
రోగ్యము భాగ్యమె యటంచు•నాధిక నేరా
రోగ్య విహీనులౌ వారలు
ర్భోగ్యాదుల దూరులౌచుఁ•బోదురు సఖుఁడా!

సంస్కృతభాష

వ్యాకరణాదులచేఁజక్కఁగా సంస్కరింపఁబడిఁభాష సం స్కృతభాషయనఁబడు.భాషయన జనులు పరస్పరము తమతమ మనోభావముల నెఱిఁగించుకొనుట యె.

ఈజగమునందుఁగల భాషలకన్నిఁటికి నిది మొదలు. అన్నియు నీభాషనుండియే పుట్టినవి. కాబట్టి మొ లోకజ్ఞానులీభాష కాదిభాషయని పేరిడిరి. ఈయాదిభాష, ప్రా కృతము, సంస్కృతమను నామధేయములతో రెండువిధములై యొప్పారు చుండును.

ప్రాకృతమన సరస్వతీదేవి బాల్యమునఁ దొట్రుపాటుగ మాటలాడినది. ఇదియాఱువిధములై యుండును దీనిని నాటకా దులయందునీచపాత్రములకుపయోగించుచుండురు. ఈ ప్రాకృ తమునకుఁ దగినవ్యాకరణశాస్త్రమును వాల్మీకి మహర్షి రచిం చెను.

ఇఁక సంస్కృతమన సలక్షణముగా లక్షణగ్రంథములచే సంస్కరింపఁబడినదని యిదివఱకె చెప్పితినిగదా. ఇది సర్వజ నులకుపయోగించును. ప్రాకృతమంతగా నుపయోగములో లేదు. కాన దానినివిడిచి యుపయోగమెక్కువగాఁగలిగిన సం స్కృతవిషయమై మహర్షితరులగు ప్రకృతము ప్రసిద్ధినిబొంది యున్నగ్రంథనిర్మాతలను గొందఱినిమాత్రము గైకొని సంగ్రహముగాఁ దెలిసికొందము.

మన మతనీతి జ్ఞానచారిత్రముల కాటపట్టగు వేదము లపౌరుషేయములై సుస్వరయుక్తములై యీసంస్కృతభాష యందె ప్రకాశమానము లగుచున్నవి. ఈవేదములు శ్లోక రూపములుగా నుండవు. ఇవి హిందువులకుఁ బ్రబలప్రమాణ ములును, బూజ్యములు నగుచున్నవి.

వాల్మీకి ఈవైదికభాష నక్కడక్కడననుకరించుచుఁ జాతురిగా లౌకికభాషను జొన్పుచునీగీర్వాణమందునఁ గ్రొత్తగాఁబద్య కవనంబుఁబన్ని భగవదవతారమగు శ్రీరాముని సచ్చారిత్రమును రామాయణమను పేరిట సరసముగా రచించిసంస్కృతంబునఁ బద్యకవనంబునఁ దామార్గదర్శియని జననికరముచేఁ గొనియాడఁబడెను.

ఇతనితరువాత వేదములు సంగ్రహముగాఁ దెలిపినమతనీతిజ్ఞాన రాజకీయ విషయముల వినరించుచు శాసనములుగా ధర్మశాస్త్రములను, మనుపరాశరాది మహానుభావులేర్పాటుచేసి లోకోపకారధురీణులై ప్రసిద్ధికెక్కిరి. ఈస్మృతులలోనికి నుత్తమము మనుస్మృతియె. కాని యీకలియుగంబునఁ బరాశరస్మృతియె జనులకుఁబ్రమాణమని వివేకధురీణులు చెప్పిరి. కాఁబట్టి మనకుఁ బ్రమాణగ్రంధము పరాశరస్మృతియె. ప్రస్తుతము మనలనుబరిపాలించు నీహూణప్రభువులును, మనువుచే రచింపఁబడిన మనుస్మృతిని, నింకనితరమహర్షులచే రచింపఁబడిన స్మృతులను, దమయాంగ్లేయభాషలోనికి భాషాంతరీకరణముఁజేసికొని "ఇండియన్ పినల్ కోడ్" అను మొదలగు పేరులఁబెట్టి(లాబుక్సు) శిక్షాస్మృతులనేర్పాటుఁ జేసిరి. వేదముల తరువాత మనుస్మృతి మొదలగు ధర్మశాస్త్రము లన్నియు హిందువులకుఁ బరమప్రమాణము లనియు, నందలిధర్మముల యాచరణీయములనియుఁ దెలిసికొనవలయును.

వీరి తరువాతఁ బరాశర పుత్త్రుండగు వ్యాసుండష్టాదశ పురాణములను, సకలధర్మాదర్శంబును బంచమవేదంబును నగుభారతంబును రచియించి నిలింపభాషయందున రెండవకవి యని ప్రఖ్యాతిఁగొనెను. ఈపురాణము లందనేక చరిత్రలభిజ్ఞులకు మనోజ్ఞములై యొప్పుచుండును. వీనియందు ధర్మములు వివరముగాఁ జెప్పఁబడును. కాననివియును హిందువులకు గౌరవార్హములు.

ఇంతవఱకు లక్షణగ్రంథములు లేకపోయినను బైవారాది కవియగువాల్మీకి మహర్షి ననుసరించి వ్రాసిరి. క్రీస్తు పుట్టుటకుఁబూర్వము 12వ శతాబ్దమందున్న పాణినిమహర్షి యీశ్వరానుగ్రహమునఁ బదునాలుగు సూత్రములఁబొంది వానికిఁ దానునాలుగువేల సూత్రముల నైపుణిగా రచించి "యష్టాధ్యాయి" యను పేర నొకగ్రంథమును బ్రకటించెను.

తదుపరి వరరుచియను మహానుభావుఁ డాపాణిని మహర్షి చేసిన నాలుగువేల సూత్రము లీసంస్కృతభాషను సంస్కరింపఁజాలకపోవుటఁగాంచి తానువార్తికములను గొన్నిరచించి భాషోద్ధారకుఁడై లోకభూషితుఁ డాయెను.

ఇతని తరువాత క్రీస్తుశకమునకుఁ బూర్వము 2వ శతాబ్దమందున్న పతంజలియను మహాముని యాపాణిని మహర్షి రచించిన నాలుగువేలసూత్రములను, వరరుచిప్రణీత వార్తికములను, గైకొని వానికి భాష్యమొనరించి లోకకృతజ్ఞతా పాత్రుఁడయ్యెను.

సూత్రకారుఁడగు పాణినిమహర్షియు, వార్తికకారుఁడగు వరరుచియు, భాష్యకారుఁడగు పతంజలియు వీరుముగ్గురు చేరి లక్షణగ్రంథ మొకదానిని రచించి సంస్కృతమును నియమబద్ధముగా నొనరించిరి. ఈముగ్గురును జేరి లక్షణగ్రంథ మేర్పఱచిరికాన వీరికిమునిత్రయమని పేరువచ్చినది. అన్నిబాసలకు మూలమగు నీయాదిభాషకు సరసముగా వ్యాకరణాంబానర్చిన నీమహానీయులయొక్క పాండితీనైదగ్ధ్య మెంతగొనియాడినను దక్కువయొకదా.

మఱియుఁ గాత్యాయనుఁడను నొకమహర్షి కూడఁగొన్నిసూత్రముల రచించి భాష కుపకార మొనరించి వాసిఁగాంచెను.

మహాశయులగు నీనలువుర సూత్రభాష్యముల ననుసరించిపండిత ప్రకాండులు కొందఱు వృత్తులను రచించిరి. ఈవృత్తులకు మఱికొందఱు సుధీవరులు వ్యాఖ్యానముల నొనరించిరి. మహర్షికృతసూత్ర వార్తికభాష్యములకు వృత్తులరచించినవారియందును, వృత్తులకు వ్యాఖ్యానముల నొనరించిన వారియందును భట్టోజిదీక్షితుఁడు కడుప్రసిద్ధుఁడై యున్నవాఁడు. ఈయన పాండిత్యాతిశయ మనిర్వచనీయము. ఈతని గ్రంథబోధకతాశక్తి నిరుపమానము. ఈమహానుభావుని నామునిత్రయముతో సమానునిగా లెక్కించవచ్చును. ఈతఁడు రచించినసిద్ధాంత కౌముదియనునది సుబోధకమై సుతిపాత్రమగుచుండును.

అద్వైతమతావలంబుఁడును, సారస్వత బ్రాహ్మణుఁడుననగు శ్రీకాళిదాసు క్రీస్తుపుట్టుటకుఁ బూర్వము 56వ సం

వత్సరమునందున్నవాఁడు. ఈకవి, రఘువంశ కుమారసంభవ, మేఘసందేశ, ఋతుసంహారములను కావ్యములను, శాకుంతల, విక్రమోర్వశీయ, మాళవికాగ్నిమిత్రములను నాటకములను మనోభిరామముగా రచించి రాజాదరణాంబుగలిగి లోకప్రసిద్ధుఁడయ్యెను. ఈమహాకవి గొప్పగొప్ప పండితులచే మెచ్చుకొనఁబడినవాఁడు. ఈకవి రచించిననాటకములు, కావ్యములు, నవరసమిశ్రములై క్రమతమములై పాఠకులకు లోకజ్ఞానోపేతాభిరుచిఁ గలిగించుచుండును. ఈకవి యుపమాలంకారములను బ్రయోగించుటయందుఁ గడుచతురిమ కలవాఁడు. ఇతఁడు చేసినగ్రంధములు, పైనఁదెలిపినవె కాక యింకనున్నవని కొందఱు చెప్పుదురు. కవులలోనికి నితఁడెయుత్తముఁడని చెప్పనొప్పు.

ఇతని తరువాతబ్రాహ్మణోత్తముండగు దత్తకునిఁ బుత్త్రుఁడగు మాఘమహాకవి శిశుపాలవధమహాకావ్యంబును రచించి దిగ్దిశకంబున సద్యశమును సంపాదించెను. ఈశిశుపాలవధమహాకావ్యము 20 సర్గలుకలది. ఈకావ్యమందున భాగవతకథకలదు. ఈతనికవిత్వమతిపటువై నానాలంకారశోభితమై శ్రవణానందముఁ జేయుచుండును. ఈకావ్యమందున 9 సర్గలు చక్కఁగాఁ బఠించినవారికి సమస్తశబ్దములు తెలిసియుండునను టయె. కావ్యములన్నిఁటిలో నీకావ్యమె మిన్నయని యెన్నిరి.

ఇతని తరువాత శిష్టాచారకర్మ్మరతుఁడును,శ్రీకంఠపదాంకితుఁడును, పదవాక్యప్రమాణజ్ఞుండును, నగుభవభూతి పురాణ

భాషించు చుందురు. ఇట్టియనర్ఘమగు నాదిభాషను మనమెక్కువగా నభివృద్ధిఁజేయ వలయును. సంస్కృతపండితులను సన్మానించుచుండవలెను. అటులఁజేసిన మనముకూడ నభివృద్ధికి రాఁగలము. మనకీర్తియుఁగూడ నాచంద్రార్కముగా నుండఁగలదు.

అమూల్యంబగు నీగీర్వాణంబును వృద్ధిఁజేసితాము విద్వాంసులై విద్యావంతుల గౌరవించి శాశ్వతంబగు సద్యశమార్జించినవారు పూర్వులలోఁగలరు. వారిలో నిద్దఱిని జూపించు చున్నాను.

విక్రమార్క మహారాజు పరోపకారకుఁడై విద్వాంసుఁడై విచక్షణదక్షుఁడై సంస్కృతమాహాత్మ్యంబెఱింగి దానిని వృద్ధిం జేయందలంచి ధన్వంతర్యాదినవకవీశ్వరులను దనయొక్క యాస్థానమందునిచికొని వారినిఁబోషణఁ జేయుచు విశేషసన్మాన మొనరించుచు వారిచే సరసగ్రంధములను రచింపఁజేసి యాగ్రంధములకుఁ దగినటుల బహూకరించి ధీవరులనామోద సాగరమగ్నులనుగాఁజేసి యితరులకుఁ బ్రోత్సాహ మొనరించుచు ననేకభంగుల నీయాదిభాష నభివృద్ధిఁ జేసి శాశ్వతకీర్తి గడించెను.

అట్లనె భోజమహారాజును దనయొక్క యాస్థానమందు గొప్పపండితుల నుంచుకొని వారినిబోషించుచు సంస్కృతంబునఁ గవిత్వముఁజెప్పువాఁడు నాచే బహుమానముఁ బడయుఁగలఁడని ప్రకటించి యావిధముననె తనదగ్గఱకు దూర

దేశములనుండి పండితులువచ్చి నరసకవనంబుసెప్పిన వారివి మెచ్చుకొని విశేషముగా గౌరవించి ధనమిచ్చి నిజరాజధాని యగు ధారానగరమునందె వారిని నివాసముగలవారినిగా నొనరించుచుండెడివాఁడు. ఇట్టిరాజు చేయుటవలనఁ గడజాతి వాఁడును సంస్కృతభాషను గవనముఁజెప్పఁ గలవాఁడయ్యెను.ఆసమయమున నీదేవభాష దేశభాషగా మాఱినదని చెప్పవచ్చు. ఈవిధముగాఁ దనరాజ్యమంతయు నుండుట వలన మనమున నానందమందుచుండెను. తాను విద్యావంతుఁడగుటవలన సరస్వతీకంఠాభరణమను గొప్పయలంకారగ్రంథమును, రామాయణచంపువును రచించి గీర్వాణము నభివృద్ధిఁ జేయుచు లోకసంస్తవనీయుఁ డాయెను.

చూచితిరా? ఆవిక్రమార్క మహారాజు ధన్వంతర్యాది కవీశ్వరులను గౌరవించుటవలననె కదా లోకోపకారకారకగ్రంథములుబయలు వెడలినవి.అవి వెడలుటవలననె కదా యామహారాజుకీర్తి దిగంతముల వ్యాపించఁగలిగెను. మఱియు భోజమహారాజు పండితులగౌరవించి వారిచే గ్రంథముల రచింపఁజేయుటయె కాక తానొకగొప్పయలంకార గ్రంథమును, స్వాద్యపద్యగద్య చంపువును రచించుటవలననె కదా యామహారాజు నిప్పటికి జనులు కీర్తించుచున్నారు. కాఁబట్టి మనము సదసద్విమర్శనసాధన భూతంబును, యోగవేదాంత వైద్యవిద్యాహృద్యంబును, నగుసంస్కృతసాహిత్యమందుసాహిత్యమును సంపాదించి పండితప్రకాండుల సత్కరించుచు న

శకము 730 వ ప్రాంతమునఁ గలఁడు. ఈతఁడు మహాకవియై మాలతీమాధవము, మహావీరచరితము, ఉత్తరరామచరితము లను మూడు నాటకములను రచించెను. అందున నుత్తరరామ చరితము కడుసొగసని కోవిదు లనెదరు. ఈమహాకవి రచించిన నాటకములన్నియు నీతియుతములై శ్రోత్రపేయములై తన రారుచుండును.

ఇతనితరువాత మురారియను మహాకవి యనర్ఘరాఘవమను పేరిట నొకనాటకమును రచించెను. ఈనాటకము, శబ్ద శాస్త్రనిపుణులకును, నిఘంట్వాది పరిశోధకులకును, గ్రాహ్య మగునదిగానుండి శ్రీరామచరితోపేతమై నయయుతమై చదువరుల కింపునింపుచుండును.

ఇతని తరువాత బహుకాలమునకు మల్లినాధుఁడను మహాపండితుఁడు కోలచలవంశమునందు జనించిచతుష్షష్టి కలావిశారదుఁడై పంచకావ్యంబులకును, శ్రీహర్షకృతనైషధ మహాకావ్యంబునకును, మఱియుఁగొన్ని నాటకములకుఁ గించి ద్‌జ్ఞబోధకంబగు సులభశైలిని వ్యాఖ్యానముల రచించి కవిభా వములఁ జక్కఁగాఁదెలియఁ బఱచుచు "మహామహోపాధ్యా య"బిరుదమును విద్వాంసులచేఁగొని సంస్కృతవాఙ్మయ విమర్శకుల కెల్ల వంద నీయుఁడై వన్నె కెక్కెను.

హూణశకము 1550 వ సంవత్సరమున విశ్వవిద్యాజి యగు రంగరాజ మఖి కప్పయ్యదీక్షితుఁడను సుధీవరుఁడుద్భ వమంది దురాచారముల నాశన మొనరించుచు నద్వైతమత

రతుఁడై శివభక్తశిఖామణియై నిరుపమాన పాండిత్యుఁడై వివిధ శతగ్రంథములను రచించి ప్రఖ్యాతికెక్కెను. అందునఁ గొన్నికబ్బముల పేరుల నుదాహరించెదను. శివకర్ణామృతము, బ్రహ్మతర్కస్తవము, వరదరాజస్తవము, సిద్ధాంతలేశసంగ్రహము, విధిరసాయనసుఖోపజీవిని, న్యాయరక్షామణి, భారత తాత్పర్యసంగ్రహము. శబ్దపరీక్షము, చిత్రమీమాంస, కువలయానందము, రసికజనరంజని, మొదలగునవి. ఆగ్రంథసమూహమున నుండుకువలయానందము ప్రస్తుతమెక్కువగా నాలంకారికులకుపకార మొనర్చుచున్నది. రసికజనరంజని దీని టీకయని తెలిసి కొనుఁడు.

ఇంకను నీసంస్కృతంబునఁ గవులనేకులు సుప్రసిద్ధులు కలరు. వారురచించిన గ్రంథసముదాయమును గలదు. కాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే వానిని విడిచి పెట్టితిని.

ఈసంస్కృతమున షట్శాస్త్రములును గలవు. ఈసంస్కృతగ్రంథముల వలననే మనపూర్వులు లాకాశవిమానములను, అణిమాద్యష్టాంగ సిద్ధులను, దూరదృష్టి మొదలగు వానిని గనిపెట్టిరి. మఱియుఁ బరకాయ ప్రవేశాదుల నొనరించిరి. నేమేల? సమస్తకార్యము లీసంస్కృతగ్రంథసముదాయము వలనని నెఱవేర్చుచుండిరి. భూగోళఖగోళ విషయముల విశదీకరించునది యిదియే. జగమునంతే వ్యాపించియున్నదియు నిదియే. ఇదియే మనకాధారము. ఈయాంధ్రాదిభాషలకును నితర భాషలకన్నిటికి మూలము. ఈభాషను దేవతలుగూడ సం

మారాజుతో "వల్లె" యని యింటికిఁజనెను. అటుపిమ్మటఁ దనకిష్టుఁడును, సతీర్థ్యుఁడును, సంస్కృతాంధ్రద్రావిడ కర్ణాటభాషా పండితుఁడునునగు నారాయణభట్టుచే నాంధ్రభాషకు సంబంధముకలిగిన కన్నడమునం దక్కడక్కడ ఛందోవిషయమున సాహాయ్యమందుచు నదివఱకుఁ గకబికలుగానున్న యాంధ్రమును సంస్కరించుచుఁ బద్య గద్య యుక్తముగా నూతనముగా నారాజనరేంద్రునిఁ గృతిపతినిఁజేసి వ్యాసరచితభారత మాంధ్రీకరించ మొదలిడెను. క్రమముగా నాతఁడాభారతము నందాదిసభారణ్యపర్వములను రచించెను. అంతటనానన్నయభట్టు తనయభీష్టమును దుదివఱకుఁ గొనసాఁగనీయని దైవమువశమున విధివశుఁడాయెను. ఈతనికవనము, రెండువంతులు సాంస్కృతికపదములను, నొకవంతు తెలుఁగుపదములును, గలిగి బహుసరసముగాననేకాలంకారశోభితమై దూరాన్వయములులేక యొప్పుచుండును. మన తెలుఁగుబాసలో నితఁడె మొదటికవి. ఈనన్నయభట్టాదికవికాఁడని కొందఱనెదరు. కాని ఈతనికిఁబూర్వమున నొకపుస్తకమైన నాంధ్ర[illegible]నఁ గనుపడకపోవుటవలన వారు చెప్పినది విశ్వసనీయ[illegible]దు. ఇప్పుడిప్పుడుకొన్ని పాత్రముల బయలుదేఱఁదీసి యవి నన్నయకుఁబూర్వములె యని వాదించున్నారు. కాని యీపాత్రములన్నియు నారయ నిటీవలివె యగుచున్నవి. కాన నన్నయ యాదికవియని చెప్పనొప్పు. ఈయాంధ్రకవితా పితృ, యాంధ్రశబ్దచింతామణియను లక్షణగ్రంథమొకదాని

ని రచించెనని కొందఱు ధీవరులనెదరు. కాని యది చింత్యము. ఈయాదికవి బుద్ధియందు బృహస్పతితో సమానుఁడు. నిగర్వి, పరోపకారి, కృతజ్ఞుఁడునై యున్నవాఁడు. ఈకవి యాంధ్రమును సలక్షణముగా నొనరించుటవలన విద్వాంసులచే "వాగనుశాసనుఁ"డని బిరుదమునందెను. కొందఱీతనిని నియోగియనెదరు. కాని వైదికుఁడని తెలిసికొనుఁడు.

ఈకవికిఁ దరువాత హూణశకము 12వ శతాబ్దమందునఁ దిక్కనయను మహాకవి కొమ్మనపుత్త్రుఁడై యుభయకవిమిత్త్రుఁడై నియోగిశిఖామణియై ప్రసిద్ధినిగాంచుచుండెను. అంతనొకసమయమున నదివఱకు నన్నయచేఁ గొంతవఱకు రచింపఁబడి మూలఁబడియున్న భారతమును గాంచెను. అంతట నాభారతమును బూరితిఁ జేయవలయునని తనకు బుద్ధిపొడమెను. అటుతరువాత హరిహరనాథునిఁ గృతినేతగా నొనరించి విరాటపర్వాదిపంచదశపర్వములను, బహుశ్రద్ధతో సరసముగా నాంధ్రీకరించి దానినిఁ బూర్తిఁ జేసెను. ఈకవి, యీభారతమును బూరితిఁ జేయకమున్నె మనుమ భూపాలునిఁ గృతినాయకునిగా నొనరించి నిర్వచనోత్తరరామాయణమును రచించెను. మఱియుఁ గవివాగ్బంధనమను గ్రంథమును రచించెను. ఈతనికవిత్వము మూడుపాళ్ళు తెలుఁగుపదములును, నొకపాలు సంస్కృతపదములును కలిగి ద్రాక్షాపాకమై దీర్ఘసమాసములు లేనిదై నానాలంకారశోభితమై సరళమై మనోజ్ఞముగా నుండును. ఎట్టిపట్టుల నెట్టిపదములఁ బెట్టి యారసముట్టిపడునట్లుఁ జేయవలయునో యావి

ద్గ్రంథముల రచించి సద్యశమార్జించుట కెక్కువగాఁ బ్రియ త్నింతము.

ఆ. వె. ఎల్లభాషలకును దల్లి యిల్ల యినట్టి
సంస్కృతంబు మనము చదువవలయుఁ
జదివి దానిమహిమఁ జాటించవలయును
జాటి దాని వృద్ధి సలుపవలయు.

ఆంధ్రభాష.

మన తెలుఁగు బాస నెయాంధ్రభాషనియ నెదరు.

మన తెలుఁగు బాసకీయాంధ్రసంజ్ఞ యెటులఁ గలిగినదన- మగధదేశమును బరిపాలించు, ఆంధ్రనామక ప్రభువు మనపూర్వులు నివశించుదేశమును జయించి పరిపాలించుటంబట్టి మనదేశమునకును, మనబాసకు నాంధ్రసంజ్ఞ కలిగినది. అప్పటినుండి యిప్పటివరకు మనదేశమాంధ్రదేశమనియు, మనబాసనాంధ్రభాషయనియు వ్యవహరించుచున్నారు.

ఈభాష స్వతంత్రభాష కాదు. ఈభాష సంస్కృతము, ప్రాకృతము, ద్రావిడము, కర్నాటమను నాలుగుబాసలతోఁ గూడికొనియున్నది. సంస్కృత ప్రాకృతభవపదములు తప్ప ద్రావిడ కర్ణాటపదములన్నిఁటిని దేశ్యములని మనవారు వాడుచున్నారు. మనదేశమునకు వేగియను నామాంతరము క

లకుగాని భాషకుఁగానరాదు. మనదేశమునందు మొదట కొంతకాలమువరకు సంస్కృతద్రావిడకర్ణాటభాషలు మిక్కిలి ప్రచారము కలవియై యున్నవి. ఆభాషలయందున లెక్కలేని శబ్దములు బయలువెడలినవి. గొప్పగొప్ప పండితులున్నారు. కాని మన తెలుఁగుబాస మిక్కిలి ప్రచారములేకపోవుటయకాక దానియందొకశాస్త్రమైనను బయలువెడలక నియమరహితమై సంకరభాషయై యుండెను. దానినె జనులు మాటలాడుకొనుచుండిరి.

ఇట్టి తరుణమున నాపస్తంబసూత్రుఁడును, ముద్గలగోత్రజాతుఁడును, వైదికశిఖామణియునగు నన్నయభట్టు జనించి యదివఱకభివృద్ధిదశలోనున్న సంస్కృత పంచకావ్యంబులను,నాటకంబులను, వ్యాకరణశాస్త్రంబును, ఛందశ్శాస్త్రంబును జక్కఁగాఁబఠించి పిమ్మట ద్రావిడభాషను బ్రాకృతభాషను బాగుగాఁజదివి విద్వాంసుఁడై లోకజ్ఞానములవరించుకొనుచు నెగడుచుండెను. ఇటుల నెగడుచుండు నన్నయభట్టును 111-సంవత్సరమున రాజ్యముసుఖముగాఁబరిపాలించు రాజరాజనరేంద్రుఁడు తనయాస్థానమునకుఁ బిలిపించుకొని సగౌరవముగానిటులఁబల్కెను. "పండితవరా! నేనుభారతంబును వినుటకెక్కువయిష్టపడుచున్నాను. కాన నీవు సంస్కృతమునందుండు భారతమును సలక్షణముగా నాంధ్రీకరించి నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయు"మని ప్రార్థించెను. అంతనన్నయభట్టు తానదివఱకె సంస్కృత ద్రావిడకర్ణాటభాషాపండితుఁడై నందువలన నామ

షయమిూమహాకవికిఁ దెలిసినట్లింకొకరికిఁ దెలియదు. కాఁబట్టియే యీకవి మహాపండితులచేఁ గవి బ్రహ్మ యని గౌరవలాంఛనము నందఁగలిగెను. ఈకవి నియోగియైనను వేదాధ్యయనసంపన్నుండయి యజ్ఞమొనరించిన వాఁడు. ఈకవి,సమకాలికుఁడగు కేతనచే దశకుమారచరితమునుగృతినందెను. ఈమహాకవివలన భారతము సంపూర్ణముగ నాంధ్రీకృతమయ్యెను. కాని కొలఁదికాలమైన తరువాత నాదికవిచే రచింపఁబడిన భారతారణ్య పర్వమునఁ గొంత శిథిలమైపోయినది. అందువలనఁబూర్తి కాలేదు.

ఈతిక్కనకుఁ దరువాత హూ॥ శ॥ 14వ శతాబ్దమందున 'నెఱ్ఱాప్రగ్గడ' యను మహాకవి శిథిలమైన యాయరణ్యాపర్వశేషమును నన్నయకృతముగానె పూర్తిఁజేసెను. ఈకవి నియోగి, ఈతనితల్లి పోతమ్మ,తండ్రిసూరన్న,ఈతనిది శ్రీవత్సనగోత్రము, ఇతఁడు సంస్కృతాంధ్ర పండితుఁడు. ఈతని కవిత్వము నన్నయతిక్కనల కవనమువలెనుండును. ఈతఁడు శివభక్తుఁడగుటవలన శంభుదాసుఁడనియుఁ, బ్రబంధశైలిని భారతమున నరణ్యపర్వశేషమును బూర్తిఁజేసెను. కానఁబ్రబంధపరమేశ్వరుఁడనియు నామాంతరములు కలవాఁడు. ఈకవి, హరివంశము, రా[illegible], నృసింహపురాణమును నాంధ్రీకరించెను. ఈము[illegible]ృసింహపురాణ మహోబలస్వామికంకితముసేసియున్నవాఁడు. శ్రీమదాంధ్రభారతమిూపైముగ్గురు రచించుటంబట్టి వీరికిఁ గవిత్రయమని పేరిడిరి. వీరి

యాంధ్రీకరణము. "మక్కికిమక్కి" గా లేదు. కాని చక్కఁగా సంస్కృతభారతానుసారముగానున్నది. మనకీమువ్వురెయాంధ్రభాషయందుఁ బ్రబలప్రామాణికులు. వీరి ప్రయోగములె మనకు శరణ్యములు. మన తెలుఁగు బాసలోనికి భారతమె మొదటి పొత్తము. ఈభారతముతో సమానమగుగ్రంథమింతవఱకును బుట్టలేదు. సద్గుణనికరోపేతంబగు నీకవిత్రయంబును, సులక్షణలక్షితంబగు నీభారతంబును, నటులుంచి యీయాంధ్రభాషయందున నుండుముఖ్యకవులను గైకొని యింకను దెలుఁగును గుఱించి తెలిసికొందము.

ఈపదునాలుగవ శతాబ్దమందె హుళక్కిభాస్కరమహాకవియుండెను. అతఁడు వాల్మీకికృతరామాయణమును దెనిఁగించెను. ఈతఁడీ రామాయణమందున నారణ్యకాండమును యుద్ధకాండములోఁ గొంతభాగమును, మాత్రమురచించెను. తక్కినభాగములో బాల, కిష్కింధా, సుందరకాండములను దత్పుత్త్రుఁడగు మల్లికార్జునభట్టును, అయోధ్యాకాండమును శిష్యుఁడగు కుమారరుద్రదేవుఁడును, యుద్ధకాండములోని తుదిభాగమును నతనిమిత్త్రుఁడగు నయ్యలార్యుఁడును వ్రాసిరి. ఈమువ్వురు, తామురచించినను మొదటఁ బ్రారంభించి కొంతవఱకుఁ జేసిన యీహుళక్కిభాస్కరునె గ్రంథకర్తగా నేర్పాటుఁ జేసిరి. కాఁబట్టియె దానికి భాస్కరరామాయణమని పేరు వచ్చినది. ఈతనికవిత్వమతి పటువై యానందమునిచ్చుచుండును.

ఈ 14వ శతాబ్దమందె భారద్వాజసగోత్రజుఁడును, నాపస్తంబసూత్రుఁడును, మారయ్యపుత్త్రుఁడును నగు శ్రీనాథుఁడు మహాకవియై మరుత్తరాజ చరిత్రము, పండితారాధ్యచరిత్రము, శాలివాహన సప్తశతి, నైషధము, భీమపురాణము కాశీఖండము, వీథినాటకము, హరవిలాసము, పల్నాటివీరచరిత్రమను ద్విపదకావ్యమును మున్నగు గ్రంథములను రచించి యాంధ్రభాషా పోషితుఁడాయెను. ఈకవికవిత్వము నిర్దుష్టమై సంస్కృతపద వ్యాప్తమై దీర్ఘసమాసములు కలదై యనేకాలంకారరమణీయమై రమ్యముగానుండును.

ఈకవికిసమకాలికుఁడును, బావమఱఁదియు నగు బమ్మెర పోతన కౌండిన్యగోత్రజ కేతనపుత్త్రుఁడై మహాకవియై యుండెను. ఈకవి సంస్కృత భాగవతమును దెనిఁగించెను. ఈతనికవనము శబ్దాలంకార విరాజితమైపదలాలిత్యము కలదియై భక్తిరస ప్రధానమై యొప్పుచుండును. ఇతఁడు భగవంతునియందవ్యాజ భక్తి కలవాఁడు. ఈకవి వీరభద్రవిజయమను మఱియొక గ్రంథమును రచించెను. ఈకవి తానురచించినగ్రంథమును శ్రీరామస్వామికంకితముఁ జేసెను. ఈభాగవతమునఁగారణాంతరమునఁ గొన్ని భాగములుత్పన్నములై పోయెను. ఆభాగములను గంగన, సింగన, నారయ, యనువారలు పూరితిఁజేసిరి. ఈభాగవత గ్రంథము నందక్కడక్కడ రేఫశకటరేఫములకుఁ బ్రాసాదులు చెల్లించుటవలనఁ బూర్వలాక్షణికులు దీనిని లక్షణగ్రంథముగాఁ బరిగణించరైరి.

ఇతనికిఁ దరువాత 15వ శతాబ్దమందున చొక్కన కుమారుఁడును, నియోగిబ్రాహ్మణుఁడును నగునల్లసాని పెద్దన శ్రీకృష్ణదేవరాయాస్థాన ప్రధానపండితుఁడై హరికథాసారము, స్వారోచిషమను చరిత్రములను రచించెను. ఈకవి రచించినవానిలోనికి మనుచరితమె మిక్కిలివన్నెకెక్కినది. ఈతనికిఁబూర్వమం దున్నకవులు సంస్కృతగ్రంథముల నాంధ్రీకరించుటయె కాని విపులీకరణముగా నొక గ్రంథమైననురచించియుండలేదు. కాని యితఁడు మార్కండేయ పురాణమునందికథను గైకొనిపెంచి మనుచరిత్రప్రబంధమును రచించెను. కాఁబట్టియె యాంధ్రకవితాపితామహుఁడను బిరుదమునందెను. ఈకవి కవనము శ్రోత్రపేయమై శృంగారాది రససమన్వితమై యుండును.

ఇతనికి సమకాలికుఁడగు పింగళిసూరన యుభయభాషాకోవిదచూడామణియై రాఘవపాండవీయమును, కళాపూర్ణోదయమును, గరుడపురాణమును, ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమునింకనుగొన్ని గ్రంథముల రచించెను. ఈతనిరాఘవపాండవీయము శ్లేషకావ్యమైనను క్లిష్టాన్వయములు లేక సులభశైలిలో బహుసరసముగా నుండును.

ఈకవికించుమించు సమకాలికుఁడగు రామరాజభూషణుఁడు వసుచరిత్రయను శ్లేషకావ్యమును మనుచరిత్ర ననుకరించి తిరుమలదేవరాయలను కృతినాయకునిగా నొనరించి రచించెను. ఈతనికవనము గాంభీర్యము కలదియై యమకా

ష్యాలంకారభూషితమైకల్పనాచమత్కారము కలదియై యొప్పు
చుండును.

ఇతనితరువాత 17వ శతాబ్దమందున గంగనసూతుఁ
డును, నియోగిబ్రాహ్మణుఁడును నగుకూచిమంచి తిమ్మకవి
రాజశేఖరచరిత్రమును, కలభల్లాణచరిత్రమూ,రుక్మిణీపరిణయ
ము౹ సింహాచలమాహాత్మ్యంబును, సర్వలక్షణ సారసంగ్ర
హంబును, *నీలాసుందరీ పరిణయము,* అచ్చ తెనుఁగు రా
మాయణము,(*ఈ రెండును శుద్ధాంధ్రములు) సారంగధరచ
రిత్రము, సాగర సంగమాహాత్మ్యంబును, సర్పపురమాహా
త్మ్యంబును, రసికజనమనోభిరామమును౹ శివలీలావిలాసము
మొదలగు గ్రంథములను రచించెను. అంతఁదానభినవవాగ
నుశాసనుఁడని బిరుదమునందెను. ఉభయభాషలయందీతనికవ
నము మృదుమధురశైలిలోనుండి వినువారికిని, జదువువారికిని
నానందముఁ గూర్చుచుండును.

ఇతనితరువాత 18వ శతాబ్దమందున్న నృసింహాచా
ర్యతనూభవుండును, నైధ్రువకాశ్యపాన్వయుండును నగు
మండభూషి వేంకటాచార్యులు సంస్కృతాంధ్రభాషలయంద
సమానపండితుఁడై నూజివీడుసంస్థాన పండితుఁడుగా బహు
కాలముండెను. ఈతఁడు శతావధానాష్టావధానవిధానములం
దుఁగడునేర్పరి.ఇతఁడు నాలుగాశ్వాసములుగల భరతాభ్యుద
యకావ్యమొకటి రచించెను. ఈతనికవనము సలక్షణమై

మనోజ్ఞముగానుండెను. ఈతఁడభినవ "పండితరాయ" యని బిరుదమునంది యున్నవాఁడు.

ఇతనితరువాత వైదికబ్రాహ్మణుఁడును, లక్ష్మీపురగ్రామవాసియునగు గోపీనాథము వేంకటకవి వేంకటగిరిసంస్థానమందాస్థానకవి వరుఁడై వాల్మీకి రచితరామాయణమును, మాఘకవికృత శిశుపాలవధ మహాకావ్యంబును, బ్రహ్మకైవర్తపురాణస్థ కృష్ణజన్మఖండమును, భగవద్గీతను నాంధ్రీకరించెను. అంతట నాసంస్థానాధీశు లీతనికవనమునకు మెచ్చి యగ్రహారమొసంగిరి. ఈతనికవనము పండితపామరబోధకంబగు మనోహరశైలి కలదై లలితముగా నుండును.

ఈ తెలుఁగు బాసయందు సుప్రసిద్ధకవులింకను చాలమంది కలరు. కాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే వారినివిడిచిపెట్టి వ్రాసితిని.

మనపూర్వకవులకుఁ బద్యకవనమందున్నంత ప్రేమ గద్యకవనమందుఁ గన్పడదు. కాని యిటీవలబాలవ్యాకరణప్రణేతయగు పరవస్తుచిన్నయసూరి మనోహరశైలిని వచనరచనఁజేసెను. ఈతనినీతిచంద్రిక కడుసొగసుగా నుండును. ఇతనిబాలవ్యాకరణమాధునికకవులకుఁ గొండంత యుపకారమొనర్చుచున్నది. ఈచిన్నయసూరిని వచనరచన చతురుఁడని పలుకనగు.

ఇటుల హృద్యంబగునీ తెనుఁగుబాసను మనమెక్కువగా గౌరవించవలెను. మనమాతృభాష యెప్పుడభివృద్ధిబొం

దునోయప్పుడె మనమభివృద్ధికిరాఁగలము. రాజకీయభాషల మనమభ్యసించుచుండినను మనభాషవిడనాడక యభిమానముగా దానియందుండవలెను. దానిని బూజించుట మనతల్లినిఁబూజించుటయె యనినమ్మఁడు. మనము మొదట తెలుఁగు పండితులను గౌరవించవలెను. వారిచే గ్రంథములఁ జేయించవలెను. అటుల మనబాసనభివృద్ధిఁజేయ సమకట్టిన మనముఁ గూడ విద్వాంసులము కాఁగలము. అంతటగ్రంథములరచించి కీర్తివంతులము కాఁగలము.

ఇటులవృద్ధిఁజేసి కీర్తిఁజెందిన వారలలో నొకనిని జెప్పెద.

క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దమున రాజరాజనరేంద్రుని వేఁడికోలుమీఁద నన్నయచే సృజింపఁబడిన యాంధ్రకవితను 15 వ శతాబ్దమందున్న కృష్ణదేవరాయలుచేకొని తన యాస్థానమందున్న కవులచేఁ బోషణఁజేయించుచు రమారమి నూటికంటె నధికముగా గ్రంథములరచింపఁజేసి యాగ్రంథకర్తలను సత్కరించుచుండెను. అటుపై నాశ్రీకృష్ణదేవరాయలు విద్వాంసుఁడై యాముక్తమాల్యదయను గ్రంథరాజమును రచించెను. తదుపరి కీర్తనీయుఁడాయెను.

చూచితిరా? ఆకృష్ణదేవరాయలు తాను మహారాజనని యీతెలుఁగుబాసను నిర్లక్ష్యముచేయక చేరఁదీసి యాంధ్రపండితుల నెక్కువగా గౌరవించుచుండెను. అందువలననెకదా యనర్ఘంబులగు నూఱుగ్రంథములు బయలు

వెడలినవి. దానవెకదా తెలుఁగుబాసకదియె వర్ధమానదశ యని వాకొనుచుండిరి. మఱియు నామహారాజాముక్తమాల్యదయను గ్రంథరత్నమునురచించి బైలుదేఱఁదీయుటవలనె కదా యితరులకుఁగూడ నాంధ్రగ్రంథములం దభిరుచికల్గుచున్నది. ఇటులనేకవిధములఁ దెలుఁగునభివృద్ధిఁజేయుటవలననెకదా యాకృష్ణదేవరాయలను గీర్తించుచున్నారు. కాన మనమందఱము మనమాతృభాషయగు తెలుఁగునందభిమానముకలిగి యుండవలెను. మనమాంధ్రమును జక్కఁగాఁ జదివి విద్వాంసులముకావలయును. అటుతరువాత నిస్సారమగు గ్రామ్యభాషను గ్రంథములరచించక హృదయంగమమగు గ్రాంథికభాషయందె మంచికబ్బముల రచించి యాంధ్రలోకసన్నుతికిఁ బాత్రులమగుటకుఁ బ్రయత్నింతము.

క. ఆయాదేశము వారికి
నాయాదేశంబుభాష నమరినకావ్యం
బాయతపుపార్థంబులఁ
బాయక నమకూర్చు దేవభాషయుఁ బోలెన్.

(అప్పకవీయము.)

ఓం తత్సత్

శ్రీ చివుకుల అప్పయ్యశాస్త్రి ప్రణీతంబగు
బాలనీతియను గ్రంథము సమాప్తము.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

10406